

J A A R B E R I C H T 2 0 1 1

BREDE SCHOLEN IN NEDERLAND

JAARBERICHT BREDE SCHOLEN 2011

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 4

Inleiding 6

Trends 10

1. De cijfers 14

2. De brede school in het primair onderwijs 22

3. De brede school in het voortgezet onderwijs 48

4. Gemeenten over de brede school 68

Slotbeschouwing 84

Geraadpleegde experts 88

VOORWOORD

Brede school dichterbij ieder kind

We stellen hoge eisen aan het onderwijs in deze tijd. En dat vertaalt zich in een groot aantal ambities waar scholen en aanverwante organisaties mee aan de slag gaan. Denk daarbij aan passend onderwijs, ouderbetrokkenheid, beter presteren, het effectief benutten van VVE en extra leertijd voor jonge kinderen. De brede school is bij uitstek geschikt om de daarvoor noodzakelijke verbindingen te leggen tussen scholen, kinderopvang, peuterspeelzalen, CJG, jeugdzorg, maar ook ouders en organisaties in de wijk. Dit jaarbericht geeft een overzichtsfoto die aangeeft wat er goed gaat en waar we nog meer op kunnen inzetten.

Om te beginnen zien we dat het aantal brede scholen het afgelopen jaar weer is toegenomen. Vrijwel alle gemeenten hebben in 2011 brede scholen. In het basisonderwijs

zijn dat er ongeveer 1600 en in het voortgezet onderwijs zo'n 400. Eerder zagen we al dat deze brede scholen zich steeds meer op talentontwikkeling richten. En die trend zet zich door! Veel brede scholen hebben een activiteiten aanbod waarbij rekening wordt gehouden met verschillende talenten.

Jammer genoeg zien we dat er minder aandacht voor ouders en buurtbewoners is. Daarin ligt een belangrijke uitdaging voor de brede scholen. Ouderbetrokkenheid staat weer volop in de belangstelling. De komende tijd ga ik er als Minister ook actief mee aan de slag. Ik probeer ouders ervan bewust te maken dat hun betrokkenheid niet alleen onmisbaar is voor de ontwikkeling van hun kinderen maar ook bijdraagt aan het versterken van het sociaal kapitaal in de school, de buurt en de samenleving. Daarbij is het belangrijk dat scholen ook zelf actief

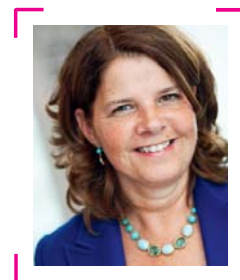
zoeken naar nieuwe manieren om ouders dichterbij de school van hun kinderen te halen.

In het jaarbericht van 2009 gaf ik aan dat het belangrijk is dat de partijen in de brede school ook inhoudelijk de handen ineenslaan. Onze ambitie is samenwerken vanuit inhoud: één doorlopende leerlijn, één pedagogische visie en één geïntegreerd binnen- en buitenschools curriculum. Ook nu, in 2011, zien we dat nog niet terug op alle brede scholen. De samenwerking is vaak nog vooral op organisatorische afstemming gericht.

In de (Integrale) Kindcentra zien we meer inhoudelijke afstemming tussen scholen en kinderopvang. Deze Kindcentra ontwikkelen doorlopende leerlijnen en een gedeelde pedagogische visie. De overige brede

scholen kunnen bij de Kindcentra dus op dat punt de kunst afkijken.

Ik ben blij om te zien dat de brede scholen, ondanks de bezuinigingen die ook hen raken, enthousiast en bevlogen doorwerken. Ook dat blijkt uit dit jaarbericht. Daardoor slagen de partijen er gezamenlijk in om voorzieningen nog dichterbij het kind te brengen. En dat is uiteindelijk het allerbelangrijkste!

Marja van Bijsterveldt
 MINISTER VAN ONDERWIJS,
 CULTUUR EN WETENSCHAP

INLEIDING

Omschrijving van 'brede school'

Wanneer is een school een brede school? In het eerste jaarbericht in 2001 schreven we dat het er om gaat dat professionals uit verschillende sectoren gezamenlijk vorm geven aan een sluitend netwerk van voorzieningen voor kinderen en ouders in de wijk. In de afgelopen tien jaar hebben we deze omschrijving verder aangescherpt tot de volgende omschrijving:

Er is sprake van een brede school wanneer een school:

- een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen;
- structureel samenwerkt met voorzieningen voor welzijn, kinderopvang, zorg, sport en/of cultuur;
- en samen met die voorzieningen zorgt voor een substantiële verbreding van het aanbod op het gebied van educatie, welzijn, kinderopvang, zorg, sport en/of cultuur.

NB: het gaat hier om samenwerking die verder gaat dan de verplichte samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang.

Huisvesting is geen criterium: een multifunctionele accommodatie is niet per definitie een brede school en omgekeerd kan een brede school ook heel goed opereren vanuit bestaande 'stand alone' gebouwen.

Werkwijze

Gemeenten

De dataverzameling onder gemeenten vond plaats in twee rondes: de screeningsronde en de verdiepingsronde. In de screeningsronde (begin

2011) is bij alle gemeenten per digitale vragenlijst of telefonisch nagegaan of er brede scholen zijn of worden ontwikkeld. In april en mei 2011 volgde de verdiepingsronde waarin we gemeenten met brede scholen nog een keer hebben benaderd met een digitale vragenlijst. De gemeenten die de digitale vragenlijst niet hebben ingevuld zijn later alsnog telefonisch benaderd met een verkorte vragenlijst.

Brede scholen in het basisonderwijs

De dataverzameling bij brede scholen in het primair onderwijs heeft net als voorgaande jaren in twee rondes plaatsgevonden. In het voorjaar van 2011 hebben we alle schoolbesturen een lijst met hun scholen gestuurd met de vraag daarop aan te geven welke van hun scholen brede school zijn of onderdeel uitmaken van een brede school. Ook de brede schoolcoördinatoren uit 2009 hebben we nogmaals benaderd. Aansluitend hebben we de contactpersonen van die brede scholen benaderd met een digitale vragenlijst. De brede scholen die de vragenlijst ook na een rappel niet hebben ingevuld, hebben we gevraagd mee te werken aan een verkorte telefonische vragenlijst.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs

De dataverzameling in het voortgezet onderwijs vond in twee rondes plaats. In januari 2011 zijn alle VO-scholen (op locatieniveau) benaderd met een eerste screening. Daarin werd gevraagd of de school een 'brede school' is. Zij kregen hierbij de definitie van de brede school voorgelegd met de drie eerder genoemde criteria. In de tweede ronde (maart 2011) zijn alle VO-scholen die op basis van de screening als 'brede school' kunnen worden aangemerkt, benaderd

met de vraag om een digitale vragenlijst in te vullen. Bij een aantal brede scholen die de vragenlijst na drie weken niet digitaal hadden ingevuld, is een verkorte telefonische vragenlijst afgenomen.

Respons

Gemeenten

Bij de eerste dataverzamingsronde zijn alle 418 gemeenten benaderd. In totaal is 99% van deze gemeenten bereikt. Van deze gemeenten geven 357 (86%) gemeenten aan één of meerdere brede scholen te hebben. Deze gemeenten hebben we bij de tweede ronde nogmaals bevroegd. Tijdens deze ronde vulden 174 gemeenten de verdiepende vragenlijst in op internet en hebben 14 gemeenten deelgenomen aan de verkorte telefonische vragenlijst. Uiteindelijk zijn bij 188 gemeenten gegevens verzameld en daarmee komt de respons van de tweede ronde op 69%. Een responsanalyse heeft aangetoond dat de respons representatief is als het gaat op provincie, stedelijkheid en gemeentegrootte.

Brede scholen in het basisonderwijs

Voor de eerste dataverzamingsronde zijn alle schoolbesturen primair onderwijs benaderd. Dit zijn 1213 schoolbesturen met 7006 scholen onder hun beheer. Van deze schoolbesturen hebben 535 (44%) aangegeven hoeveel van hun scholen brede school zijn. Volgens de schoolbesturen is dat voor 1066 (31% van de scholen onder deze besturen) het geval. In totaal hebben deze schoolbesturen 3679 scholen onder zich. Dit is 53% van het totaal aantal scholen voor primair onderwijs. Uit responsanalyse blijkt dat de respons van de schoolbesturen representatief is wat betreft provincie en denominatie.

De contactpersonen van de 1066 brede scholen zijn vervolgens benaderd met een digitale vragenlijst. Daarnaast hebben alle contactpersonen van de brede scholen die in 2009 aan het jaarbericht hebben meegewerkt en in 2011

nog niet aangeschreven waren een vragenlijst ontvangen. In totaal is de vragenlijst naar 1276 contactpersonen verstuurd. Na het versturen van deze vragenlijst bleken 33 van deze scholen geen brede school (meer) te zijn. Deze scholen hebben dus onterecht een vragenlijst ontvangen. De vragenlijst is uiteindelijk door 287 brede schoolcoördinatoren ingevuld. De uiteindelijke respons voor deze tweede ronde komt daarmee op 23%. Responsanalyse heeft uitgewezen dat de respons representatief is wat betreft provincie. De respons is niet representatief wat betreft stedelijkheid. In vergelijking met het totale aantal scholen in het primair onderwijs zijn de brede scholen in zeer (sterk) stedelijke gebieden oververtegenwoordigd en de brede scholen in weinig tot niet stedelijke gebieden ondervertegenwoordigd. De verdeling van de brede scholen over de verschillende typen wijken komt tot slot wel overeen met het landelijke beeld dat geschetst wordt door de gemeenten.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs

Voor de eerste screening zijn de directies van alle VO-scholen benaderd. Dit is op locatie-niveau gedaan omdat brede schoolontwikkeling doorgaans op het niveau van een locatie plaatsvindt. Het ging daarbij om 1279 scholen. 642 scholen werkten mee aan de screening (50% respons). Daarvan voldoen er 323 aan de criteria van de brede school: de school heeft een brede maatschappelijke functie, een breed aanbod, en werkt structureel samen met externe partners.

De 323 VO-scholen die voldoen aan de criteria van de brede school zijn benaderd voor een verdiepend onderzoek. Hiervoor zijn de 'contactpersonen brede school' benaderd die de directies in de screening hebben opgegeven. Hiervan hebben er 125 gerespondeerd (39%). 90 scholen hebben een digitale vragenlijst ingevuld en 35 scholen werkten mee aan een verkorte telefonische vragenlijst.

De scholen die hebben gerespondeerd op de screening zijn representatief voor heel Nederland wat betreft schoolsoort, schoolgrootte,

stedelijkheid en provincie. De respons op het verdiepende onderzoek is redelijk representatief, hier en daar zijn afwijkingen van het landelijke beeld te zien. Wat betreft schoolsoort zijn het praktijkonderwijs en het vmbo iets oververtegenwoordigd en havo/vwo en brede scholengemeenschappen iets ondervertegenwoordigd. Wat betreft schoolgrootte zijn de hele kleine scholen (< 200 leerlingen) iets oververtegenwoordigd in de respons en de hele grote scholen (> 1000 leerlingen) iets ondervertegenwoordigd. Wat betreft stedelijkheid zijn scholen in grote steden (> 100.000 inwoners) iets oververtegenwoordigd. Wat betreft provincie zien we alleen een afwijking bij Zuid-Holland; scholen uit deze provincie zijn iets oververtegenwoordigd in de respons. Deze afwijkingen in representativiteit zijn niet te verklaren door het feit dat brede scholen ergens over- of ondervertegenwoordigd zouden zijn; brede scholen in het VO zijn mooi verdeeld over verschillende schoolsoorten, schoolgroottes, grote en kleine gemeenten en provincies.

Analyses

De vragenlijsten voor de brede scholen en gemeenten bevatten gesloten en open vragen. Op de antwoorden op de gesloten vragen zijn frequentieanalyses uitgevoerd, waarbij is gekeken naar de aantallen en percentages brede scholen of gemeenten die een bepaald antwoord hebben gegeven. De antwoorden op de open vragen zorgen voor een verdiepend, meer kwalitatief beeld. Daarnaast zijn verdiepende analyses uitgevoerd, waarbij bijvoorbeeld is gekeken naar verbanden tussen kenmerken van de brede school (bijvoorbeeld het profiel of de wijk waarin de brede school staat) en processen en opbrengsten (bijvoorbeeld samenwerking of gepercipieerde effecten). Tot slot is over het geheel gekeken naar de trends door de tijd heen: omdat het tien jaar geleden is dat het eerste jaarbericht verscheen, is het mogelijk om de ontwikkelingen van de afgelopen tien jaar in een groter verband te bezien. Wanneer vragen op dezelfde manier zijn gesteld, hebben we

vergelijkingen gemaakt van aantallen en percentages over meerdere jaren. De jaren 2001 (het eerste Jaarbericht, onder gemeenten), 2007 of 2009 ('halverwege') en 2011 (actueel) zijn daarbij ijkpunten.

Paneldiscussies

Na het uitvoeren van de analyses hebben we de uitkomsten en onze interpretaties daarvan getoetst bij experts in een tweetal paneldiscussies. Eén sessie richtte zich op brede scholen in het primair onderwijs, de andere op brede scholen in het voortgezet onderwijs. De uitkomsten van de paneldiscussies zijn in het jaarbericht verwerkt. Ook hebben we enkele uitspraken uit de discussies in het jaarbericht opgenomen.

Leeswijzer

We openen met de trends. Daarin zetten we uiteen wat de nieuwste ontwikkelingen zijn rondom de brede school en hoe de brede school zich door de jaren heen heeft geëvolueerd. In hoofdstuk 1 presenteren we de belangrijkste cijfermatige gegevens. Hoe veel brede scholen zijn er, waar staan ze en hoe zien ze eruit? We gaan vervolgens verder met drie inhoudelijke hoofdstukken over de stand van zaken in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en de gemeenten. We beschrijven daarbij telkens de inhoud, het proces, de opbrengsten, successen en knelpunten en het toekomstperspectief. We sluiten het jaarbericht af met een slotbeschouwing waarin we de ontwikkeling van de brede school in een breder perspectief zien en een blik werpen op de toekomst.

TRENDS

Hoe staat de brede school er in Nederland voor? Met deze trends schetsen we de actuele ontwikkelingen op hoofdlijnen.

TREND
1

Het aantal brede scholen in het primair onderwijs neemt nog steeds toe

Het aantal brede scholen in het primair onderwijs is de afgelopen jaren verder toegenomen: in het primair onderwijs zijn er nu ruim 1600 brede scholen. Dat betekent dat het aantal brede scholen de afgelopen jaren met 200 per jaar is gestegen. Het aantal basisscholen dat deel uitmaakt van een brede school ligt nog hoger. Dat komt omdat een brede school soms twee of drie basisscholen omvat. Op het totaal van 7000 Nederlandse basisscholen maken er ruim 2000 deel uit van een brede school. De verwachting is dat de groei de komende jaren zal afnemen. Het aantal brede scholen in voorbereiding is drastisch teruggelopen. Vooral in dorpskernen zijn er nog brede scholen gepland, in herstructurerings- en nieuwbouwwijken is dat in veel mindere mate het geval.

TREND
2

Aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs stabiel

In het voortgezet onderwijs is het aantal brede scholen gestabiliseerd. Op dit moment zijn dat er ruim 400, evenveel als in 2009. Dat is een derde van het totaal aantal VO-scholen in Nederland. Brede VO-scholen zijn in heel Nederland te vinden, evenwichtig verdeeld over alle provincies, alle schoolsoorten en grote en kleine scholen. De brede scholen in het voortgezet onderwijs hebben ten opzichte van die in het primair onderwijs een sterkere focus op talentontwikkeling, sociale vaardigheden en voorbereiding van leerlingen op hun toekomstige rol in de maatschappij.

TREND
3

Brede scholen in vrijwel alle gemeenten

In vrijwel iedere gemeente in Nederland zijn één of meerdere brede scholen te vinden. In de kleinste gemeenten (met minder dan 20.000 inwoners) zijn relatief minder vaak brede scholen te vinden, maar de verwachting is dat zij die achterstand de komende jaren nog iets zullen inlopen. Brede scholen staan in alle typen wijken, maar het vaakst in achterstandswijken. Bijna de helft van alle brede scholen in het primair onderwijs is daar terug te vinden.

TREND
4

Basisscholen nemen het roer over van de gemeente

De voortrekkersrol wordt steeds vaker, inmiddels in de meerderheid van de brede scholen, door de basisschool vervuld. De afgelopen jaren is het aandeel brede scholen dat een coördinator heeft aangesteld, toegenomen van 30 naar 60 procent. Ook de komst van de combinatiefunctionarissen heeft de brede school op het niveau van de werkvloer versterkt. Daar waar gemeenten in de beginjaren vaak als initiator en regisseur optraden, trekken zij zich nu geleidelijk terug in de randvoorwaardelijke sfeer. Minder gemeenten dan voorheen (een derde in 2011 ten opzichte

TREND
5

Duidelijker focus op het kind

van ruim de helft in 2001) stellen een gemeentelijk projectleider voor brede scholen aan. Ook het aantal gemeenten dat brede scholen met subsidies ondersteunt loopt terug. Er is voldoende politiek draagvlak voor de brede school maar ruim de helft van de gemeenten vindt dat brede scholen op termijn zonder steun van de gemeente moeten kunnen functioneren.

Brede scholen richten zich met hun doelen en activiteiten meer en meer op kinderen en jongeren. In 2011 zijn er minder brede scholen die ouders en buurtbewoners als doelgroep beschouwen en activiteiten voor hen organiseren dan in voorgaande jaren. Brede scholen in het primair onderwijs zijn er doorgaans voor kinderen van 0-12 jaar. Driekwart richt zich nadrukkelijk ook op 0-4-jarigen met aandacht voor opvang, zorg en begeleiding, educatie, sport en bewegen.

Het lijkt erop dat het programma van brede scholen enigszins wordt aangescherpt. In het po is de variatie in het aanbod iets minder groot en tegelijkertijd worden sommige activiteiten intensiever aangeboden. In het vo zien we juist dat het aanbod diverser wordt. Sport en bewegen springen in het oog, zowel in het primair als het voortgezet onderwijs. Ruim de helft van de brede scholen heeft een wekelijks aanbod op dit vlak. Ook educatieve activiteiten komen veelal wekelijks aanbod. Dat past bij het gegeven dat een toenemend aantal brede scholen zich ten doel stelt de leeropbrengsten van kinderen te verbeteren. Activiteiten op het gebied van kunst en cultuur worden minder frequent aangeboden dan activiteiten op het gebied van sport en bewegen. Een derde van de brede scholen in het po en een kwart van de brede scholen in het vo heeft wekelijks aanbod op dit gebied.

TREND
6

De rol van kinderopvang groeit

Steeds meer brede scholen richten zich op een sluitend arrangement van onderwijs en opvang voor kinderen van werkende ouders. Een relatief nieuwe term in dit verband is het (integraal) kindcentrum. Het kindcentrum is te beschouwen als een variant van de brede school die zich kenmerkt door intensieve samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. De helft van de brede scholen biedt kinderen inmiddels een volledig dagarrangement. Naast tussenschoolse en naschoolse opvang zijn opvang vóór schooltijd en opvang in de vakanties in opkomst. In het verlengde van meer afstemming tussen school en kinderopvang werken verschillende brede scholen ook aan de invoering van nieuwe schooltijden, waaronder het continu-rooster en het vijf gelijke dagen model.

TREND
7**Samenwerking vooral face to face**

De samenwerking tussen de verschillende disciplines in de brede school (onderwijs, opvang, welzijn, sport, cultuur en zorg) is overwegend face to face van karakter. Scholen en instellingen kennen elkaar, benutten elkaars expertise en gebruiken ruimtes gezamenlijk. Er wordt vooral praktisch afgestemd, zodat er bijvoorbeeld geen gaten ontstaan in het rooster en men op de hoogte is van elkaars pedagogische aanpak. Wanneer er sprake is van een doorgaande lijn, gaat dit vooral over overdracht van informatie en veel minder over inhoudelijke afstemming. Dat geldt overigens niet voor het voortgezet onderwijs: daar is het brede schoolaanbod veelal verweven in het onderwijs-curriculum.

TREND
8**Bezuinigingen merkbaar**

Bijna de helft van de brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs geeft aan te maken te hebben met bezuinigingen. Brede scholen in het primair onderwijs hebben in 2011 gemiddeld genomen minder te besteden dan in 2009. In het voortgezet onderwijs treffen we weinig verschil aan ten opzichte van de budgetten van voorgaande jaren. In de financiering wordt in de eerste plaats voorzien vanuit de eigen begroting van scholen. Vanuit de overige participerende organisaties is er minder budget beschikbaar. Ook gemeenten zijn de afgelopen jaren minder gaan bijdragen. Dat is terug te zien in de knelpunten die brede scholen ervaren. Teruglopende financiën en tijds- en werkdruk voeren daarin de boventoon.

TREND
9**Huisvesting minder vaak in een MFA**

Over een periode van tien jaar is er aardig wat beweging te zien in de huisvesting van brede scholen. Enkele jaren geleden leek het er nog op dat het merendeel van de brede scholen in multifunctionele accommodaties (MFA's) zou worden ondergebracht. Maar deze trend heeft niet doorgezet. Tussen 2009 en 2011 is het aandeel brede scholen in een MFA flink gedaald, van de helft naar ruim een derde. Ook het aandeel brede scholen in nieuwbouw is afgenomen. Vooral de grote gemeenten lijken vaker te kiezen voor huisvesting van brede scholen met locaties verspreid over de wijk. MFA's zijn dan ook relatief vaak te vinden in plattelandsgemeenten. Het behoud van voorzieningen die anders niet kunnen blijven bestaan en leegstand in bijvoorbeeld schoolgebouwen door krimp, spelen hierbij mogelijk een rol. In het voortgezet onderwijs is de situatie overigens al jaren stabiel. De helft van de brede VO-scholen is in een MFA gehuisvest.

1 DE CIJFERS

De cijfers

Hoe ontwikkelt zich het aantal brede scholen in Nederland? In welke gemeenten en wijken zijn ze te vinden en op welke manier zijn ze gehuisvest? Welke ontwikkelingen zijn zichtbaar over tien jaar tijd?

Brede scholen in bijna 9 van de 10 gemeenten

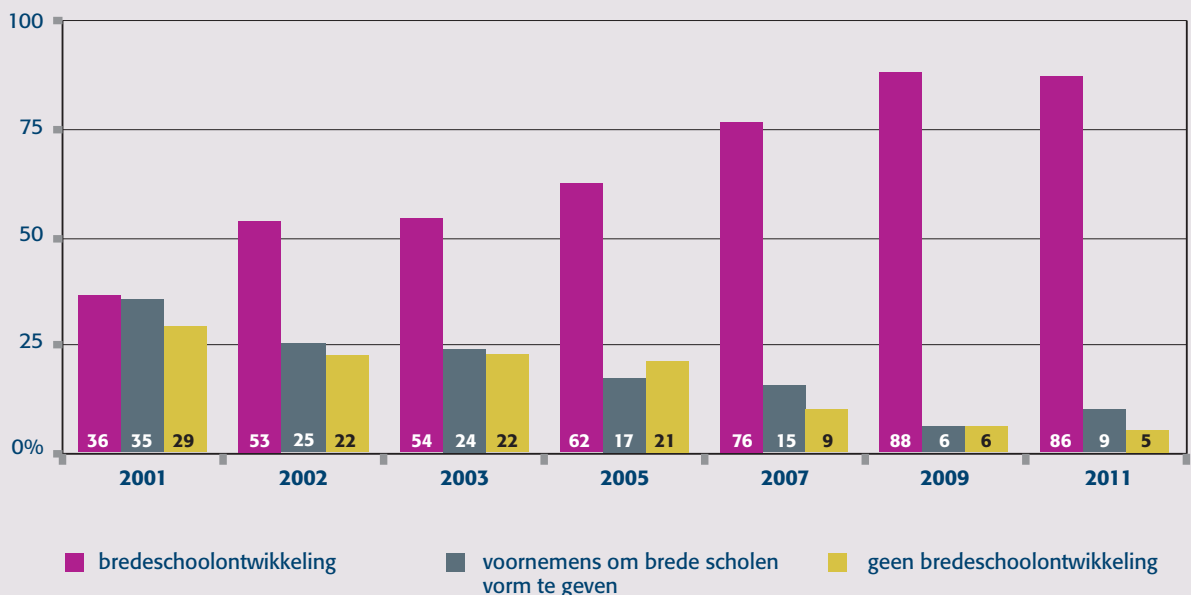
De meeste gemeenten geven aan brede scholen te hebben of bezig te zijn met de ontwikkeling ervan. Het percentage gemeenten met brede scholen (in ontwikkeling) steeg van 36% in 2001 naar 88% in 2009. In 2011 staan er in 357 van de 414 gemeenten (86%) brede scholen of

worden deze ontwikkeld. De bredeschoolontwikkeling lijkt hiermee te stabiliseren, wellicht is het plafond bereikt. Negen procent van de gemeenten is nog voornemens om brede scholen te ontwikkelen en vijf procent houdt zich niet bezig met bredeschoolontwikkeling.

Verspreid over heel Nederland

Brede scholen zijn overal in Nederland te vinden, van dorp tot grote stad en van noord tot zuid. Brede scholen komen het meest voor in de grote en middelgrote gemeenten (96-98%), maar zijn ook te vinden in 92% van de kleinere gemeenten. Na een sterke stijging tussen 2003 en 2009 is het percentage brede scholen in plattelandsgemeenten (< 20.000 inwoners) in 2011 licht gedaald, van 80% naar 75%. In deze gemeenten blijft de brede schoolontwikkeling dus wat achter in vergelijking met grotere gemeenten. De provincies met de hoogste percentages brede scholen zijn Zeeland, Noord-Brabant en Drenthe. In Flevoland en Groningen

Figuur 1.1 Brede schoolontwikkeling in Nederlandse gemeenten, in procenten (in 2011 n=414)

Figuur 1.2 Gemeentegrootte en ontwikkeling van brede scholen (n=441)

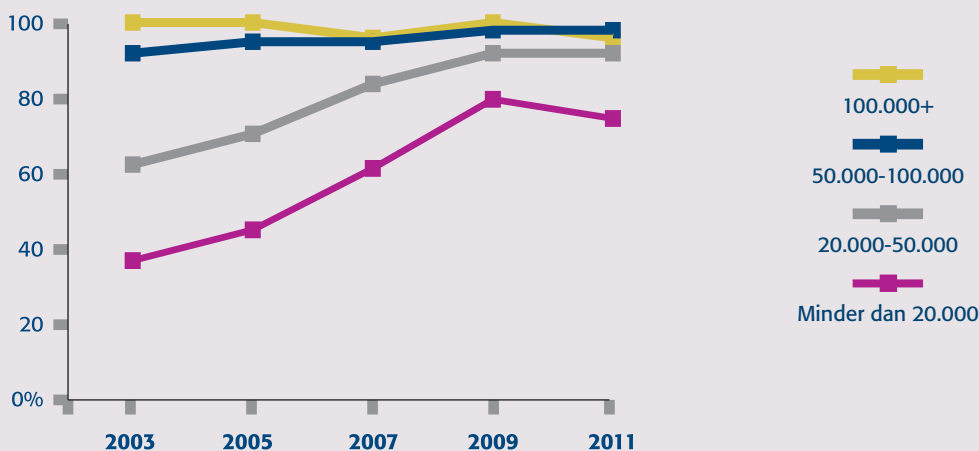
Inwonertal	Stand van zaken 2011
100.000+	Vrijwel alle grote gemeenten (96%) werken aan bredeschoolontwikkeling (n=25).
50.000-100.000	In 98% van de middelgrote gemeenten staan of ontwikkelen zich brede scholen (n=46)
20.000-50.000	Ook in het grootste deel van de kleinere gemeenten (92%) staan of ontstaan brede scholen (n=189)
Minder dan 20.000	Driekwart van de plattelandsgemeenten heeft of ontwikkelt brede scholen (n=154)

zijn er relatief wat meer gemeenten die nog geen brede scholen hebben, maar ook in deze provincies staan in minstens tweederde van de gemeenten één of meerdere brede scholen.

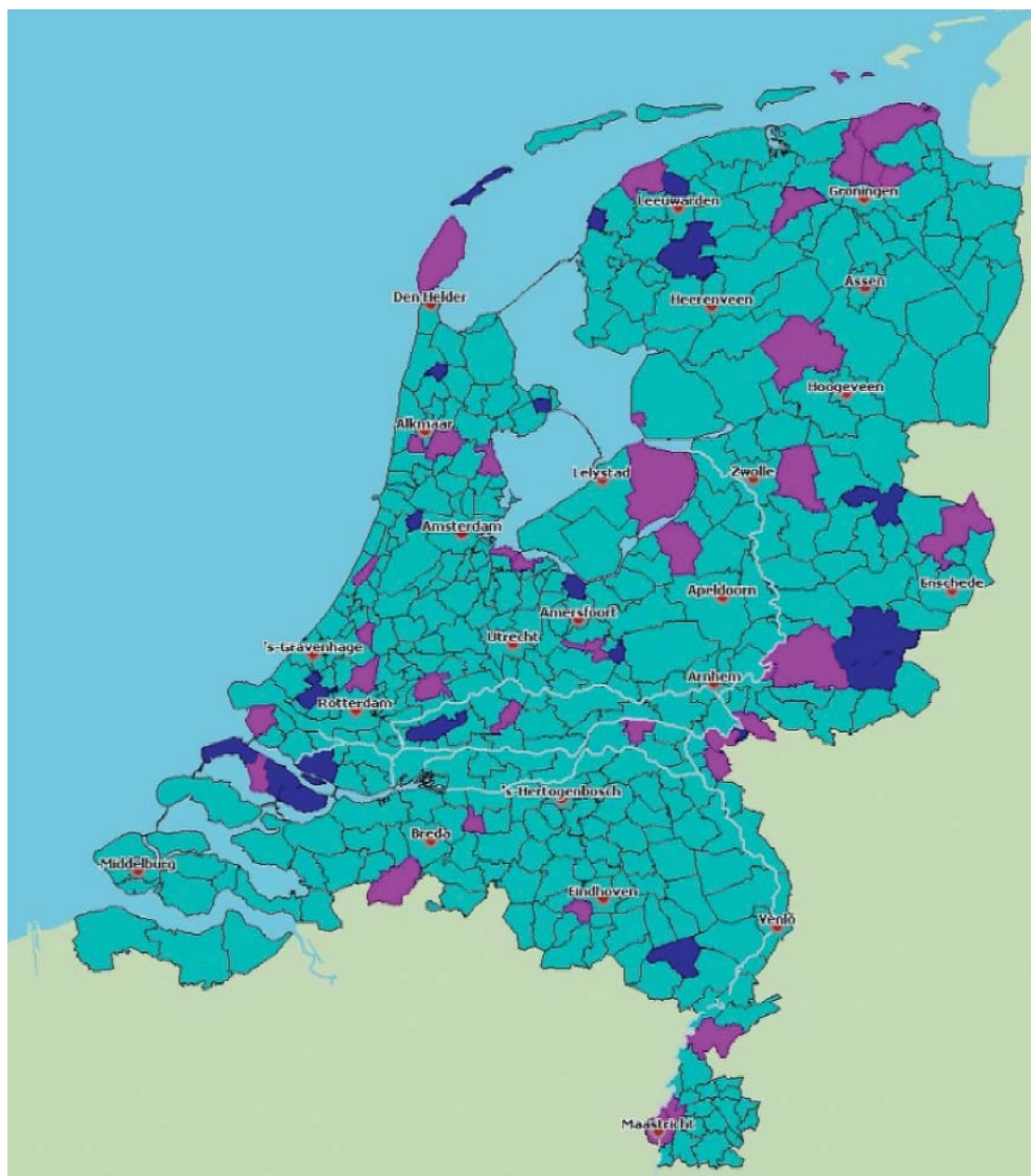
Nieuwe ontwikkeling vooral in dorpskernen

Waar brede scholen tien jaar geleden vooral in achterstandwijken werden gerealiseerd, is er in 2011 relatief veel bredeschoolontwikkeling te zien in de dorpskernen. Bijna de helft van de brede scholen die in 2011 in voorbereiding zijn, zijn daar te vinden. In herstructurerings- en nieuwbouwwijken zijn relatief weinig brede scholen in voorbereiding (respectievelijk 7 en 9%). De achterstandwijken zijn voor een groot deel al voorzien van brede scholen: 42% van alle brede scholen is daar te vinden. Gezien het beperkte aantal brede scholen dat in ontwikkeling is in herstructureringswijken en nieuwbouwwijken zullen daar naar verwachting niet veel brede scholen meer bijkomen.

Figuur 1.3 Gemeentegrootte en ontwikkeling van brede scholen 2003-2011 (n 2011=414)

Figuur 1.4 Gemeenten met brede scholen

- Gemeenten waar brede scholen worden gerealiseerd
- Gemeenten met het voornemen om een brede school vorm te geven
- Gemeenten waar geen brede schoolontwikkeling is

Toename in achterstandswijken en dorpskernen

Over de jaren heen zien we de grootste fluctuaties in het aantal operationele brede scholen in de achterstandswijken en de dorpskernen. Van 2009 op 2011 is het aantal brede scholen in achterstandswijken en dorpskernen iets toegenomen en in sociaal-economisch sterke wijken, herstructureringswijken en nieuwbouwwijken iets afgenomen. Wat betreft het aantal brede scholen in voorbereiding zien we er in vergelijking met 2009 meer in achterstandswij-

ken en minder in nieuwbouwwijken. De terugloop in nieuwbouwwijken is wellicht te verklaren door de financiële crisis, waardoor er minder is gebouwd en bouwplannen zijn uitgesteld.

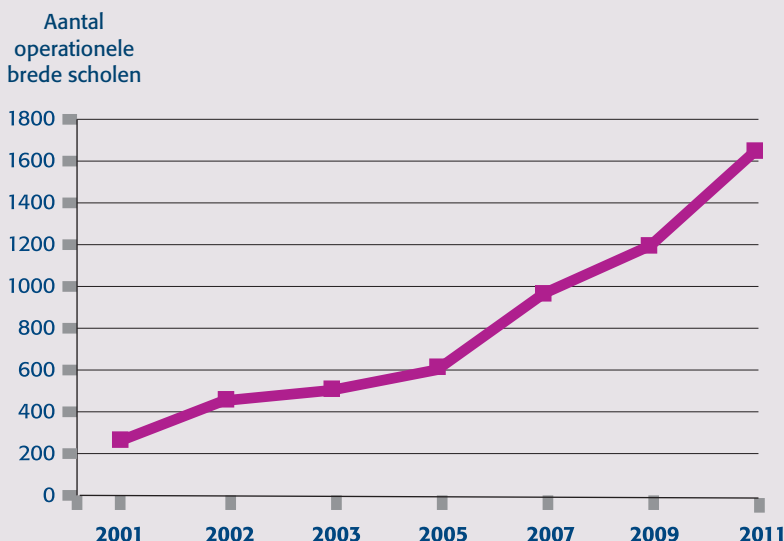
Aantal brede scholen in het primair onderwijs stijgt verder

Anno 2011 zijn er meer brede scholen gerealiseerd en minder in voorbereiding dan in voorgaande jaren. Volgens gemeenten zijn er in 2011 ruim 1600 brede scholen gerealiseerd in het

Figuur 1.5 Waar zijn brede scholen in het primair onderwijs te vinden volgens gemeenten (n 2011=163)

% Operationele brede scholen	2011	2009	2007	2005	2003	2002	2001
In achterstandswijken	42	34	52	20	67	79	86
In sociaal-economisch sterke wijken	11	16	8	13	4	3	4
In herstructureringswijken	8	12	9	13	5	7	3
In nieuwbouwwijken	8	11	7	19	7	4	1
In dorpskernen	30	26	25	35	8	7	6
Totaal	100	100	100	100	100	100	100

Figuur 1.6 Aantal brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n 2011=411)

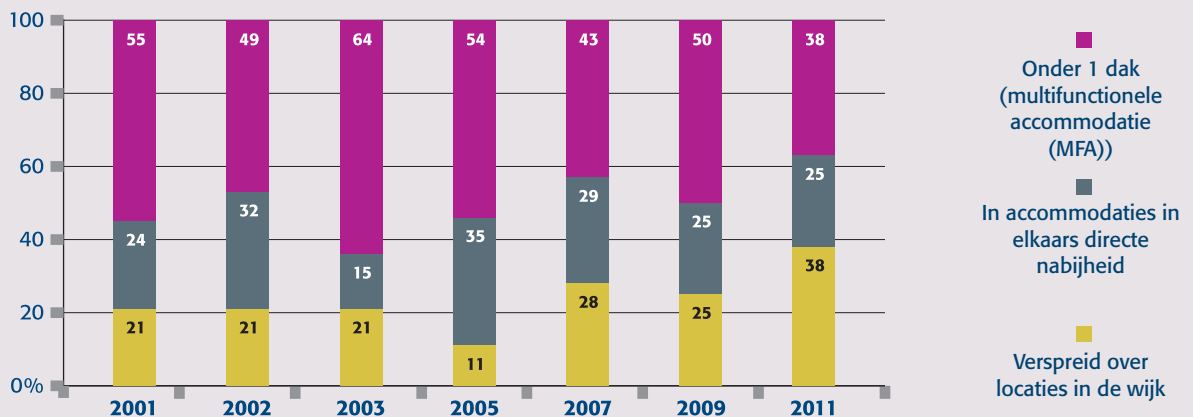

primair onderwijs. Dat zijn er zo'n 400 meer dan in 2009. Daarnaast zijn er 280 brede scholen in voorbereiding, in 2009 waren dat er nog 500. De groei van het aantal brede scholen is tussen 2009 en 2011 weer versneld – per jaar zijn er ongeveer 200 bijgekomen – na een iets rustiger periode tussen 2007 en 2009.

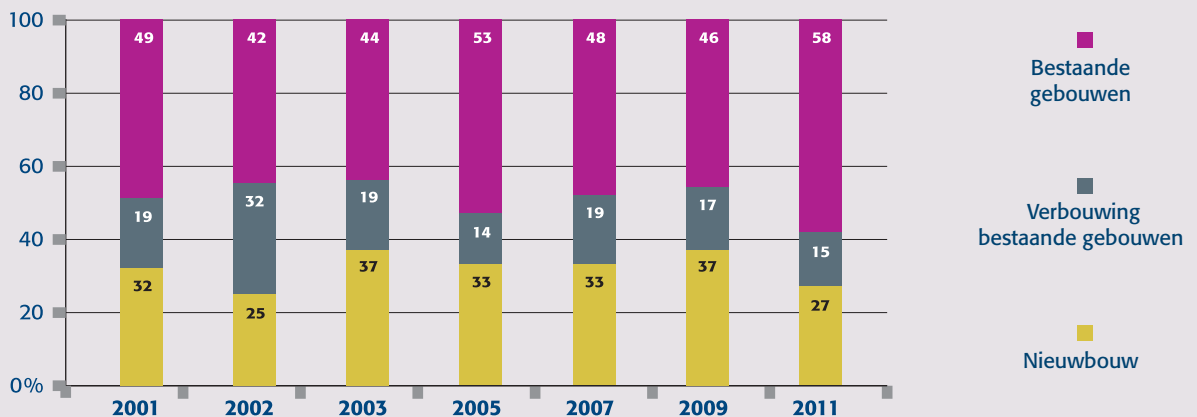
Een derde van de basisscholen betrokken bij de brede school

In een aantal gevallen zijn er meerdere basisscholen betrokken bij één brede school. Daardoor is het aantal basisscholen dat bij een brede school hoort hoger dan het aantal brede scholen (1600). De schoolbesturen hebben aangegeven dat 31% van hun scholen breed is of deel uit maakt van een brede school. Dat betekent dat er op een totaal van 7000 basisscholen in Nederland ongeveer 2100 scholen bij een brede school betrokken zijn.

Figuur 1.7 Wijze van huisvesting van brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n 2011=152)

Figuur 1.8 Aard van de locatie van brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n 2011=164)

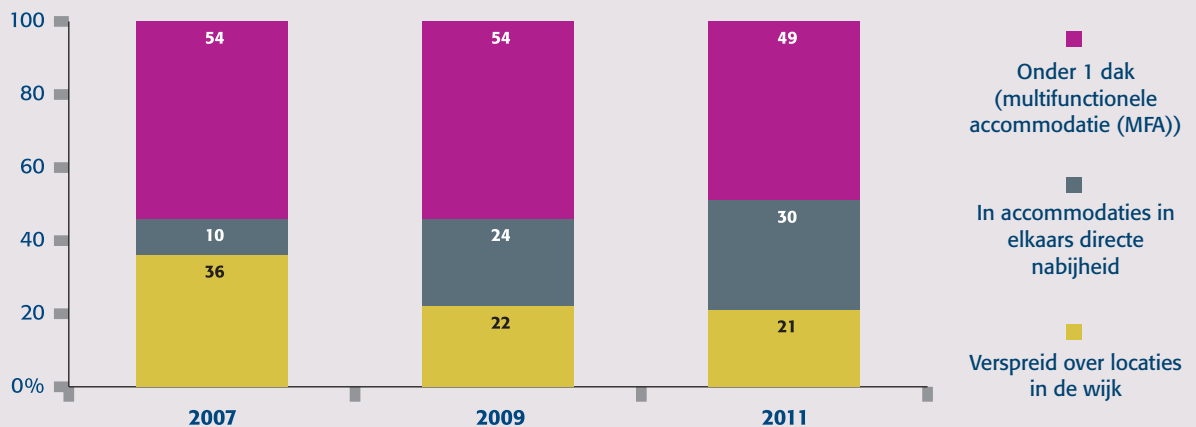

Aantal brede scholen in voortgezet onderwijs gestabiliseerd

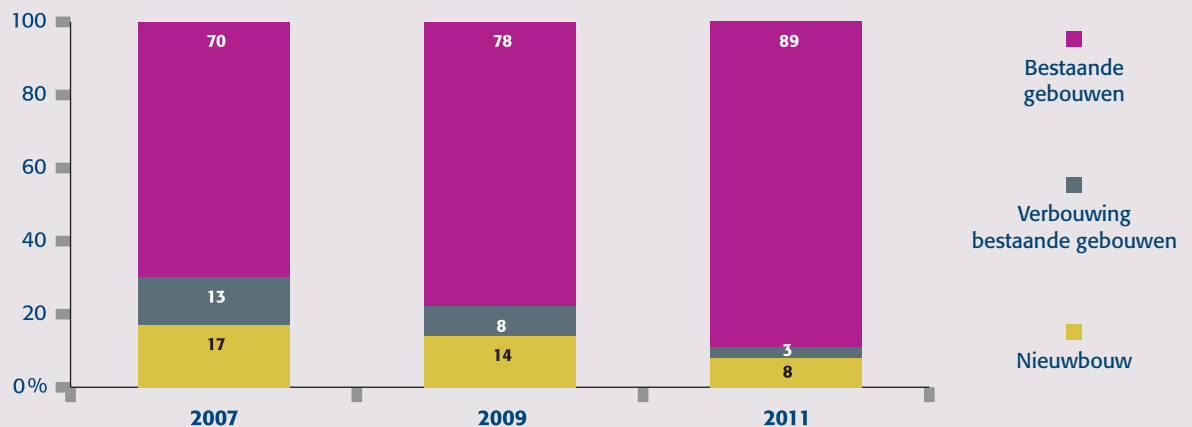
Van alle 1279 VO-scholen is 34% een brede school. Dat wil zeggen dat zij voldoen aan de drie bindende criteria voor de brede school (brede maatschappelijke functie, structurele samenwerking en breed aanbod) en dat zij zelf vinden dat zij een brede school (in ontwikkeling) zijn. Omgerekend zijn er daarmee ruim vierhonderd brede VO-scholen in Nederland. Waar we voorgaande jaren een stijging zagen in

het aantal brede scholen, is er in 2011 sprake van een stabilisering van het aantal brede VO-scholen. De stijging was de afgelopen jaren al iets afgevlakt: tussen 2005 en 2007 nam het aantal brede VO-scholen met zo'n 70 per jaar toe, tussen 2007 en 2009 met zo'n 30 per jaar. Brede VO-scholen zijn evenwichtig verdeeld over alle provincies, over stad en platteland, over verschillende schoolsoorten en over scholen van verschillende grootte.

Figuur 1.9 Wijze van huisvesting van brede scholen in het voortgezet onderwijs (n 2011 = 108)

Figuur 1.10 Aard van de locatie van brede scholen in het voortgezet onderwijs (n 2011=73)

Huisvesting steeds meer verspreid over de wijk

Over een periode van tien jaar bekeken is er aardig wat beweging te zien in de huisvesting van de brede scholen. In het begin van het decennium was er een voorkeur voor huisvesting onder één dak, in een multifunctionele accommodatie (MFA). Sinds 2007 bevinden de partners van de brede school zich steeds vaker verspreid over locaties in de wijk. Dit geldt in 2011 voor 38% van de gemeenten.

Uit een nadere analyse blijkt dat MFA's vooral te vinden zijn in de kleine gemeenten (46% van de MFA's staat in kleine gemeenten) en in de plattelandsgemeenten (24% van de MFA's staat in plattelandsgemeenten). Het behouden van voorzieningen die anders niet kunnen blijven bestaan, speelt hierbij mogelijk een rol. Grote gemeenten kiezen er vaker voor om gebruik te maken van verschillende locaties in de wijk: 58% van de verspreide brede scholen staat in grote gemeenten.

Het type gebouw waarin brede scholen in het primair onderwijs gehuisvest zijn, is over de jaren heen redelijk stabiel: zo'n 40-50% van de brede scholen is gehuisvest in bestaande gebouwen, voor zo'n 15-25% is een bestaand gebouw verbouwd en circa 25-35% is gehuisvest in nieuwbouw. In 2011 is vaker sprake van brede scholen in bestaande gebouwen (58%) en minder vaak van nieuwbouw (27%) dan in 2009, wellicht gerelateerd aan het feit dat er minder brede scholen zijn gerealiseerd in nieuwbouwwijken.

Ook in het VO veel multifunctionele accommodaties

Ook bij de brede scholen in het voortgezet is de helft gehuisvest in een multifunctionele accommodatie. Dat is in bijna alle gevallen een bestaand gebouw. Ruim tien procent is gehuisvest in een verbouwd of een nieuw gebouw.

DE BREDE SCHOOL IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

Inhoud

Waarom wordt de brede school ontwikkeling in gang gezet en wat levert het op? Welke profielen hebben de brede scholen en op welke doelgroepen richten ze zich? Hoe wordt het activiteiten aanbod ingevuld?

Uitvoering en consolidering

De eerste brede scholen in het primair onderwijs zijn zo rond 1995 gestart. Een enkele school geeft aan al vanaf ongeveer 1980 breed te zijn, al kenden we toen de term 'brede school' nog niet. Vanaf 1995 zien we een geleidelijke stijging van het aantal brede scholen, met in het schooljaar 2007-2008 een grote toename. Deze groei hangt samen met een aantal maatregelen waar brede scholen van konden profiteren. De rijksoverheid heeft samen met gemeenten geïnvesteerd in een impuls brede scholen, sport en cultuur en er zijn middelen

beschikbaar gekomen voor het realiseren van combinatiefuncties. Na 2008 zien we weer een geleidelijke daling van het aantal brede scholen. Het aantal scholen dat zich de afgelopen jaren is gaan ontwikkelen tot brede school is weer ongeveer gelijk met het aantal scholen dat zich in de jaren 2000 tot en met 2002 ontwikkelde tot brede school.

De brede scholen bevinden zich door de verschillende startmomenten in een verschillende fase in het proces. De meeste brede scholen geven aan dat ze zich in de uitvoeringsfase of de consolidatiefase bevinden. Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld uit 2009.

Brede scholen vooral in achterstandswijken en dorpskernen

Net als in 2009 staan ook in 2011 de meeste brede scholen in een achterstandswijk (37%). Opvallend is wel dat het percentage brede scholen in achterstandswijken de afgelopen jaren is gedaald. Het aandeel brede scholen in een sociaal-economisch sterke wijk, in een herstructureringswijk of een dorpskern werd juist groter.

Figuur 2.1 De fase waarin de brede school zich bevindt (n 2011 = 279, n 2009 = 281)

	2009 (%)	2011 (%)
Initiatief: oriëntatie en visie-ontwikkeling	6	11
Vorbereiding: projectorganisatie en -planning, financiering, bouwprocessen	12	10
Uitvoering: implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen	45	44
Consolidatie: evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak	37	36

Figuur 2.2 Het type wijk waarin de brede school staat (meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 287, n 2009 = 282)

	2009 (%)	2011 (%)
In een achterstandswijk	46	37
In een sociaal-economisch sterke wijk	17	22
In een herstructureringswijk	9	14
In een nieuwbouwwijk	15	17
In een dorpskern	23	28

Optimale ontwikkelingskansen voor kinderen nog steeds de aanleiding

De belangrijkste aanleiding om een brede school te ontwikkelen is, net als de afgelopen tien jaar, het bieden van optimale ontwikkelingskansen voor kinderen. Twee derde van de brede scholen geeft dit aan als aanleiding om met de brede school te starten. Ook is voor meer dan de helft van de brede scholen het inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen en de veranderende rol van de school in de samenleving een belangrijke aanleiding. Het ontwikkelen van nieuwe huisvesting speelt voor iets meer dan een derde van de brede scholen een belangrijke rol. Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld in 2009.

Doelen hebben vaak betrekking op het proces en het aanbod

We hebben de brede scholen gevraagd naar hun doelen voor kinderen, ouders, de wijk en de organisaties die bij de brede school betrokken zijn. We hebben deze categorieën samengenomen en gekeken welke vijf doelen het meest worden genoemd:

Doelen top 5 (n=230)

1. Ontwikkelingskansen bieden
2. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
3. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
4. Uitbreiding/verbetering activiteiten-aanbod
5. Kinderen meer laten sporten en bewegen

Figuur 2.3 De aanleiding om uw brede school te ontwikkelen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011= 240, n 2009 = 179)

	2009 (%)	2011 (%)
Optimale ontwikkelingskansen voor kinderen	71	66
Maatschappelijke ontwikkelingen/veranderende rol van de school in de samenleving	65	58
Ontwikkelen van nieuwe huisvesting	34	38
Initiatieven van derden (bijvoorbeeld de gemeente)	32	31
Professionals meer laten samenwerken	32	30
Talentontwikkeling stimuleren*	-	28
Op initiatief van de gemeentelijke politiek	26	26
De concurrentiepositie van de school en de andere organisaties versterken	18	19
Aansluiten bij de belevingswereld van kinderen	21	17
Andere onderwijsinnovaties	9	6
Op verzoek van ouders	3	3
Anders, namelijk.....	10	10

* In 2009 kon de optie 'talentontwikkeling stimuleren' niet aangekruist worden. Deze optie is in 2011 toegevoegd.

De doelen in deze top 5 hebben betrekking op de kinderen en de participerende instellingen. Opvallend is dat drie van de vijf doelen uit de top 5 betrekking hebben op het proces (samenwerking verbeteren) en het aanbod (doorgaande lijn en uitbreiding/verbetering van het aanbod). Twee van de meest genoemde doelen gaan over kinderen: brede scholen willen hen ontwikkelingskansen bieden en meer laten sporten en bewegen. Doelen voor ouders en de wijk zien we niet terug in de top vijf. In 2009 was dat voor de sociale cohesie en veiligheid in de wijk nog wel het geval.

Doelen voor kinderen

De meeste brede scholen willen, net als in 2009, de ontwikkelingskansen van kinderen vergroten. Dit doen ze in bijvoorbeeld door het activiteitenaanbod uit te breiden en/of te verbeteren. Daardoor kunnen kinderen meer sporten en bewegen en meer in aanraking komen met kunst en cultuur. Ook wil men dat de brede school bijdraagt aan het verbeteren van de sociale vaardigheden van kinderen.

Doelen voor kinderen top 5 (n=230)

1. Ontwikkelingskansen bieden
2. Uitbreiding/verbetering activiteitenaanbod
3. Kinderen meer laten sporten en bewegen
4. De sociale vaardigheden van kinderen verbeteren
5. Kinderen meer in aanraking brengen met kunst en cultuur

Wat doen de brede scholen concreet om de doelen voor kinderen die ze hebben gesteld te verwezenlijken? Passen de activiteiten die ze organiseren bij de doelen? Twee derde van de brede scholen die de bovenstaande doelen wil bereiken biedt activiteiten aan op ten minste vier van de terreinen educatie, kunst & cultuur, sport & bewegen, opvang, zorg & begeleiding en natuur & techniek. Deze brede scholen zorgen dus voor een breed aanbod, waarin in elk geval voor elk van gestelde doelen activiteiten

worden georganiseerd. Ruim driekwart van de brede scholen zegt dat ze ook al effecten zien ten aanzien van de doelen die ze hebben gesteld. In het vervolg van dit hoofdstuk gaan we daar verder op in.

“Een belangrijke vraag is: wat heeft een kind nodig om later goed te functioneren in de maatschappij. Als school alleen kun je een kind daar niet volledig op voorbereiden. Daar heb je anderen voor nodig.”

Doelen voor ouders

Ook al komen doelen voor ouders niet voor in de algemene doelentop-5, meer dan de helft van de brede scholen stelt zich ook doelen voor ouders. Net als in 2009 gaat het om het versterken van de ouderbetrokkenheid, het bieden van opvoedondersteuning en het vergemakkelijken van de combinatie arbeid-zorg.

Doelen voor ouders top 3 (n=230)

1. Ouderbetrokkenheid versterken
2. Opvoedondersteuning bieden
3. Combinatie arbeid-zorg makkelijker maken

Doelen voor de wijk

De laatste jaren wordt het behoud van voorzieningen steeds vaker genoemd als doel. Met name in de dorpskernen is dit belangrijk. In de achterstandswijken, de sociaal-economisch sterke wijken, de herstructureringswijken en de nieuwbouwwijken geeft echter ook een kwart van de brede scholen aan dat de brede scholen in hun ogen bij moeten dragen aan het behoud van voorzieningen in de wijk. Wellicht dat mede door de bezuinigingen de brede school in dergelijke wijken ook steeds vaker wordt gezien als mogelijkheid om voorzieningen te behouden.

Doelen voor de wijk top 3 (n=230)

1. Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken
2. Activiteiten/voorzieningen voor wijkbewoners
3. Behoud van voorzieningen

Doelen voor instellingen

Zoals al duidelijk werd uit de algemene doelen top-5 stellen veel brede scholen zich doelen op het gebied van de organisatie van de brede school en de instellingen die daarbij betrokken zijn. Drie kwart van de brede scholen wil de samenwerking tussen de verschillende instellingen verbeteren en een doorgaande lijn realiseren in het aanbod. Daarnaast verwacht men dat de brede school kan bijdragen aan het aantrekkelijker maken van het onderwijs. Dit beeld komt overeen met het beeld uit 2009.

Doelen voor instellingen top 3 (n=230)

1. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
2. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
3. Onderwijs aantrekkelijker maken

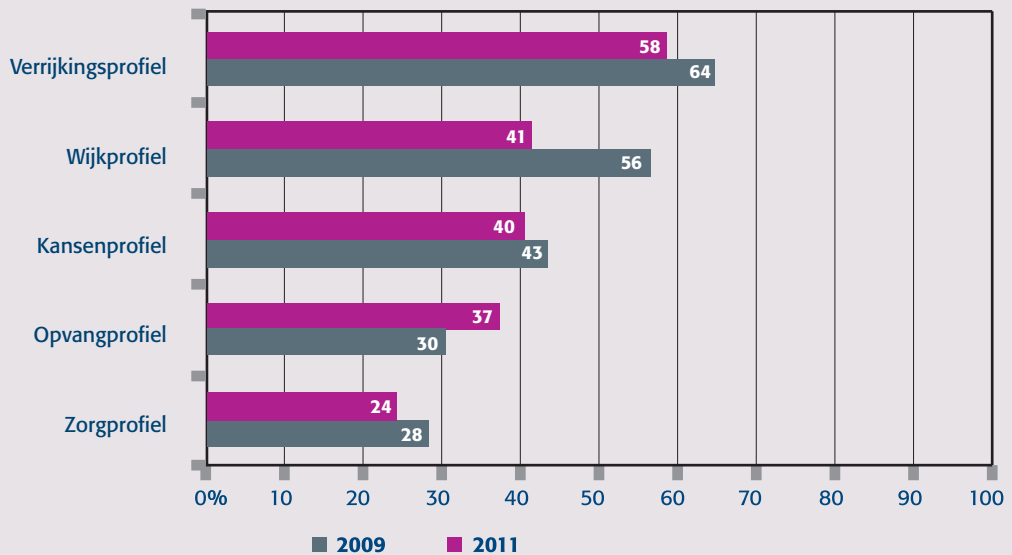
Meestal verrijkingprofiel, opvangprofiel in opkomst

Brede scholen hebben vaak een profiel waaraan ze te herkennen zijn. We onderscheiden het kansenprofiel, het zorgprofiel, het wijkprofiel, het verrijkingprofiel en het opvangprofiel.

De profielen

Kansenprofiel	gericht op het scheppen van kansen en het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden
Zorgprofiel	gericht op verbreding van zorg voor alle leerlingen of voor specifieke groepen
Wijkprofiel	basisvoorziening in de wijk, biedt een aanbod gericht op kinderen, ouders en buurt
Verrijkingprofiel	gericht op een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied
Opvangprofiel	richt zich op het bieden van opvang (bijvoorbeeld door het creëren van een dagarrangement)

Ruim de helft van de brede scholen herkent zich in het verrijkingprofiel. Daarmee is het het meest voorkomende profiel in 2011. Wel komt het iets minder voor dan in 2009; toen koos bijna tweederde van de brede scholen voor dit profiel. Opvallender is de vermindering van het aandeel brede scholen met een wijkprofiel. In 2009 had 56 procent van de brede scholen een wijkprofiel, in 2011 is dit nog maar 41 procent. De grote nadruk op rekenen en taal en de bezuinigingen van de afgelopen jaar kunnen hiermee te maken hebben. Brede scholen zijn daardoor wellicht meer geneigd om zich primair op de 'eigen' kinderen en leerlingen te richten, in plaats van op een wijkbrede aanpak. Alleen voor het opvangprofiel geldt dat deze in 2011 vaker voorkomt dan in 2009. Ruim een derde van de brede scholen herkent zich in 2011 in dit profiel.

Figuur 2.4 Het profiel van de brede school (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk)(n 2011= 268, n 2009 = 270)

Het ligt voor de hand dat het profiel waarin een brede school zich herkent samenhangt met het type wijk waarin de school staat. Uit onze gegevens komt daarover het volgende naar voren. Het verrijkingsprofiel komt met name voor in sociaal-economisch sterke wijken, in achterstandswijken en in nieuwbouwwijken. Voor het kansenprofiel geldt dat het met name gekozen wordt door brede scholen in achterstandswijken en in herstructureringswijken. Deze wijken kiezen daarnaast ook relatief vaak voor een zorgprofiel. Het opvangprofiel komt met name voor op brede scholen in dorpskernen, hoewel dit profiel ook relatief vaak gekozen wordt door brede scholen in sociaal-economisch sterke wijken en nieuwbouwwijken. Het wijkprofiel wordt tot slot in alle wijken ongeveer even vaak gekozen.

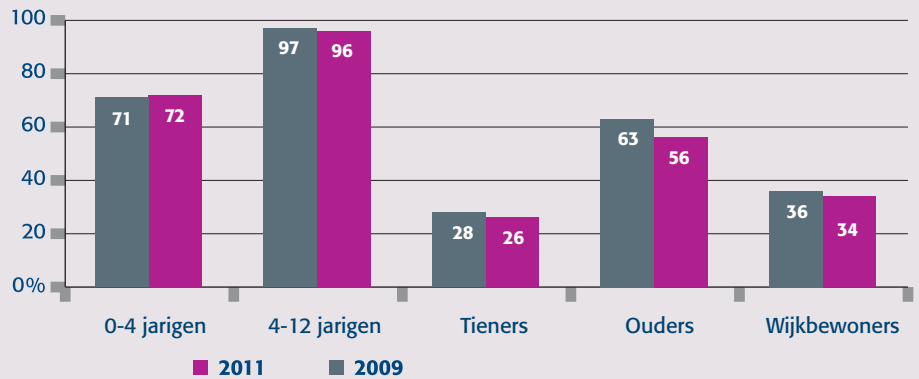
4-12 jarigen belangrijkste doelgroep

Vanzelfsprekend zijn de kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar de belangrijkste doelgroep van de brede school in het primair onderwijs. Het is dan ook vreemd dat er elk jaar een kleine groep brede scholen is die kinderen in deze leeftijd niet als doelgroep benoemt. Zesennegentig procent van de brede scholen organiseert wel activiteiten voor 4-12-jarigen. Daarnaast ziet bijna drie kwart van de brede scholen ook de 0-4-jarigen als hun doelgroep. Dit percentage is de afgelopen jaren behoorlijk afgenomen, want in 2007 organiseerde nog 93 procent van de brede scholen activiteiten voor deze groep¹. Toch is de verwachting van experts dat de brede school zich in de toekomst zal ontwikkelen tot een voorziening voor 0-12-jarigen.

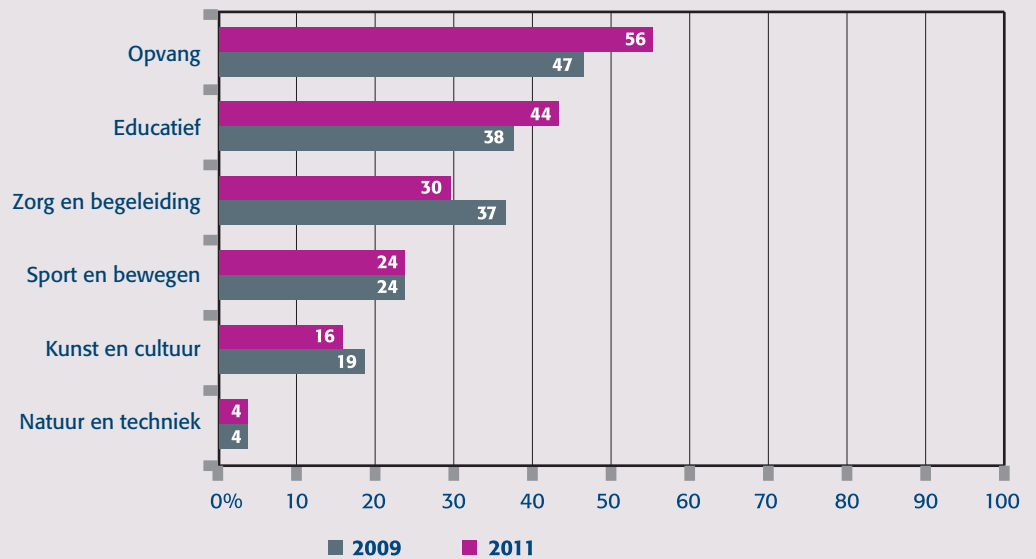
Ook het percentage brede scholen dat activiteiten organiseert voor ouders is de laatste jaren afgenomen. Dit geldt met name voor de activiteiten voor ouders. In 2007 bood nog driekwart van de brede scholen activiteiten aan aan

1 Oberon (2007). Brede scholen in Nederland. Jaarbericht 2007. Utrecht.

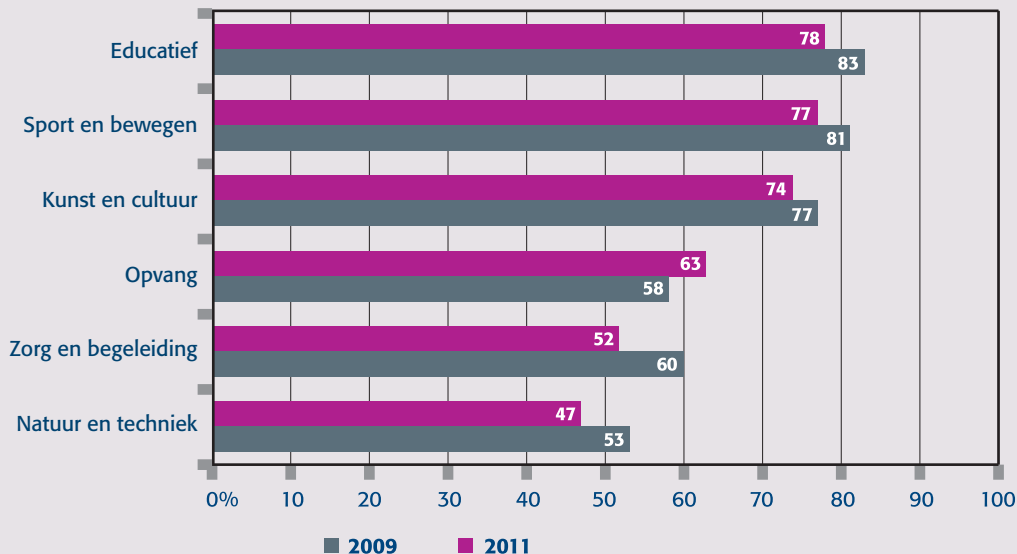
Figuur 2.5 Doelgroepen van de brede school (n 2011 = 217, n 2009 = 162)

Figuur 2.6 Het brede school aanbod voor 0-4 jarigen (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 217, n 2009 = 162)

Figuur 2.7 Het brede school aanbod voor 4-12 jarigen (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011= 217, n 2009 = 162)

deze groep, in 2011 doet nog maar iets meer dan de helft van de scholen dit. Het activiteiten-aanbod is de laatste jaren dus nog nadrukkelijker gericht op kinderen van 4-12 jaar.

▼
“De brede school is een voorziening voor 0-12 jarigen waarin scholen en partners zich inzetten voor kinderen.”

Breed aanbod

Voor alle doelgroepen heeft de brede school een aanbod. Dit aanbod is niet alleen gericht op de educatie, maar kan ook gericht zijn op kunst en cultuur, sport en bewegen, opvang, zorg en begeleiding en natuur en techniek. Hieronder bespreken we per doelgroep het aanbod.

0-4-jarigen

De activiteiten voor 0-4-jarigen zijn, net als in 2009 en 2007, voornamelijk gericht op de opvang. Ten opzichte van 2009 is dit percentage zelfs iets gestegen. Daarnaast biedt 44 procent

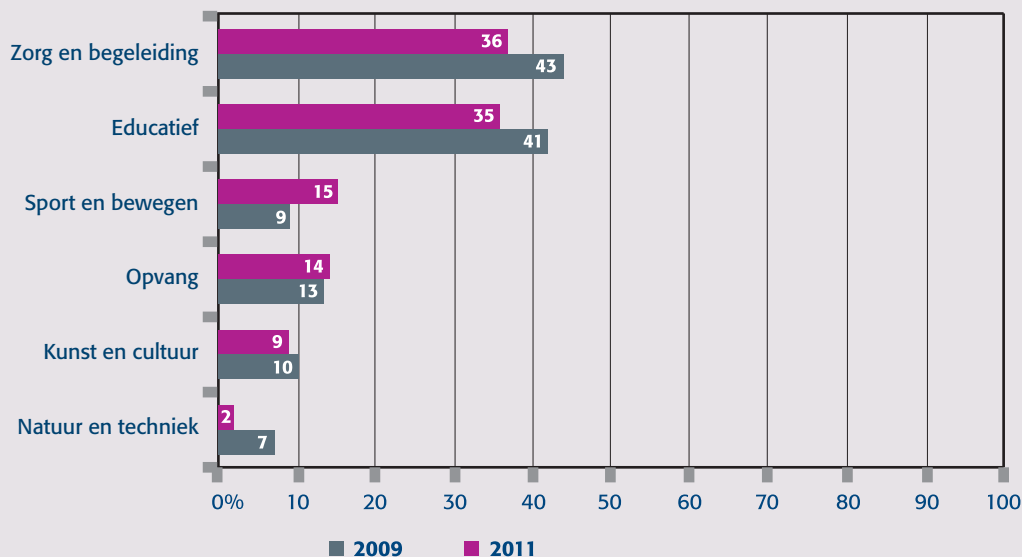
van de brede scholen educatieve activiteiten aan in de voorschoolse periode. Ook dit percentage is iets gestegen ten opzichte van 2009. Opvallend is verder dat daarnaast (ruim) een kwart van de brede scholen activiteiten voor 0-4-jarigen organiseert op het gebied van zorg en begeleiding en sport en bewegen. Het percentage brede scholen dat activiteiten voor deze doelgroep organiseert mag dan zijn teruggelopen sinds 2007, op de brede scholen waar wel activiteiten in de voorschoolse periode worden georganiseerd is het aanbod niet minder breed geworden.

4-12-jarigen

Voor kinderen van 4-12 jaar staat het onderwijs centraal in de brede school. Daarnaast is er veel aandacht voor sport en bewegen en kunst en cultuur. Het percentage brede scholen dat activiteiten richt op opvang is iets toegenomen ten opzichte van 2009. Het percentage scholen dat activiteiten heeft op het gebied van zorg en begeleiding en natuur en techniek is daarentegen juist iets afgenomen.

Twee derde van de brede scholen biedt voor

Figuur 2.8 Het brede school aanbod voor ouders (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 217, n 2009 = 162)

kinderen van 4-12 jaar naast educatie ook activiteiten aan op het gebied van kunst en cultuur, sport en bewegen, opvang, zorg en begeleiding en natuur en techniek. Bijna de helft van de scholen heeft een aanbod voor 4-12-jarigen gericht op minimaal vier van deze type activiteiten. We hebben het aanbod uitgesplitst naar het profiel van de brede school. Daaruit blijkt dat brede scholen met een kansprofiel een relatief breed aanbod hebben, met activiteiten uit minstens vier van de categorieën uit figuur 2.7.

▼
*“Talentontwikkeling is een modewoord.
 Je kunt je ook afvragen: waar ligt je
 passie, waar loop je warm voor.”*

Tieners

Ondanks het feit dat basisschoolleerlingen de primaire doelgroep van de brede school in het po vormen, organiseert toch een kwart van de brede scholen in het po activiteiten voor tieners (12+). Wel is het percentage iets afgenomen

sinds 2007 (toen ging het nog om een derde van de brede scholen). In 2011 zien we dat als er activiteiten georganiseerd worden voor tieners deze gericht zijn op sport en bewegen. Activiteiten op het gebied van opvang, kunst en cultuur, zorg en begeleiding, educatie en natuur en techniek staan bij bijna geen enkele brede school op de agenda voor deze doelgroep.

Ouders

Ook al ziet ruim de helft van de brede scholen ouders als één van haar doelgroepen, het aanbod voor ouders is net als in 2009 ook in 2011 niet heel groot. De activiteiten die worden aangeboden zijn in de meeste gevallen gericht op zorg en begeleiding en op onderwijs. Opvallend is dat het percentage brede scholen dat activiteiten voor ouders aanbiedt op het gebied van sport en bewegen iets is gestegen, van negen procent in 2009 naar 15 procent in 2011).

Wijkbewoners

Ongeveer een van de brede scholen heeft een aanbod voor wijkbewoners. Activiteiten op het

Figuur 2.9 Het activiteitenaanbod voor 4-12 jarigen (n 2011 = 171-199, n 2009 = 145)

	Eén maal per jaar (%)		Enkele malen per jaar (%)		Maandelijks (%)		Wekelijks (%)		N.v.t. (%)	
	2009	2011	2009	2011	2009	2011	2009	2011	2009	2011
Educatief	3	4	30	30	10	7	47	49	10	10
Kunst en cultuur	7	5	37	39	15	16	35	33	7	7
Sport en bewegen	2	2	25	22	9	10	57	61	7	6
Zorg en begeleiding	5	5	28	21	13	12	39	42	15	21
Natuur en techniek	11	6	29	31	12	9	26	24	23	30

gebied van kunst en cultuur en sport en bewegen worden relatief het vaakst aangeboden. Dit gebeurt echter slechts op een zesde van de brede scholen. Dat lijkt aan de krappe kant, aangezien 41 procent van de scholen zich herkent in het wijkprofiel.

Sport en bewegen op 1

Voor de kinderen van 4-12 jaar hebben we niet alleen bekeken welke activiteiten worden uitgevoerd, maar ook hoe vaak ze worden aangeboden. Hieruit blijkt dat in 2011, net als in 2009, activiteiten op het gebied van sport en bewegen het vaakst aangeboden worden. Iets minder dan twee derde van de brede scholen organiseert wekelijks één of meerdere activiteiten op het gebied van sport en bewegen. Educatieve activiteiten en activiteiten op het gebied van zorg en begeleiding worden op iets minder dan de helft van de brede scholen wekelijks aangeboden. Deze activiteiten worden overigens ook op een flink percentage brede scholen enkele malen per jaar aangeboden. Dit geldt ook voor activiteiten op het terrein van kunst en cultuur en natuur en techniek.

Voorbeelden van activiteiten

Aan de brede scholen is gevraagd om één kenmerkend voorbeeld te geven van een brede school activiteit voor leerlingen van 4-12 jaar. Hieronder geven we een overzicht van de activiteiten die veel genoemd worden. Opvallend is dat er minder verschillende activiteiten worden genoemd dan in 2009. Het lijkt er dus op dat het aanbod minder breed is geworden en dat brede scholen intensiever inzetten op een kleiner aanbod.

Doorgaande lijn is gedeeltelijk gerealiseerd

Driekwart van de brede scholen streeft naar een doorgaande lijn in het aanbod (zie doelen). Dit betekent dat er afstemming moet zijn met de voorschoolse voorziening en het voortgezet onderwijs, maar ook dat de verschillende participanten afspraken hebben gemaakt over de pedagogische aanpak/uitgangspunten. Dat laatste heeft bijna een kwart van de brede scholen gerealiseerd, 60 procent heeft dat voor een deel van de activiteiten gerealiseerd, maar voor een ander deel nog niet. Ongeveer een vijfde van de brede scholen heeft nog helemaal geen doorgaande lijn in het aanbod.

Splitsen we deze resultaten uit naar de verschillende profielen, dan blijkt dat brede scholen

Activiteiten per discipline

Educatief

- Bibliotheekbezoek, taalstimulering, leesbevordering, voorleesdag, boekenclub, samen lezen
- Kinderuniversiteit
- Museumbezoek
- Kinderjournalistenprogramma, kinderpersbureau, typecursus
- Schaken, dammen
- Engels
- Gastlessen door externen

Kunst en cultuur

- Muziek, blazersklas, zingen, djembé
- Gastlessen muziekvereniging
- Drama, circus, theater, toneel
- Dans, streetdance, Ierse dans
- Handvaardigheid, schilderen, beeldende vorming, tekenen, knutselen
- Textiele werkvormen
- Rondje kunst
- Koken, boek en manifestatie over de smaak van de wijkbewoners
- Museum inrichten
- Bezoek aan museum, theater en musical
- Culturele vorming, cultuur-menu

Sport en bewegen

- Voetbal, judo, korfbal, tennis, panna, gym, yoga, basketbal
- Beweegkriebels, bewegingslessen, kabouter-sport, we1-2move
- Gastlessen sportverenigingen
- Sportinstuif, sportdag, heldendag, sporttoernooi, kidssportproject, sportclinics
- Sponsorloop

Opvang

- Opvang van 7.45-17.30 uur
- BSO, huiskamerinloop
- Gezamenlijke activiteiten door school, BSO, welzijn en sport

Zorg en begeleiding

- Doorgaande lijn
- Voedingslessen
- Huiswerkbegeleiding, brugklastraining
- Kanjertraining
- KIES-groepen
- Schakelklassen, verlengde schooldag
- Ondersteuning van schoolmaatschappelijk werk, fysiotherapeut, logopedist, diëtist

Natuur en techniek

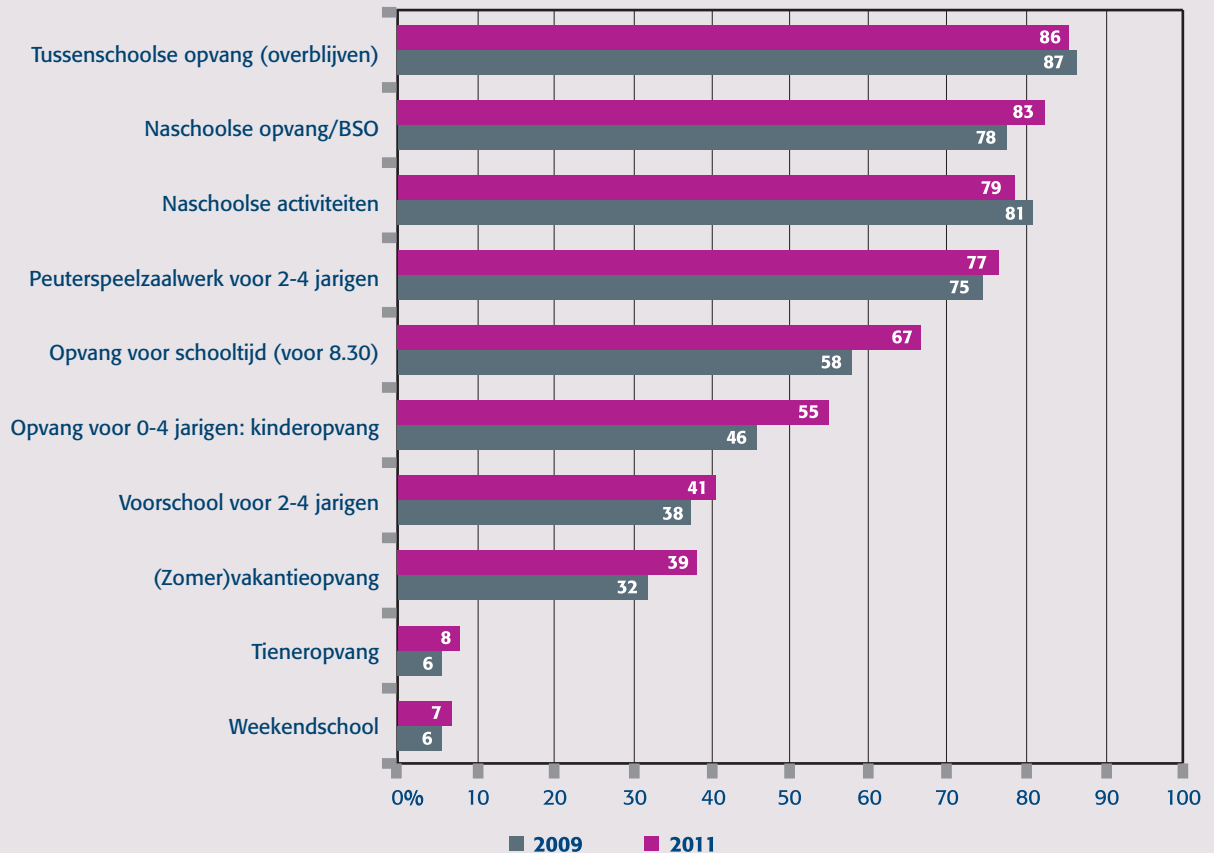
- Globe – weer en klimaat
- Landentoonstelling
- Moestuin, diervverzorging
- Techniek
- Natuurclub, natuurgids
- Digitaal prentenboek maken

met een zorgprofiel relatief het vaakst een doorgaande lijn in het aanbod hebben gerealiseerd. Dit is niet zo vreemd aangezien niet alleen het onderwijs, maar ook bijvoorbeeld de naschoolse opvang en de organisator van brede school activiteiten met kinderen met specifieke zorgbehoeften te maken krijgen. Om optimale zorg te kunnen bieden moet er dus afstemming zijn met de verschillende bij het kind betrokken partijen en zal een doorgaande lijn in de aanpak gewenst zijn. De brede scholen met een wijkprofiel hebben het minst vaak een doorgaande lijn gerealiseerd.

Sluitende dagarrangementen op bijna de helft van de brede scholen

Wanneer een school een volledig dagarrangement biedt betekent dit dat de school van 's ochtends vroeg (voor of vanaf de aanvang van de school) tot het einde van de middag of het begin van de avond een doorlopend aanbod heeft. De helft van de brede scholen kent zo'n arrangement. De meeste van deze brede scholen bieden dit niet alleen gedurende de schoolweken, maar ook gedurende de vakantieweken aan. Op bijna alle brede scholen sluiten alle activiteiten wat betreft begin- en eindtijd op elkaar aan. Bij slechts een kleine groep is dit nog niet het geval.

Figuur 2.10 Soorten opvang in de brede school (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011= 217, n 2009 = 162)

Van de brede scholen met een opvangprofiel heeft 70 procent een sluitend dagarrangement. Van de brede scholen met een kansprofiel, een zorgprofiel, een wijkprofiel of een verrijkingprofiel heeft ongeveer de helft zo'n arrangement. Met andere woorden; brede scholen met een opvangprofiel hebben het vaakst een sluitend dagarrangement. Dat ligt uiteraard ook voor de hand omdat het doel van deze brede scholen het bieden van opvang tijdens werktijden is. Echter ook een aanzienlijk deel van de brede scholen met één van de andere profielen werkt met sluitende dagarrangementen.

Opvang voor schooltijd en vakantieopvang in opkomst

Zoals hierboven beschreven staat kent de helft van de brede scholen een volledig dagarrangement. De andere helft van de scholen niet. Ondanks dat bieden de meeste brede scholen meerdere vormen van opvang aan. Net als in 2009 wordt in 2011 op het grootste deel van de brede scholen tussenschoolse opvang, naschoolse opvang/BSO, naschoolse activiteiten en peuterspeelzaalwerk voor 2-4 jarigen aangeboden. Daarnaast biedt ruim de helft van de brede scholen opvang voor schooltijd en opvang voor 0-4 jarigen/kinderopvang aan. Op ruim een derde van de brede scholen is er ook

een voorschool voor 2-4 jarigen en (zomer)vakantie opvang. Opvang voor schooltijd en (zomer)vakantieopvang worden in 2011 vaker aangeboden dan in 2009 en zijn daarmee duidelijk in opkomst.

Nieuwe schooltijden ook in de brede school

De laatste jaren zijn steeds meer scholen op zoek naar nieuwe schooltijden. De oude lesroosters voldoen vaak niet meer aan de eisen van de huidige tijd. Ook de meeste brede scholen zien in de toekomst mogelijkheden voor nieuwe schooltijden. Iets meer dan tien procent van de scholen is al overgegaan op de nieuwe schooltijden en tien procent geeft aan voor 2014 over te gaan naar andere schooltijden. Slechts 14 procent geeft aan hier niets in te zien. De brede scholen die al overgegaan zijn op nieuwe schooltijden kiezen in de meeste gevallen voor het continuurooster. Met andere woorden een rooster met een korte middagpauze waarin iedereen op school luncht, waardoor de schooldag 's middags vroeger afgelopen is. Daarnaast kiest een aantal scholen voor het vijf gelijke dagen model en geeft een enkele school aan volgens het Hoorns model te werken. Dit houdt in dat de kinderen vier langere dagen naar school gaan en op vrijdag maar een halve dag.

Proces

Welke organisaties maken onderdeel uit van de brede school en welke rol heeft de gemeente? In hoeverre wordt er samengewerkt en waar lopen organisaties dan tegenaan? Welke kosten brengt de brede school met zich mee?

Basisschool vaker voortrekker

De basisschool is, net als voorgaande jaren, in vrijwel alle brede scholen actief betrokken. Opvallend is dat ook dit jaar weer op één procent van de brede scholen in het primair onderwijs de basisschool niet als partner wordt genoemd. Waarom dat zo is weten we niet. Naast de basisschool zijn de buitenschoolse opvang en de peuterspeelzaal in ongeveer drie kwart van de brede scholen actief betrokken. De peuterspeelzalen doen in 2011 vaker mee dan in 2009. Voor ongeveer de helft van de brede scholen geldt dat de gemeente, het welzijnswerk, de bibliotheek en de sportverenigingen actief betrokken zijn. Bij deze organisaties valt op dat alleen de gemeente in 2011 ongeveer even vaak actief betrokken is als in 2009. De overige organisaties zijn in 2011 minder vaak betrokken dan in 2009. Voor het welzijnswerk en de sportverenigingen gaat het om een aanzienlijke daling van 10-15 procentpunten. Dit laatste is opvallend, omdat ze in 2009 juist in hoog tempo actief betrokken waren geraakt. Ook het centrum voor kunst en cultuur en de muziekschool worden in 2011 minder vaak als belangrijke partner gezien dan in 2009. Het percentage brede scholen waar deze organisaties bij betrokken zijn is met respectievelijk tien en negen procentpunten gedaald.

▼
“In de brede school moet niet worden gedacht vanuit de organisatie, maar vanuit de behoeften van het kind.”

De basisschool is niet alleen in bijna alle brede scholen actief betrokken, maar zij wordt ook door een meerderheid van de brede scholen (65 procent) gezien als de voortrekker van het proces. Dit percentage is in 2011 gestegen ten opzichte van 2009. In 2009 gaf iets minder dan de helft van de brede scholen aan dat het onderwijs de voortrekker was. Daarnaast geeft ongeveer een kwart van de brede scholen aan dat ze de gemeente als voortrekker zien. Welzijn wordt minder vaak dan in het verleden aangeduid als voortrekker, van 16 procent naar 10 procent.

Gemeenten financieren minder vaak dan in verleden

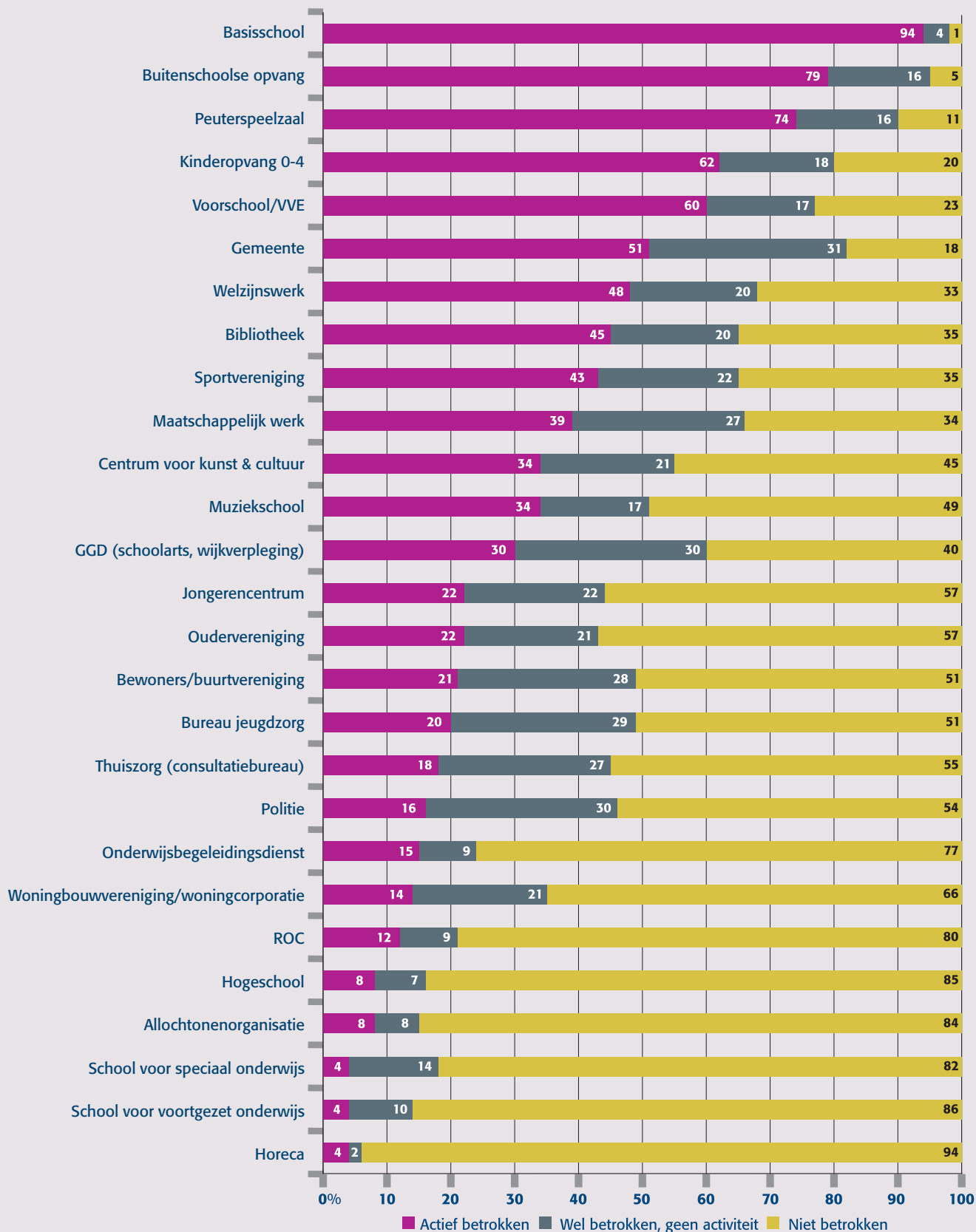
Al eerder bleek dat ongeveer de helft van de gemeenten actief betrokken is bij de brede school en dat een kwart van de brede scholen vindt dat de gemeente een voortrekker van het brede school proces is. De gemeente kan daarbij verschillende rollen aannemen. Zij kan regisseren, initiëren, faciliteren, financieren en coördineren.

Net als in 2009 hebben de meeste gemeenten in 2011 volgens de brede scholen een financierende en faciliterende rol. Het beeld laat ook zien dat gemeenten de afgelopen jaren te maken hebben gekregen met bezuinigingen. In 2009 had nog 72 procent van de gemeenten een financierende rol in de brede school, in 2011 is dit nog maar 58 procent volgens de brede scholen.

Onvoldoende personeel

Ten aanzien van het draagvlak bestaat in 2011 grotendeels hetzelfde beeld als in 2009. Het draagvlak bij het management van de betrokken organisaties is goed, het draagvlak op de werkvloer is nog niet overal even sterk. Dit lijkt

Figuur 2.11 Organisaties die onderdeel uitmaken van de brede school (in percentages, n=175-212)

Figuur 2.12 De rol van de gemeente in de brede school (meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 218, n 2009 = 165)

	2009 (%)	2011 (%)
Regisseren: regie voeren en het proces managen	31	30
Initiëren: aanjagen, stimuleren en coördineren	29	27
Faciliteren: randvoorwaarden scheppen	55	55
Financieren: subsidies verstrekken, geldstromen ontschotten	72	58
Coördineren: afstemmen, organisaties bijeen brengen, initiatieven stroomlijnen	26	23
Geen	10	14

overigens geen invloed te hebben op de samenwerking tussen de verschillende organisaties, want die verloopt in de meeste gevallen soepel. Op meer dan de helft van de brede scholen kennen de verschillende disciplines elkaar en maken ze gebruik van elkaars expertise. Ook is meer dan de helft van de brede scholen van mening dat er geen concurrentie bestaat tussen de verschillende betrokken organisaties. Het gebrek aan draagvlak lijkt dan ook in elk geval gedeeltelijk veroorzaakt door onvoldoende personele capaciteit om de brede school draaiende te houden. Van de brede scholen geeft namelijk slechts 38 procent aan dat er voldoende personeel aanwezig is.

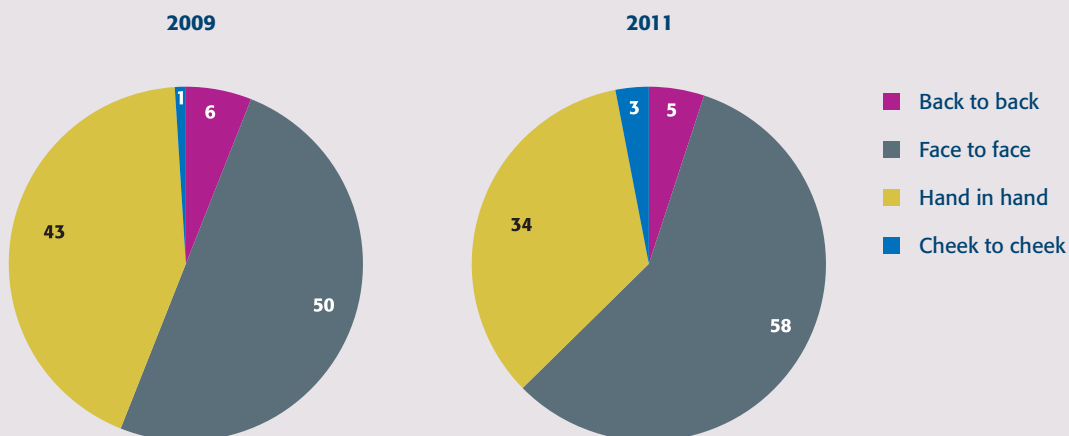
Grote mate van samenwerking

De verschillende organisaties in de brede school kunnen op verschillende manieren met elkaar samenwerken. Dit kunnen ze 'back to back', 'face to face', 'hand in hand' en 'cheek to cheek' doen.

Samenwerkingsvormen	
Back to back	de organisaties hebben geen zicht op elkaar, er is geen of minimale samenwerking en ruimten worden niet gedeeld of multifunctioneel gebruikt
Face to face	de organisaties hebben een open houding naar elkaar, ze kennen elkaars expertise, stemmen werkzaamheden af en enkele ruimten worden multifunctioneel gebruikt
Hand in hand	er is synergie en door nauw samenwerken wordt een kwalitatief hoger voorzieningenniveau gerealiseerd. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van elkaars ruimten. Het geheel is meer dan de som der delen.
Cheek to cheek	afzonderlijke organisaties geven hun autonomie (gedeeltelijk) op en gaan op in één organisatie die een integraal aanbod verzorgt. Wat betreft het gebruik van ruimten: niets is van iemand, alles is van iedereen.

Net als in 2009 zijn er in 2011 ook enkele brede scholen waar de betrokken partijen nog veel afzonderlijk van elkaar werken en geen zicht hebben op elkaar (back tot back). Voor iets meer dan de helft van de brede scholen geldt echter dat ze 'face to face' werken. Dit houdt in dat de organisaties een open houding naar elkaar heb-

Figuur 2.13 De samenwerking tussen de verschillende organisaties in de brede school (in percentages) (n 2011 = 211, 2009 = 158)

ben, dat ze elkaars expertise benutten, hun werkzaamheden afstemmen en waar mogelijk ruimten multifunctioneel gebruiken. Daarnaast werken de organisaties op ongeveer een derde van de brede scholen ‘hand in hand’. Het geheel van deze brede scholen is de som der delen. Er is synergie en er wordt nauw samengewerkt aan een kwalitatief hoog voorzieningenniveau. Ook hier maken ze waar mogelijk gebruik van elkaars ruimten. Tot slot wordt op een klein deel van de brede scholen ‘cheek tot cheek’ gewerkt: de afzonderlijke organisaties gaan op in één organisatie met een integraal aanbod.

In 2011 werken meer scholen ‘face to face’ en minder scholen ‘hand in hand’ dan in 2009. Dit laatste lijkt een teruggang, maar een mogelijke verklaring is dat er in 2011 juist meer scholen zijn die nog maar in de initiatiefase zitten dan in 2009. Uit de gegevens blijkt dat de mate van samenwerking niet samenhangt met het profiel dat brede scholen hebben gekozen en ook niet met de breedte van het activiteitenaanbod. Het is dus bijvoorbeeld niet zo dat brede scholen die cheek to cheek samenwerken meer verschillende activiteiten aanbieden dan scholen die face to face samenwerken.

Vaker een coördinator, maar voor minder uur

Op 61 procent van de brede scholen is in 2011 een brede school coördinator of een locatiemanager aangesteld die de verantwoordelijkheid heeft over de ontwikkeling en organisatie van de brede school. Dit is een behoorlijke stijging ten opzichte van 2009. Toen had nog maar 30 procent van de brede scholen zo’n coördinator of manager. Gemiddeld heeft de brede school coördinator of de locatiemanager 9,7 uur per week voor zijn taken. Dit is minder dan in 2009, toen had hij nog gemiddeld 12,5 uur beschikbaar. Slechts een enkele brede school coördinator of locatiemanager heeft een fulltime functie van 36 uur.

De brede scholen die een coördinator of een locatiemanager hebben aangesteld bevinden zich meestal in de uitvoerings- of consolidatiefase. Met andere woorden: ze zijn al bezig met de implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen of met de evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak. Daarnaast blijken de meeste brede scholen met een coördinator of een locatiemanager een breed activiteitenaanbod te hebben. Ze bieden

Figuur 2.14 Disciplines waarin combinatiefunctionarissen werkzaam zijn (meerdere antwoorden mogelijk) (n = 95)

	2011 (%)
Onderwijs – sport	82
Onderwijs – cultuur	37
Onderwijs – opvang	17
Onderwijs – welzijn	17
Onderwijs – zorg	7
Anders, namelijk Onderwijs – media en Onderwijs – taal/bibliotheek	13

niet alleen educatieve activiteiten aan, maar ook activiteiten op het gebied van kunst en cultuur, sport en bewegen, opvang, zorg en begeleiding en natuur en techniek. Bijna twee derde van de brede scholen met een coördinator of een locatiemanager heeft een aanbod gericht op minimaal vier van deze typen activiteiten en bijna een kwart gericht op alle typen. Brede scholen zonder een coördinator of een locatiemanager hebben een minder breed aanbod. Ongeveer twee derde van de brede scholen heeft een aanbod dat gericht is op minder dan vier typen.

Breed overleg tussen partners

Op vrijwel alle brede scholen is een overlegstructuur waaraan de partners deelnemen (90 procent). Op ongeveer een derde van deze scholen neemt een deel van de partners hieraan deel. De brede scholen hebben er in het algemeen niet voor gekozen om de verschillende betrokken organisaties samen te brengen in één rechtspersoon. Slechts acht procent deed dit. In de meeste gevallen is dan gekozen om de organisaties onder te brengen in een stichting.

Minder brede scholen met combinatiefuncties

Een ‘combinatiefunctie’ is een functie waarbij een werknemer in dienst is bij één werkgever, maar tegelijk, of in ieder geval voor een substantieel deel, werkt ten behoeve van ten minste twee werkvelden of sectoren. In 2011 zijn er op iets minder dan de helft van de brede scholen één of meerdere combinatiefunctionarissen werkzaam. Opvallend is dat dit percentage ten opzichte van 2009 gedaald is. Toen waren er op drie kwart van de brede scholen namelijk één of meerdere combinatiefunctionarissen aangesteld.

De meeste combinatiefunctionarissen zijn werkzaam in het onderwijs en in de sportsector. Daarnaast werkt de combinatiefunctionaris op een derde van de brede scholen in de combinatie onderwijs en cultuur. Op de brede scholen waar één of meerdere combinatiefunctionarissen werkzaam zijn is een breed activiteitenaanbod aanwezig. Nadere analyses wijzen echter uit dat het niet breder is dan op de totale groep brede scholen.

De meeste brede scholen in een MFA

Iets meer dan de helft van de brede scholen is gehuisvest in een multifunctionele accommoda-

Figuur 2.15 Huisvesting van de brede school (n 2011 = 246, n 2009 = 246)

	2009 (%)	2011 (%)
In een multifunctionele accommodatie (MFA)	44	55
In accommodaties in elkaars directe nabijheid	26	22
Verspreid over locaties in de wijk	30	23

Beheersvarianten	
Gesplitst beheer	elke instelling zorgt voor het beheer van zijn eigen ruimtes
Gebundeld beheer	er is een zelfstandige beheerorganisatie voor het hele gebouw
Gebundeld beheer	men wijst gezamenlijk één gebruiker aan die het beheer verzorgt
Uitbesteding	het beheer is uitbesteed aan een derde partij

tie (MFA). Dit is meer dan in 2009. Daarnaast is bijna een kwart van de brede scholen gehuisvest in accommodaties in elkaars directe nabijheid en nog eens een kwart is gehuisvest in locaties verspreid over de wijk.

De MFA's zijn in iets meer dan de helft van de gevallen gehuisvest in bestaande gebouwen, maar het percentage dat gehuisvest is in een nieuw gebouw is toegenomen. Iets meer dan een derde van de MFA's zit in 2011 in een nieuw gebouw. Een MFA in een verbouwd bestaand gebouw komt net als in 2009 het minst vaak voor, namelijk in 17 procent van de gevallen. In de MFA's zijn in het algemeen het onderwijs, de peuterspeelzaal en de kinderopvang als partners gehuisvest. In iets minder dan een kwart van de MFA's is ook de bibliotheek aanwezig. Andere partners zijn het consultatiebureau, het wijkcentrum, het welzijnswerk en sportverenigingen. In een aantal geval is ook de opvang voor verstandelijk gehandicapte jongeren, het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), de logopedist, de fysiotherapeut of de muziekschool aanwezig.

Driekwart heeft geen beheerder

Op ongeveer twee derde van de brede scholen zijn afspraken gemaakt over het beheer en de exploitatie. Op de meeste brede scholen is ook sprake van een specifieke beheersconstructie. Er zijn verschillende varianten mogelijk. Zo kan er gekozen worden voor gesplitst beheer,

gebundeld beheer en uitbesteding.

Er wordt het vaakst gekozen voor gesplitst beheer (34 procent), net als in 2009. Iedereen zorgt dus voor zijn eigen beheer en zijn eigen ruimtes. Ongeveer een kwart van de brede scholen kiest voor een zelfstandige beheerorganisatie voor het hele gebouw en een vijfde wijst gezamenlijk één gebruiker aan die het beheer verzorgt. Een klein deel van de brede scholen kiest ervoor het beheer uit te besteden aan een derde partij. Op de meeste brede scholen (73 procent) is echter, net als in 2009, geen beheerder aangesteld. Op de brede scholen waar wel een beheerder is aangesteld, wisselt het aantal uren waarvoor dit gedaan wordt sterk. Een deel heeft een beheerder voor slechts een aantal uren per week en een deel heeft een beheerder op half- of fulltime basis. Gemiddeld wordt een beheerder voor 20 uur aangesteld.

Meer geschikte ruimtes

Ruim de helft van de brede scholen vindt dat er efficiënt gebruik wordt gemaakt van de beschikbare ruimtes. In 2009 was dit nog bijna drie kwart. Kennelijk werd er toen efficiënter gebruik gemaakt van de beschikbare ruimtes dan in 2011. Dit blijkt ook wanneer we vragen of de betrokken organisaties gebruik maken van elkaars ruimtes. Dit gebeurt in 2011 nog steeds bij ruim de helft van de brede scholen, maar het gebeurt wel iets minder vaak dan in 2009. Het

Figuur 2.16 Mening over de gebouwen (n 2011 = 203-204, n 2009 = 147-150)

	2009 (% (zeer) eens)	2011 (% (zeer) eens)
Er wordt efficiënt gebruik gemaakt van de beschikbare ruimtes	72	59
Betrokken organisaties maken regelmatig gebruik van elkaars ruimtes	66	61
Er is voldoende geschikte accommodatie voorhanden	40	51

Figuur 2.17 Jaarlijkse kosten die de brede school met zich meebrengt (n 2011 = 185, n 2009 = 127)

	2009 (%)	2011 (%)
Minder dan € 10.000	30	44
Tussen de € 10.000 en € 25.000	32	27
Tussen de € 25.000 en € 50.000	16	19
Tussen de € 50.000 en € 100.000	14	8
Meer dan € 100.000	8	2

percentage brede scholen dat aangeeft dat er voldoende geschikte accommodatie voorhanden is, is in 2011 gestegen. In totaal geeft de helft van de brede scholen nu aan dat er voldoende accommodatie is.

Beperkte financiering

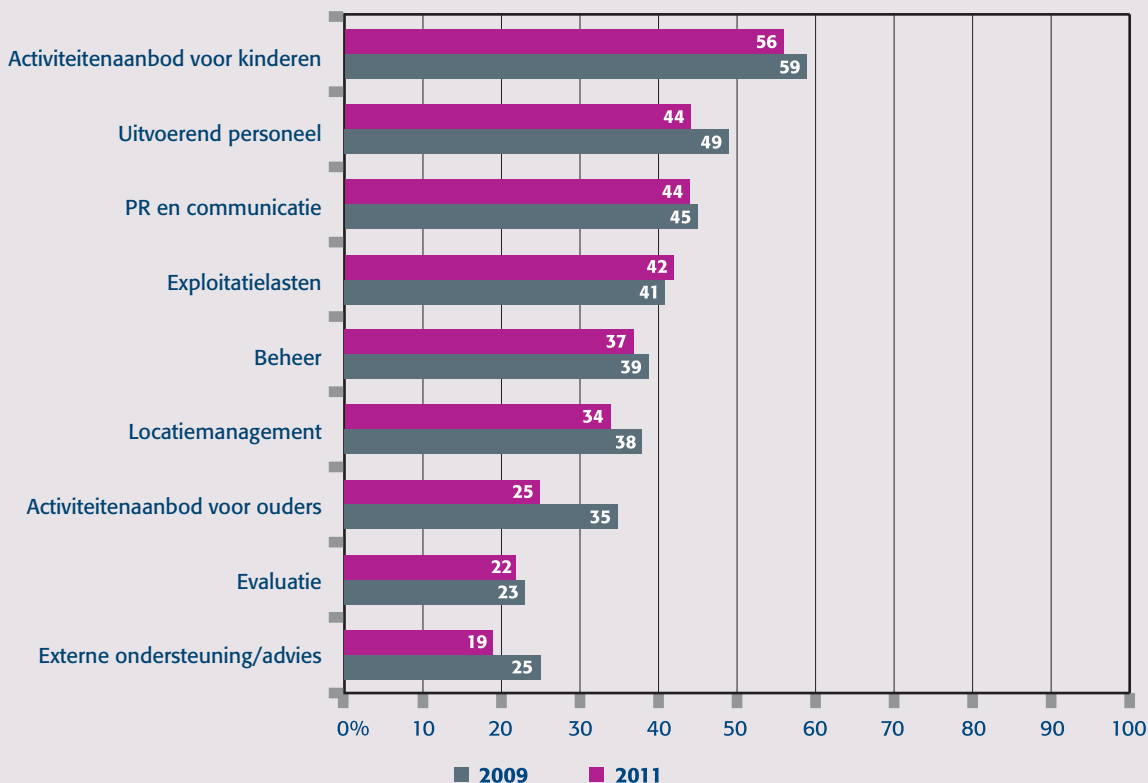
Driekwart van de brede scholen geeft aan dat er jaarlijks een budget beschikbaar is voor hun brede school. Het gaat in de meeste gevallen om bedragen tot €25.000. Iets minder dan de helft van de brede scholen heeft minder dan €10.000 per jaar te besteden. Dit betekent dat slechts 29 procent van de brede scholen meer dan €25.000 te besteden heeft.

Ten opzichte van 2009 hebben de scholen in 2011 dus minder geld om uit te geven. Toen had namelijk nog 38 procent van de brede scholen meer dan €25.000 te besteden aan boven-

staande kostenposten. Het budget dat de brede scholen ieder jaar te besteden hebben, is voor de helft van de brede scholen voldoende. De andere helft geeft aan dat het onvoldoende is. Daarnaast geeft 47 procent van de brede scholen aan dat hun budget de afgelopen jaren verkleind is door de bezuinigingen. Er lijkt echter geen verband te bestaan tussen de bezuinigingen en de tevredenheid over het budget. Van de brede scholen die te maken hebben met de bezuinigingen geeft ongeveer de helft aan dat ze niet (meer) uitkomen met hun budget.

De meeste extra kosten maken de brede scholen om een activiteitenaanbod voor de kinderen aan te kunnen bieden. Daarnaast is iets minder dan de helft van de brede scholen extra kosten kwijt voor uitvoerend personeel, voor de PR en communicatie en voor exploitatielasten. Het percentage brede scholen dat extra kosten

Figuur 2.18 Extra kostenposten (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 209, n 2009 = 155)

maakt voor het aanbod voor ouders is sterk teruggelopen. In 2009 was nog een derde van de brede scholen hier extra kosten voor kwijt. In 2011 is dit nog maar een kwart. Dit komt overeen met de vermindering van het aanbod aan ouders, zoals we reeds eerder hebben geconstateerd.

De belangrijkste financieringsbronnen zijn, net als in 2009, subsidies en het eigen budget van de school. Bij de subsidies gaat het in de meeste gevallen om gemeentelijke subsidies, al dan niet toegekend voor specifieke onderdelen (bijvoorbeeld coördinatie, activiteiten en startsubsidies). Daarnaast gaat het om provinciale- en rijks gelden en incidenteel om fondsen als Jantje Beton en de Kinderpostzegels. Opvallend is dat het percentage scholen

dat subsidies inzet voor de bekostiging van de brede school wel kleiner is geworden de afgelopen jaren. In 2009 zette 65 procent van de brede scholen subsidies in, in 2011 doet nog 57 procent van de brede scholen dit. De bezuinigingen van de laatste tijd bij gemeenten, provincies en het rijk lijken ook de brede scholen te raken. Daarnaast valt op dat het eigen budget van de school in 2011 iets belangrijker is geworden dan in 2009. In 2009 zette 49 procent van de brede scholen hun eigen budget in, in 2011 doet 54 procent van de brede scholen dit. Het percentage scholen dat budget te besteden heeft van de participerende organisaties is in 2011 ook gedaald. In 2011 heeft nog maar iets meer dan een derde van de scholen de beschikking over dit budget, ten opzichte van 47 procent in 2009.

Opbrengst

Hoe ver zijn de brede scholen? Worden er kwaliteitscriteria gehanteerd?

Worden de opbrengsten geëvalueerd?

Welke effecten heeft een brede school en in hoeverre zijn deze aantoonbaar?

Meeste brede scholen 'in de middenmoot'

De helft van de brede scholen (53 procent) geven aan dat ze aardig op weg zijn met hun brede school en een derde staat nog in de kinderschoenen. Slechts een klein percentage van de brede scholen geeft aan dat ze zichzelf als koploper zien of juist dat ze eigenlijk nog echt moeten beginnen.

Zelfevaluatie aan de hand van kwaliteitscriteria

In 2011 evalueert ruim de helft van de brede scholen zichzelf aan de hand van kwaliteitscriteria. Dit percentage ligt iets lager dan in 2009, maar is nog steeds hoger dan in 2007. Toen evalueerde slechts een derde van de brede scholen zichzelf aan de hand van kwaliteitscriteria. Net als voorgaande jaren laat een klein deel van de brede scholen door een onafhankelijke partij controleren of zij aan de kwaliteitscriteria voldoen. Een derde van de

brede scholen maakt geen gebruik van kwaliteitscriteria.

Opbrengsten worden geëvalueerd

Op 43 procent van de brede scholen worden de opbrengsten geëvalueerd en op zes procent van de brede scholen is deze evaluatie reeds afgerond. Verder worden er op 13 procent van de brede scholen voorbereidingen getroffen om een evaluatie te starten. Iets meer dan een derde van de brede scholen geeft aan dat er nog geen sprake is van systematische evaluatie van de opbrengsten. Dit percentage is hoger dan in 2009. Toen gaf iets meer dan een kwart aan dat er geen systematische evaluatie plaatsvond. Een mogelijk verklaring hiervoor is dat zich in 2011 meer brede scholen in de initiatieffase bevinden dan in 2009 het geval was.

“Je moet zorgen voor een goede samenhang is tussen visie, doelen en evaluatie. Dan kun je die evaluatie goed gebruiken als sturingsinstrument voor je eigen brede school.”

Effecten moeilijk aan te tonen

Net als in 2009 zien de brede scholen in 2011 veel resultaten van hun aanpak bij de kinderen. Ook zorgt de aanpak van de brede school er op drie kwart van de brede scholen voor dat het activiteiten aanbod groeit. De helft van de brede

Figuur 2.19 Hoe zou u uw brede school op dit moment willen typeren? (n 2011 = 244, n 2009 = 248)

	2009 (%)	2011 (%)
Wij zijn koploper in Nederland	8	7
Wij zijn aardig op weg	60	53
Onze brede school staat nog in de kinderschoenen	27	32
We moeten eigenlijk nog echt beginnen	5	8

scholen ziet bovendien effecten bij de professionals en bij de ouders. De professionals werken steeds meer samen en ouders kiezen steeds vaker bewust voor een school waar ook opvang geboden wordt en waar met een doorgaande lijn gewerkt wordt. De brede school aanpak heeft volgens de respondenten minder effect op de gemeente en de wijk.

Voor alle effecten geldt echter dat ze lastig aan te tonen zijn. Het zou volgens een aantal brede scholen dan ook goed zijn om de effecten te gaan meten, bijvoorbeeld door dit jaar een 0-meting uit te voeren en over vijf jaar een vervolgmeting te doen.

Van de brede scholen met een kansenprofiel ziet 82 procent effecten van hun aanpak bij de kinderen. Daarmee zien ze relatief het vaakst effecten van hun aanpak bij de kinderen. Dit zijn echter niet altijd aantoonbare effecten. Brede scholen met een zorgprofiel kunnen effecten relatief het vaakst aantonen. Verder lijkt er geen samenhang te zijn tussen het profiel van de brede school en de effecten die worden waargenomen en/of aangetoond.

Figuur 2.20 De effecten van de brede school (in percentages, 2011, n=211-235)

	Ik zie geen effecten	Ik zie nog geen effect, maar verwacht het wel	Ik zie effect, maar kan dat nog niet aantonen	Er zijn aantoonbare effecten
Kinderen	9	20	44	27
Ouders	19	26	38	17
Wijk	31	30	26	13
Activiteiten	11	16	35	39
Professionals	11	28	33	28
Gemeente	35	19	26	21
Anders, namelijk de groei aan organisaties (wachtljst bij peuterspeelzaal en basisschool) en wijkverenigingen	42	17	8	33

Successen en knelpunten

Welke successen boeken de brede scholen? Wat zijn de knelpunten voor de verdere ontwikkeling van de brede scholen?

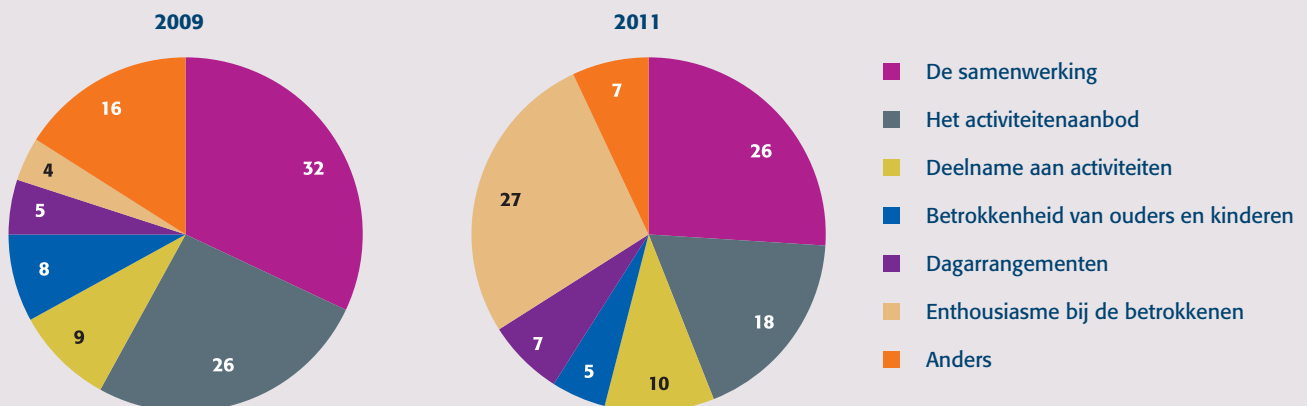
Enthousiasme en samenwerking zijn de sleutel tot succes

Het enthousiasme bij de betrokkenen en de totstandkoming van de samenwerking worden het vaakst als succes genoemd. Opvallend is dat het enthousiasme bij de betrokkenen in 2009 nog maar bij een enkele brede school als succes werd gezien. Toen was juist het groeiende activiteitenaanbod een groot succes. In 2011 wordt dit ook nog als succes gezien, maar wel op minder brede scholen. De deelname aan activiteiten, de realisatie van dagarrangementen en de betrokkenheid van ouders en kinderen worden ook genoemd als groot succes.

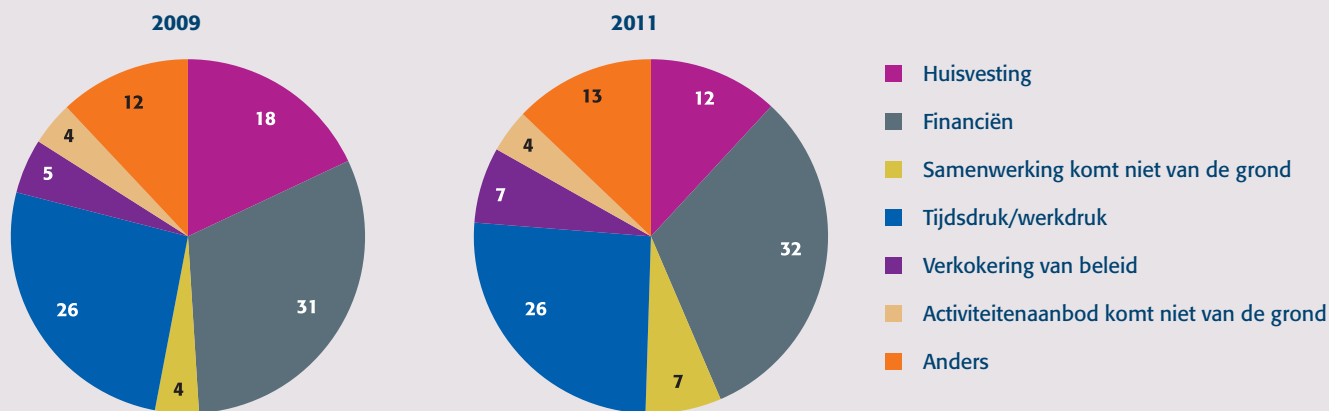
Financiën en tijds-/werkdruk grootste knelpunt

De grootste knelpunten voor de verdere ontwikkeling van de brede school zijn de teruglopende financiële middelen en de tijds-/werkdruk. De financiën vormen voor ongeveer een derde van de brede scholen een knelpunt. Dit is opvallend, want bij de vragen over het budget gaf nog ongeveer de helft van de brede scholen aan dat het jaarlijkse budget voor de brede school niet voldoende is en dat dit budget de laatste jaren is verkleind door bezuinigingen. Dat lijkt echter niet op al die brede scholen het belangrijkste probleem te zijn. Het niet van de grond komen van de samenwerking of het activiteitenaanbod en de verkokering van het beleid worden door een enkele brede school als knelpunt ervaren. Het beeld in 2011 komt daarmee grotendeels overeen met het beeld in 2009.

Figuur 2.21 De grootste successen van de brede school (in percentages) (n 2011 = 203, n 2009 = 126)

Figuur 2.22 De grootste knelpunten voor de verdere ontwikkeling van de brede school (in percentages, meerdere antwoorden mogelijk in 2009) (n 2011 = 200, n 2009 = 155)

Toekomst

Welke ambities hebben de brede scholen voor de toekomst?

Versterken en uitbreiden van de samenwerking

In 2009 wilden de meeste brede scholen werken aan het versterken van de inhoud van de brede school. In 2011 is het percentage brede scholen dat hier aan wil werken gedaald en daarmee is het ook niet meer de belangrijkste ambitie. Het versterken en uitbreiden van de samenwerking

tussen de verschillende betrokken organisaties wordt nu het vaakst als ambitie genoemd. Dat was ook in 2007 het geval. In 2011 willen de brede scholen verder meer en betere activiteiten aanbieden. Het versterken van de inhoud van de brede school komt vervolgens op de derde plaats. Het realiseren van betere huisvesting, beheer en of exploitatie worden in 2011 minder vaak als ambitie gezien dan in 2009. Dit lijkt overigens niet zo vreemd wanneer we kijken naar de groeiende tevredenheid over de beschikbare ruimtes en het groeiend percentage brede scholen dat afspraken maakt over het beheer en de exploitatie van hun gebouw(en). In 2011 heeft namelijk bijna twee derde van de brede scholen dit soort afspraken gemaakt.

Figuur 2.23 Ambities voor de toekomst (meerdere antwoorden mogelijk) (n 2011 = 233, n 2009 = 134)

	2009 (%)	2011 (%)
Versterken/uitbreiden van de samenwerking	17	20
Meer/betere activiteiten aanbieden	18	17
Versterken van de inhoud van de brede school	23	14
Dagarrangementen aanbieden	10	7
Wijkfunctie realiseren/uitbouwen	7	6
Betere huisvesting, beheer en/of exploitatie realiseren	11	4
Overig	13	35

3 DE BREDE SCHOOL IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Inhoud

Hoe is de brede school in het voortgezet onderwijs ingevuld? Welke doelen streven de brede VO-scholen na en wat is hun activiteitsaanbod? En hoe profileren zij zich?

De leerling in het middelpunt

De voornaamste reden om een brede school te starten is het stimuleren van talentontwikkeling van leerlingen. Een andere belangrijke aanleiding is dat de school aansluit bij maatschappelijke ontwikkelingen en dat leerlingen optimale ontwikkelingskansen krijgen. Het versterken van de concurrentiepositie van de school is tussen 2007 en 2011 gestegen als aanleiding van bijna 20% naar 38%. Scholen lijken zich steeds bewuster bezig te houden met hoe zij zich profileren ten opzichte van andere

scholen. Politieke keuzes zijn door de jaren heen zelden een reden om een brede VO-school te beginnen.

Leerlingdoelen staan centraal

Wat is het doel van brede VO-scholen? Wat willen ze bereiken en voor wie? We noemen hieronder de belangrijkste doelen voor de verschillende doelgroepen, geïllustreerd met enkele citaten van brede scholen.

Doelen voor leerlingen

Net als in eerdere jaren (2007 en 2009) hebben de doelen met name betrekking op de leerlingen van de eigen school. De 'doelen top 5' voor leerlingen is sinds 2007 niet wezenlijk veranderd: het versterken van sociale vaardigheden en de voorbereiding op de maatschappij staan nog altijd bovenaan. Nieuw in de doelen top 5 van 2011 is leerlingen meer laten sporten en bewegen. Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur staat nu iets lager in de top 5. Ongeveer de helft van de scholen beoogt met de brede school de leerprestaties te verbeteren. Dit

Figuur 3.1 Aanleidingen om een brede VO-school te ontwikkelen (n 2011=87, n 2007=173)

	2007 (%)	2011 (%)
talentontwikkeling stimuleren	-	76
maatschappelijke ontwikkeling / veranderende rol van de school in de samenleving	82	72
optimale ontwikkelingskansen voor leerlingen	76	70
aansluiting bij de belevingswereld van leerlingen	61	67
wens tot samenwerking met partners buiten de school	61	60
concurrentiepositie van de school versterken	19	38
andere onderwijsinnovaties	23	30
ontwikkeling van nieuwe huisvesting	21	25
initiatieven van derden (gemeenten, externe partijen)	28	21
politieke keuzes	1	1

staat onderaan de 'doelen top' voor leerlingen, net als in 2007.

Top 5 doelen voor leerlingen (n=86)

1. Sociale vaardigheden van leerlingen versterken
2. Voorbereiding op de maatschappij/maatschappelijke participatie van leerlingen verhogen
3. Leerlingen meer laten sporten en bewegen
4. Maatwerk/mogelijkheden tot talentontwikkeling bieden voor leerlingen
5. Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur

▼
“Centraal staat de ontwikkeling van normen en waarden”

Doelen voor ouders

Centraal bij de doelen voor ouders staat de betrokkenheid van ouders bij de school en de ontwikkeling van hun kind. Driekwart van de brede scholen geeft dit op als doel, wat meer is dan in voorgaande jaren, toen lag het percentage rond de 60%. Het bieden van opvoedingsondersteuning wordt door een derde van de brede scholen als doel gezien (34%).

▼
“Op een niet-schoolse manier kennismaken met ouders”

Doelen school en omgeving

Driekwart van de scholen streeft naar uitbreiding en/of verbetering van het activiteiten aanbod. Ook versterking van de samenwerking met de partners is een belangrijk doel: tweederde van de brede VO-scholen ziet dit als doel. Ongeveer de helft van de scholen wil werken aan sociale cohesie en het verbeteren van de veiligheid in de wijk.

▼
“Tijdig signaleren van problemen tussen school en omgeving, en zo mogelijk aanpakken en oplossen”

Profielen: aandacht voor talentontwikkeling

Binnen de brede scholen in het voortgezet onderwijs zijn verschillende profielen te onderscheiden.

Beschrijving van de profielen

Kansenprofiel: gericht op het scheppen van kansen en het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden.

Zorgprofiel: gericht op verbreding van zorg voor alle leerlingen of voor specifieke groepen.

Wijkprofiel: basisvoorziening in de wijk, aanbod gericht op jongeren, ouders en buurt.

Verrijkings/talentenprofiel: verdieping op specifieke thema's als natuur en techniek, kunst en cultuur, sport, ICT.

Opvangprofiel: gericht op het bieden van opvang (bijvoorbeeld vast dagritme, naschoolse opvang).

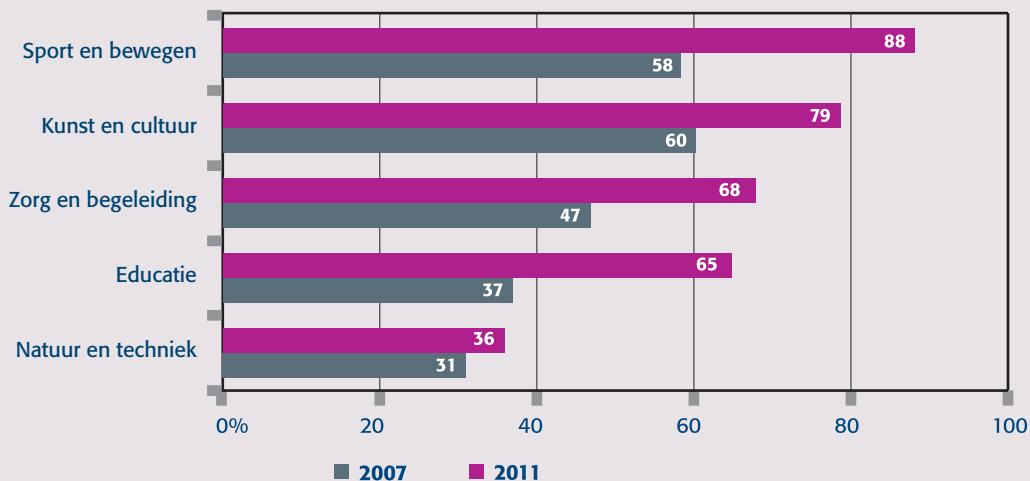
Brede VO-scholen kunnen overigens onder meerdere profielen tegelijk vallen, bij het invullen waren meerdere antwoorden mogelijk. Voor de volledigheid hebben we de percentages van 2009 ook opgenomen in de figuur, zodat de ontwikkeling zichtbaar wordt. Bij de meting in 2007 werden VO-scholen hier nog niet over bevraagd.

Verreweg de meeste brede VO-scholen vallen onder het talenten/verrijkingsprofiel. Dit zijn er in 2011 nog meer dan in 2009 (gestegen van 65% naar 76%). Binnen dit profiel richten brede scholen zich op verschillende disciplines, vaak naast elkaar, waarbij kunst en cultuur (71%) en sport (69%) domineren. Bijna de helft van de brede VO-scholen valt onder het kansenprofiel en/of het zorgprofiel, evenals in 2009. Het wijkprofiel en het opvangprofiel zijn, zoals ook

Figuur 3.2 Profielen brede scholen VO (n 2011=121, n 2009=106)

Figuur 3.3 Aandeel scholen dat activiteiten aanbiedt, naar discipline (n 2011=114, n 2007=201)

al in 2009 bleek, in het VO veel minder gangbaar. De belangrijkste reden hiervan is dat VO-scholen vaak een regiorol vervullen (leerlingen komen niet alleen uit de wijk waar de school staat) en dat formele opvang voor kinderen in de leeftijd van 12–18 jaar minder gangbaar is.

Divers activiteitenaanbod

Het activiteitenaanbod van de brede VO-scholen is zeer divers. Ruim de helft van de brede VO-scholen biedt activiteiten aan uit drie of vier verschillende disciplines. Er zijn maar weinig brede scholen die zich beperken tot het aanbieden van activiteiten uit één discipline.

Wanneer we nader naar de disciplines kijken, blijkt dat de meeste brede VO-scholen activiteiten bieden op het gebied van sport en bewegen (88%). Verder biedt zo'n driekwart van de scholen activiteiten aan op de gebieden kunst en cultuur en zorg en begeleiding. Educatieve bredeschoolactiviteiten worden door tweederde van de scholen aangeboden.

Bij een vergelijking met 2007 valt op dat er bij vrijwel alle disciplines een (forse) toename te zien is, dat wil zeggen dat méér brede VO-scholen activiteiten uit de verschillende disciplines zijn gaan aanbieden. De toename per discipline varieert van 19% (kunst en cultuur) tot 30% (sport en bewegen). Het merendeel van de brede VO-scholen in 2011 zet dus een breed scala aan activiteiten in. Alleen activiteiten rondom natuur en techniek laten nauwelijks een toename zien ten opzichte van eerdere jaren.

Hoe vaak vinden brede schoolactiviteiten plaats? Dit verschilt per discipline. Educatieve activiteiten worden vrijwel uitsluitend wekelijks aangeboden. Activiteiten binnen de disciplines sport en zorg worden door ongeveer de helft van de brede scholen wekelijks aangeboden, maar worden daarnaast door aardig wat brede scholen enkele malen per jaar aangeboden. Bij de discipline kunst en cultuur zien we

overwegend activiteiten die enkele malen per jaar plaatsvinden; ongeveer een kwart van de brede scholen biedt wekelijks activiteiten op dit vlak. Ook binnen de discipline natuur en techniek biedt de meerderheid van de brede scholen enkele malen per jaar activiteiten.

Bijna 70% van de brede VO-scholen richt zich behalve op leerlingen ook op de ouders van leerlingen en ongeveer de helft van de scholen richt zich op andere wijkbewoners (49%). Dus ondanks het feit dat slechts een kwart van de brede scholen zichzelf met een 'wijkprofiel' bestempelt, blijkt dat ook andere brede scholen zich hier met hun activiteitsaanbod op richten. Krap een derde van de scholen (29%) richt zich op jongeren van buiten de school.

Kenmerkende voorbeelden van activiteiten

Aan de brede scholen is gevraagd welke activiteiten kenmerkend zijn voor hun brede schoolaanbod. We schetsen deze hiernaast aan de hand van enkele citaten.

Figuur 3.4 Overzicht van het aanbod voor leerlingen, inclusief frequentie (n=114; n frequentie=25-68)

Activiteiten	% brede scholen dat activiteit aanbiedt	frequentie activiteiten			
		% één maal per jaar	% enkele malen per jaar	% maandelijks	% wekelijks
Sport en bewegen	88	1	37	10	52
Kunst en cultuur	79	2	55	19	24
Zorg en begeleiding	73	4	30	17	49
Educatief	65	0	9	5	86
Natuur en techniek	36	4	56	8	32

Sport en bewegen

"We hebben als school een naschoolse sportvereniging opgericht"

"Aanbieden van diverse sportworkshops over minder bekende of ongebruikelijke sporten"

Kunst en cultuur

"We hebben een maandelijks lunchpauzeconcert, dat wordt verzorgd door leerlingen van steeds een ander leerjaar"

"Leerlingen hebben in een nabij gelegen verzorgings-tehuis een theatervoorstelling gegeven"

Zorg en begeleiding

"Op onze locatie is sinds een aantal jaar mediation voor en door leerlingen opgestart. Dit wordt gecoördineerd door een aantal docenten"

Educatief

"Onze school biedt elke dag huiswerkbegeleiding aan voor alle leerlingen"

Techniek en multimedia

"Wij hebben op de woensdagmiddag een techniekclub en op de vrijdagmiddag een roboticaclub"

Activiteiten voor ouders

"Onze school is 's avonds open voor ouders om bijvoorbeeld een cursus te volgen, of gewoon om elkaar te ontmoeten"

Activiteiten voor wijkbewoners

"We hebben extra sportlessen in de avonden voor de ouderen in de wijk. Deze lessen worden begeleid door een aantal fysiotherapeuten"

"Onze school biedt ruimte aan voor een schildersclub en een trimclub uit de wijk"

Activiteiten voor jongeren van buiten de school

"In de gymzaal wordt op drie avonden in de week een cursus thaiboxen gegeven voor jongeren uit de wijk"

Proces

Hoe verloopt het brede schoolproces in het voortgezet onderwijs in 2011?

Welke fasen hebben zij doorlopen of waar bevinden zij zich nu? Hoe zien brede VO-scholen de samenwerking met externe partners? Aan welke randvoorwaarden is juist wel of nog niet voldaan?

Meer brede scholen in consolidatiefase

Driekwart van de brede scholen in het VO is gestart na 2004, en ongeveer een kwart hiervóór. De meeste brede scholen zijn nu zo'n zeven jaar 'actief'. De ontwikkeling van de brede school kent een aantal verschillende fasen, namelijk initiatief, voorbereiding, uitvoering en consolidatie.

De brede VO-scholen bevinden zich in verschillende fasen van het proces. Te zien is dat in 2011 bijna 40% van de brede VO-scholen in de consolidatiefase zit: zij zijn bezig met evalueren (of hebben deze afgerond) en zijn inmiddels zover dat het concept 'brede school' bijstelling behoeft. In 2007 was nog maar een kwart van de scholen zover, destijds waren VO-scholen (42%) vooral bezig met de uitvoering. Dat meer brede

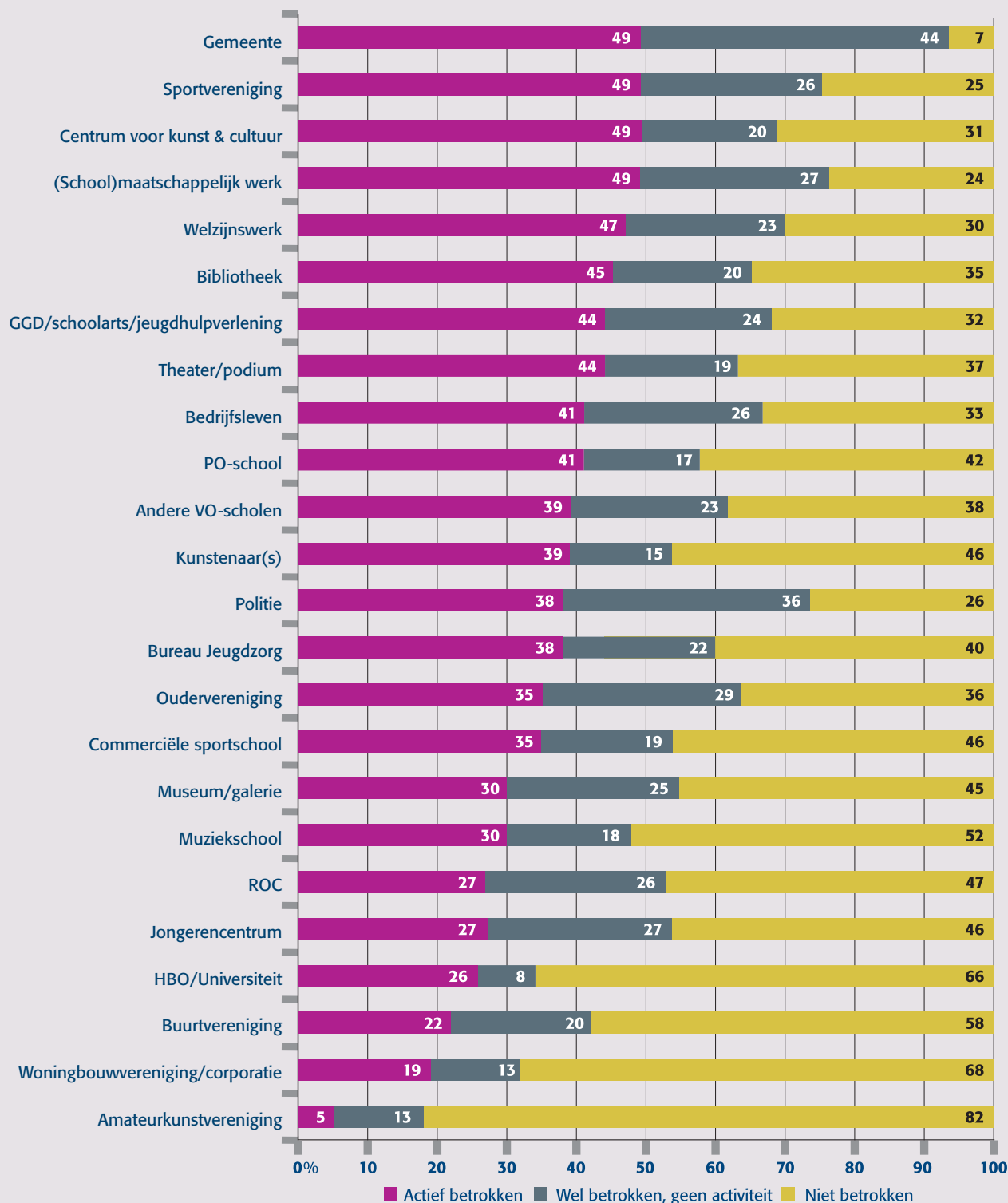
scholen in de consolidatiefase zitten past bij de stabilisering van het aantal brede scholen: Wanneer er minder nieuwe brede scholen bijkomen, zijn de brede scholen die er wel zijn, verder gevorderd in het proces. In 2011 zit krap één derde in de uitvoering en is ook krap één derde bezig met initiëren of voorbereiden. Uit een aanvullende analyse blijkt dat hoe verder scholen in het brede schoolproces bevinden, hoe meer verschillende brede schoolactiviteiten zij uitvoeren. Dit is conform de verwachting. Met name de verst gevorderde brede scholen (in de consolidatiefase) bieden activiteiten uit veel verschillende disciplines aan.

Partners actiever betrokken

In 2011 is een aantal verschillende partners actief betrokken bij de brede school. In voorgaande jaren was (behalve de VO-school) vooral de gemeente de belangrijkste partner, nu zijn daar instellingen uit de sectoren sport, kunst en cultuur en het schoolmaatschappelijk werk bijgekomen. Op kleine afstand volgen het welzijns- en bibliotheekwerk. De top 10 van actiefste partners bestaat verder uit de zorgsector (GGD/schoolarts/jeugdhulpverlening), theater/podia, het bedrijfsleven en PO-scholen. Opvallend verschil met het beeld van 2007 is dat de politie veel minder actief betrokken is bij de brede VO-scholen. De politie stond in 2007 nog in de top 5 en valt nu buiten de top 10. Verder valt in vergelijking met 2007 op dat bijna alle partners vaker actiever betrokken zijn. Dit geldt ook voor degenen die

Figuur 3.4 Fase van het brede schoolproces (n 2011=121, n 2007=139)

	2007 (%)	2011 (%)
Initiatief: oriëntatie en visieontwikkeling	14	20
Voorbereiding: projectorganisatie- en planning, financiering, bouwprocessen	20	10
Uitvoering: implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen	42	31
Consolidatie: evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak	24	39

Figuur 3.5 In hoeverre nemen de volgende scholen, instellingen en organisaties deel aan uw brede school? (n=64 – 74)

(al jaren) het minst betrokken zijn. Kortom, over de gehele linie zien we een stijging van de actieve betrokkenheid van partners bij de brede VO-school.

Samenwerking blijft vooral face to face

Door de jaren heen verloopt de samenwerking tussen de brede VO-scholen en hun partners voornamelijk 'face to face' (47%). Er wordt voldoende rekening met elkaar gehouden, maar van zeer intensieve samenwerking of gebruikmaking van elkaars ruimtes is geen sprake. Eén derde werkt 'hand in hand' samen. Op slechts 1% van de brede VO-scholen is er sprake van de intensiefste vorm van samenwerking ('cheek to cheek'). Opvallend is dat in 2011 ruim een vijfde van de brede VO-scholen aangeeft 'back to back' te werken (22%). Dit percentage schommelde in voorgaande jaren iets boven de 10%. Een forse stijging dus, die lastig te interpreteren is door de eerdere uitkomst dat meer partners actief betrokken zijn bij de brede school. Mogelijk is de actievere participatie van de partners niet zichtbaar in het deel van de brede scholen waarin 'back to back' wordt samengewerkt.

“Wij kijken goed naar de leerlingen: wat kunnen en kennen ze al? Onze workshops stemmen we af op de leeftijd en het niveau van de leerlingen. We brengen ze stap voor stap verder. Ook een vmbo-leerling kun je filmpjes laten maken en daar vervolgens op laten reflecteren.”

Typering samenwerkingsvormen

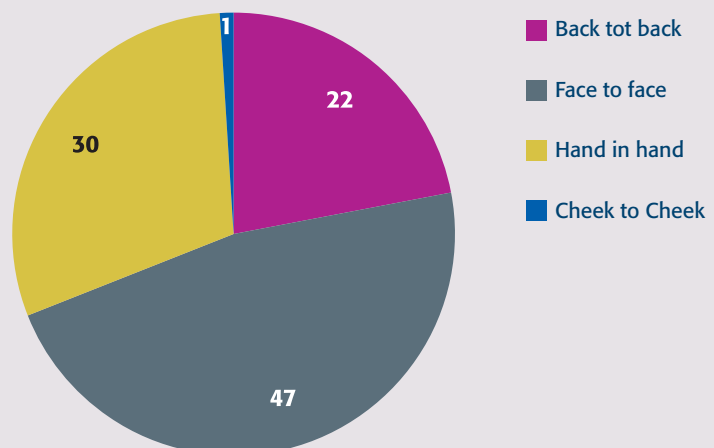
Back to back: De organisaties hebben geen zicht op elkaar, er is geen of minimale samenwerking en ruimten worden niet gedeeld of multifunctioneel gebruikt.

Face to face: De organisaties hebben een open houding naar elkaar. Ze kennen elkaars expertise, stemmen hun werkzaamheden op elkaar af en enkele ruimten worden multifunctioneel gebruikt.

Hand in hand: Het geheel is meer dan de som der delen. Er is sprake van synergie en door nauw samen te werken kunnen de organisaties samen een kwalitatief hoger voorzieningenniveau realiseren. Waar mogelijk wordt van elkaars ruimten gebruik gemaakt.

Cheek to cheek: De afzonderlijke organisaties geven hun autonomie (gedeeltelijk) op en gaan op in één organisatie, die een integraal aanbod verzorgt. Wat het gebruik van het gebouw betreft geldt: niets is van iemand, alles is voor iedereen.

Figuur 3.6 Hoe kunt u de samenwerking met externe partners het best typeren (in percentages)? (n=78)

Scholen zelf belangrijkste trekker

Scholen zien zichzelf steeds meer als trekker van de brede school. In 2007 noemde nog 28% zichzelf de belangrijkste trekker, in 2009 was dit gestegen tot 41%, en in 2011 beschouwt tweederde van de brede VO-scholen zichzelf als de trekker van de brede school. De gemeente wordt ook regelmatig als trekker gezien, hoewel wat minder vaak als in 2007 (13% in 2011, 21% in 2007).

Wanneer de gemeente in beeld is als partner dan heeft zij overwegend een randvoorwaardelijke rol: financieren (51%) en faciliteren (40%). Dit komt overeen met de meting van 2007. De andere rollen die de gemeente vervult (coördinerend, initiërend en regisserend)

noemen de brede VO-scholen in 2011 even vaak als in 2007. Ook blijft het percentage scholen dat aangeeft dat de gemeente geen rol heeft stabiel over de jaren (35%). Gemeenten staan nog steeds ver af van de bredeschool-ontwikkeling in het voortgezet onderwijs.

Forse stijging inzet combinatiefunctionarissen

In 2009 zette een kwart van de brede scholen in het VO combinatiefunctionarissen in. Dat is in 2011 gestegen naar 44%. Door de Impuls brede scholen, sport en cultuur zijn er de afgelopen jaren nieuwe gemeenten aangehaakt, wat we in het voortgezet onderwijs duidelijk terugzien. Tweederde van de brede VO-scholen maakt van één of twee functionarissen gebruik. Ongeveer

Figuur 3.7 Rol van de gemeente bij de ontwikkeling van de brede school (n 2011=80, n 2007=139)

	2007 (%)	2011 (%)
Financieren: subsidies verstrekken, geldstromen ontschotten	44	51
Faciliteren: randvoorwaarden scheppen	43	40
Geen rol	31	35
Coördineren: afstemmen, organisaties bijeenbrengen, initiatieven stroomlijnen	22	19
Initiëren: aanjagen, stimuleren en coördineren	23	18
Regisseren: regie voeren en het proces managen	13	11

Figuur 3.8 In welke sectoren zijn de combinatiefunctionarissen werkzaam? (n=31)

	2011
Onderwijs – zorg	29%
Onderwijs – cultuur	36%
Onderwijs – sport	55%
Onderwijs – welzijn	19%
Onderwijs - bedrijfsleven	6%

Figuur 3.9 Brede VO-scholen over de randvoorwaarden (n=77)

	(zeer) eens (%)
Er is een breed draagvlak voor de brede school bij het management van de organisaties	74
De samenwerking tussen de organisaties verloopt soepel	70
Er is een breed draagvlak voor de brede school op de werkvloer	56
Er is voldoende personele capaciteit om de brede school draaiende te houden	35

een derde van de scholen heeft 3 t/m 6 functionarissen. De combinaties onderwijs-sport en onderwijs-cultuur zien we het vaakst terug. Daarnaast komt de combinatie onderwijs-zorg regelmatig voor.

Coördinatie en overleg: nog steeds niet gangbaar

De inzet van een brede schoolcoördinator is redelijk stabiel de afgelopen jaren: had in 2007 32% deze in huis, in 2009 en 2011 ligt dit percentage op 39%. Kortom, het is nog niet gangbaar om een 'aanspreekpunt' voor de brede school te hebben. De helft van de brede VO-scholen met een coördinator zet deze voor maximaal een halve dag in, bij de andere helft van de scholen kan deze tot maximaal twee dagen ingezet worden. De continuïteit van de ontwikkeling en organisatie van brede school activiteiten blijft dus ook in 2011 kwetsbaar vanwege het ontbreken van een coördinator of, indien aanwezig, het geringe aantal uren dat de coördinator ter beschikking heeft.

We vroegen de brede scholen ook dit jaar of er een overlegorgaan is voor de brede school waarin de partners participeren. Op ruim de helft van de brede scholen is dit aanwezig; bij 38% neemt een deel van de partners hieraan deel, op 15% nemen alle partners deel. 47% van de brede VO-scholen draait zonder overlegorgaan. Het beeld is ongewijzigd ten opzichte van 2009.

Randvoorwaarden: gaat de goede kant op

Om het brede school proces goed te laten verlopen, moeten brede VO-scholen aan een aantal randvoorwaarden voldoen. Hoe staat het hiermee?

De brede scholen zijn positief over het draagvlak bij het management en over de samenwerking. Driekwart van de scholen vindt dat er breed draagvlak is onder het management van organisaties die betrokken zijn bij de brede school en ruim tweederde is van mening dat de samenwerking tussen de organisaties soepel verloopt. Met het draagvlak op de werkvloer is het iets minder goed gesteld: ruim de helft van de brede VO-scholen is hierover positief, 42% antwoordt 'neutraal'. Over de personele capaciteit zijn de brede scholen het minst positief: 35% vindt dit voldoende, 40% is neutraal en een kwart vindt dit onvoldoende. Ondanks dat valt op dat de randvoorwaarden over de gehele linie beter worden beoordeeld in vergelijking met voorgaande jaren (2007 en 2009): de percentages liggen nu voor alle randvoorwaarden zo'n 10% hoger.

Brede school soms integraal, soms 'extra'

Voor ruim driekwart van de brede VO-scholen is het brede schoolconcept een integraal onderdeel van het schoolbeleid en is de inzet van docenten geïntegreerd in het taalbeleid. Zo was het ook in 2007 en 2009. Wat betreft de activi-

teiten is het beeld wisselend:

- Op ruim de helft van de brede scholen vinden de activiteiten binnenshuis plaats, op de andere helft vooral buitenshuis.
- Op de helft van de brede scholen zijn de activiteiten aanvullend aan het onderwijs, op de andere helft zijn ze verweven in het curriculum.
- Op de helft van de brede scholen vinden de activiteiten grotendeels onder lestijd plaats, op de andere helft starten ze grotendeels na schooltijd.

Tot slot zien we dat de eigen school in de meeste gevallen zorgt voor de uitvoering van de activiteiten (71%), wat past bij de bevinding dat de school zichzelf als trekker ziet.

Budget stabiel over de jaren

Welk budget is er voor de bredeschoolontwikkeling beschikbaar, en waar halen scholen dat vandaan? Voor welke kostenposten staan de brede VO-scholen precies?

Het beschikbare budget varieert sterk per brede school en is in de loop der jaren weinig veranderd. 2011 laat hetzelfde beeld zien als zowel 2007 als 2009: bijna de helft van de brede

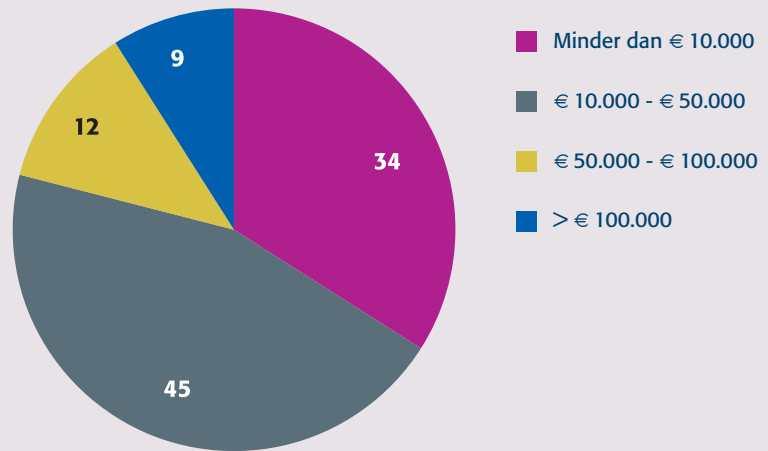
scholen heeft een budget van tussen de €10.000 en €50.000. Een derde moet het doen met een zeer beperkt budget van minder dan €10.000 per jaar. Een vijfde van de scholen heeft meer dan €50.000 te besteden. Welke budgetten boren brede scholen aan? Het eigen schoolbudget is evenals voorgaande jaren de voornaamste financieringsbron die wordt ingezet (82%). In mindere mate worden subsidies (66%), bijvoorbeeld vanuit de gemeente, ingezet. Bijdragen van participerende organisaties en ouderbijdragen worden door bijna een derde van de brede scholen als extra financieringsbron ingezet, wat minder is dan in voorgaande jaren (in 2007 lagen deze percentages nog rond de 40%). Sponsoring komt in 2011 nog steeds nauwelijks voor (8%).

Hoe beoordelen brede VO-scholen hun budget ten behoeve van de bredeschoolontwikkeling? Een krappe helft (46%) komt er mee uit, de (ruimere) andere helft niet. Voor het eerst hebben we de brede VO-scholen gevraagd naar mogelijke bezuinigingen op het beschikbare budget. Ruim de helft van de brede VO-scholen (57%) zegt dat het beschikbare budget niet is afgenomen door bezuinigingen. De overige

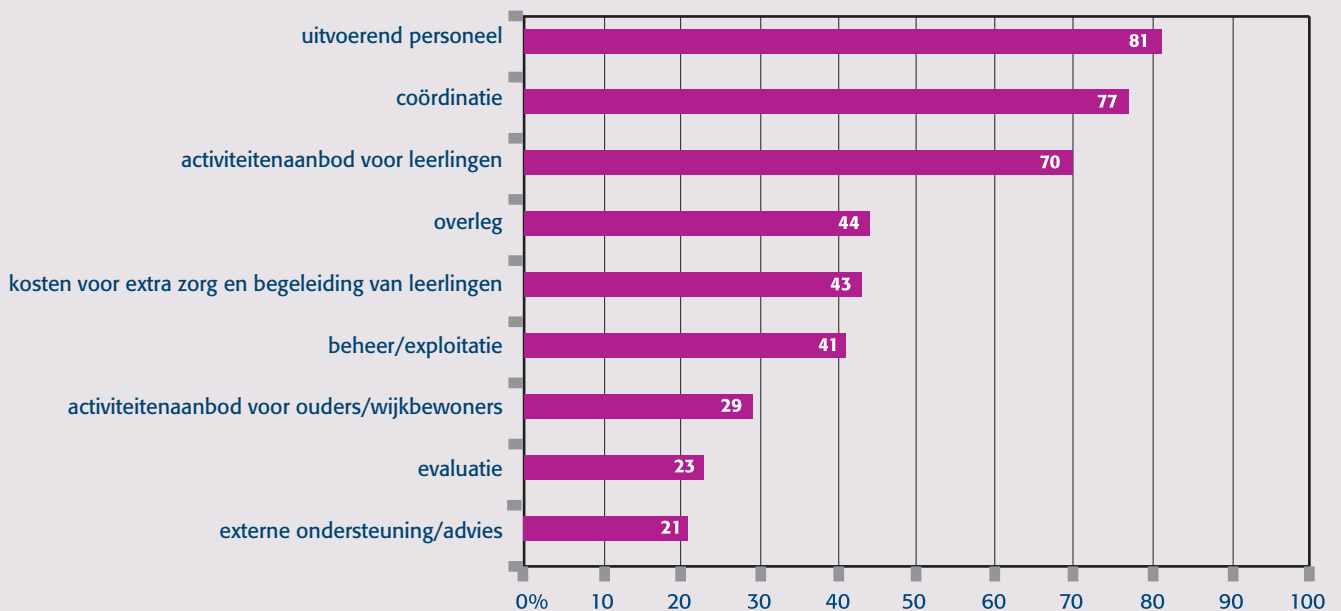
Figuur 3.10 Inbedding van de brede school in de schoolorganisatie (n=70 – 110)

78%	De brede school is een integraal onderdeel van het schoolbeleid	of	De brede school is een op zichzelf staand project	22%
76%	Inzet van docenten in brede schoolactiviteiten is geïntegreerd in het taakbeleid	of	Inzet van docenten in brede schoolactiviteiten wordt 'gestapeld' op de reguliere uren	24%
57%	Brede schoolactiviteiten vinden voornamelijk binnenshuis plaats	of	Brede schoolactiviteiten vinden veelal buiten de schoolmuren plaats	43%
53%	Brede schoolactiviteiten zijn aanvullend aan het onderwijs	of	Het brede schoolaanbod is onlosmakelijk met het curriculum verweven	47%
52%	Brede schoolactiviteiten vinden grotendeels onder lestijd plaats	of	Brede schoolactiviteiten starten grotendeels na schooltijd	48%
29%	De uitvoering wordt voornamelijk door externen verzorgd	of	De schoolorganisatie verzorgt een groot deel van de uitvoering	71%

Figuur 3.11 Welk budget is er jaarlijks beschikbaar voor uw brede school (in percentages)? (n=68)

Figuur 3.12 Welke extra kostenposten brengt de brede school met zich mee? (n=73)

scholen (43%) hebben wel te maken met teruglopende budgetten.

Waarom wordt het budget besteed (behalve aan het gebouw)? Ruim driekwart van de scholen besteedt geld aan coördinatie en uitvoerend personeel. Ook het activiteiten aanbod voor leerlingen is bij een groot deel van de brede VO-scholen een kostenpost (70%). De verschillen met 2007 en 2009 zijn minimaal.

Diverse partners in de MFA

De budgetten die worden genoemd voor huisvesting zijn zo divers dat daar geen trends uit te destilleren zijn. De helft van de brede VO-scholen (49%) is gehuisvest in een multifunctionele accommodatie (MFA). Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. In deze MFA is naast de school soms een bibliotheek (6%) of het welzijnswerk/een jongeren centrum (16%) gehuisvest. Andere partners zijn huiswerkclasses, sportclubs en naschoolse opvang. Ook zien we soms dat instellingen uit de sectoren sport en kunst en cultuur gehuisvest zijn in een MFA.

De helft van de brede scholen vindt huisvesting onvoldoende

Echt enthousiast zijn de brede VO-scholen nog steeds niet over de beschikbare ruimtes voor de brede schoolactiviteiten. Het beeld lijkt sterk op dat van 2009. Iets meer dan de helft van de brede scholen:

- beoordeelt de accommodatie als geschikt genoeg (52%);
- maakt regelmatig gebruik van elkaars ruimtes (53%);
- en heeft duidelijke afspraken over beheer en exploitatie (55%).

Voor de andere helft van de brede scholen geldt dit dus niet. Ondanks dit wat negatieve beeld vindt tweederde van de scholen (66%) wel dat er efficiënt gebruik wordt gemaakt van de beschikbare ruimtes.

Opbrengst

Welke resultaten boeken de brede scholen? Hoe staat het met de evaluatie van de eigen brede school?

Op weg naar volwassenheid

Evenals voorgaande jaren hebben we de brede scholen ook dit jaar gevraagd hoe zij hun eigen brede school zouden typeren. In 2011 ziet 7% zichzelf als koploper in Nederland. Ten opzichte van 2007 is dit licht gestegen. Tweederde van de brede scholen (69%) is inmiddels naar eigen zeggen 'aardig op weg'. Dit is een forse stijging in vergelijking met 2007, toen nog 52% van de brede scholen dit aangaf. Langzamerhand zien we dus dat brede scholen volwassen aan het worden zijn: het percentage brede scholen dat

in de kinderschoenen staat of nog echt moet beginnen, neemt zichtbaar af.

Evaluatie vordert

Op de helft van de brede scholen vindt evaluatie plaats of is deze reeds afgerond (51%). Bij nog eens 18% van de scholen worden voorbereidingen getroffen om te gaan evalueren, en bij 31% is nog geen sprake van evaluatie. We zien een duidelijke stijging ten opzichte van 2009, toen nog bij 42% van de brede scholen geen evaluatie plaats vond.

We vroegen de brede VO-scholen waar zij hun evaluatie op richten. Bij de meeste scholen wordt het activiteiten aanbod geëvalueerd. Te denken valt bijvoorbeeld aan de programmering van activiteiten en projecten door de betrokken partijen. Daarnaast worden ook effecten bij leerlingen vaak meegenomen bij de brede schoolevaluatie (70%), alsmede de deelname aan activiteiten (62%). Ongeveer de helft van de brede scholen besteedt tijdens een evaluatie

Figuur 3.13 Typering van uw brede school (n 2011=106, n 2007=179)

	2007 (%)	2011 (%)
wij zijn koploper in Nederland	4	7
wij zijn aardig op weg	52	69
onze brede school staat eigenlijk nog in de kinderschoenen	33	19
we moeten eigenlijk nog echt beginnen	11	5

Figuur 3.14 Wat wordt geëvalueerd? (n=37)

	(%)
Het activiteiten aanbod	89
Effecten bij leerlingen	70
Deelname aan activiteiten	62
Samenwerking	54
De brede school organisatie	46

ook aandacht aan de organisatie en de resultaten van de samenwerking en de brede school organisatie als geheel. Algemeen geldt dat hoe verder de bredeschoolontwikkeling is, hoe verder men is gevorderd met de evaluatie. Echter bij de nieuwe brede scholen, die gestart zijn vanaf 2007, zien we zowel scholen die nog niet geëvalueerd hebben als scholen waarbij de evaluatie gaande is. Nieuwe brede VO-scholen gaan dus vaak al in een vroeg stadium evalueren. Een geheel afgeronde evaluatie zien we – naar verwachting – alleen bij de ‘oude’ brede scholen (gestart voor 2007).

Aantoonbare effecten bij leerlingen en activiteitenaanbod

Welke effecten zien scholen zelf van de brede school? We hebben de brede scholen alleen gevraagd wat volgens hen (aantoonbare) effecten zijn, er is niet gecheckt of deze effecten ook werkelijk zijn gemeten. Ruim de helft van de brede scholen geeft aan dat er aantoonbare effecten zijn bij leerlingen en op het gebied van het activiteitenaanbod (resp. 51% en 53%). De overige scholen geven aan wel effecten te zien, maar hebben dit nog niet kunnen aantonen (mogelijk omdat er nog geen evaluatie heeft plaatsgevonden). Op het gebied van samenwerking met professionals ziet het merendeel van de brede scholen ook effect (47% aantoonbaar, 30% nog niet aantoonbaar).

Effecten bij ouders en in de wijk lopen vrij uiteen: grofweg de helft van de brede scholen ziet hier geen effect of verwacht geen effect, de andere helft ziet wel effect (al dan niet aantoonbaar). Bovenstaand beeld komt redelijk overeen met de doelen die de brede VO-scholen zich gesteld hebben: de doelen hebben overwegend betrekking op de leerlingen, zij staan centraal binnen de brede school. Het is dan ook niet vreemd dat hier dan ook de meeste (aantoonbare) effecten voor worden gerapporteerd.

We vroegen de scholen ook of zij een toelichting wilden geven op de geconstateerde effecten. We geven hieronder enkele citaten.

▼
“Er is veel enthousiasme onder leerlingen bij de brede school activiteiten. Je merkt aan de leerlingen dat zij er plezier aan beleven”

▼
“Als er geen aantoonbare effecten te zien zouden zijn, dan zouden we allang gestopt zijn met de activiteiten”

▼
“Ouderactiviteiten zijn gewild onder ouders, en op deze manier kunnen we hun laten zien wat er gebeurt op school”

▼
“Ons brede schoolconcept werkt: betere leerlingprestaties, grotere ouderbetrokkenheid, goede samenwerking met de buurt en een breed activiteitenaanbod”

Figuur 3.15 Effecten van de brede school (n=68 – 71)

	Ik zie nog geen effect (%)	Ik zie nog geen effect, maar verwacht het wel (%)	Ik zie effect, maar kan dit nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare effecten (%)
Effecten bij leerlingen	3	5	41	51
Effecten bij ouders	17	25	36	22
Effecten in de wijk	34	31	18	17
Effecten m.b.t. activiteiten	5	9	33	53
Effecten bij professionals (m.n. samenwerking)	5	18	30	47

Successen en knelpunten

Hoe ver zijn de brede scholen? Worden de opbrengsten geëvalueerd? Welke effecten heeft de brede school en in hoeverre zijn deze aantoonbaar?

Enthousiasme en betrokkenheid leerlingen grootste succes

Wat is het grootste succes van de brede VO-school? De scholen konden hier één open antwoord op geven. De meeste scholen zien als grootste succes het enthousiasme en de betrokkenheid van de leerlingen (38%). Dit staat ruim bovenaan en is ook ten opzichte van 2009 flink gestegen (toen gaf 16% van de brede scholen dit op als grootste succes). Daarna komen drie andere successen naar boven, die met elkaar ongeveer op gelijke hoogte staan: meer sociale

vaardigheden/betere sfeer op school, verbreding van het activiteitenaanbod en de goede samenwerking tussen de partners (allen rond de 20%).

Tijds/werkdruk en financiën klassieke knelpunten

Waar zitten de grootste belemmeringen van de brede VO-scholen in hun verdere ontwikkeling? Ook op deze vraag konden de scholen één open antwoord geven. Het beeld hiervan is ongewijzigd met dat van de vorige jaren: tijds- en werkdruk en financiële tekorten werken nog steeds het meest belemmerend. Beide knelpunten worden door 37% van de brede scholen gerapporteerd. Ruimtegebrek en de kwaliteit van de gebouwen is geen groot knelpunt meer. Slechts 9% van de brede VO-scholen ervaart dit als grootste knelpunt. Dit ondanks het feit dat ruim de helft van de scholen aangaf dat hun accommodatie niet geschikt genoeg was. Afstemming met de partners wordt zelden als

Figuur 3.16 Successen van de brede school (n=71)

	(%)
Meer enthousiasme en betrokkenheid leerlingen	38
Meer sociale vaardigheden/betere sfeer op school	20
Het brede activiteiten aanbod	18
Goede samenwerking tussen partners	18

Figuur 3.17 Wat zijn de knelpunten voor de verdere ontwikkeling van de brede school? (n=68)

	(%)
Financiële tekorten	37
Tijds- en werkdruk bij personeel en coördinator	37
Ruimtegebrek/gebrek aan kwalitatief goede ruimtes	9
Moeilijk tot afstemming te komen met alle betrokken partners	7
Anders	10

knelpunt gezien (7%), in 2009 was dit ook voor slechts enkele brede scholen een ernstig knelpunt. Tien procent van de brede scholen gaf

een ander knelpunt op. Voorbeelden hiervan zijn de gewijzigde regelgeving en het nieuwe gemeentebestuur.

Toekomst

Welke ambities hebben de brede scholen voor de toekomst?

Ambities: vooral continueren, uitbouwen en borgen

Brede scholen hebben uiteenlopende ambities voor de toekomst. Bijna de helft van de brede VO-scholen wil de brede school graag voortzetten, verder uitbouwen of borgen. Dit gaat vaak samen met een uitgebreider of vernieuwd activiteitenaanbod. Een aantal brede scholen wil met name de samenwerking met partners versterken. Ook geeft een aantal brede scholen expliciet aan dat ze het (nader) vormgeven van de wijkfunctie als belangrijkste agendapunt zien.

Brede scholen, leerprestaties en subsidies

Met een aantal experts is een discussie gevoerd over doelen en te bereiken effecten van de brede school. Het is goed als de brede school zich ten doel stelt om de leerprestaties te verhogen, maar het mag geen voorwaarde zijn, vinden de experts. Wanneer de gemeente bijvoorbeeld alleen de goede scholen ondersteunt (scholen met goed presterende leerlingen), blijven er kansen liggen. Dat geldt met name voor het vmbo, waar brede scholen een netwerk om de leerling heen creëren. Dit netwerk heeft de leerling nodig om zich meer betrokken te voelen en meer gemotiveerd te worden om te leren.

“Je wordt pas een goede school als je een brede school bent.”

Opbrengstgericht werken is goed, vinden de experts. Wanneer je scherpe doelen stelt, stelt je dat in staat om te toetsen of de doelen behaald zijn.

“Activiteiten moeten geen doel op zich zijn, het doel moet niet zijn om meer activiteiten te bieden. De doelen moeten aansluiten op de leerdoelen, maar dit kunnen ook niet-cognitieve leerdoelen zijn.”

Ambitie	Citaat
1. Continueren/uitbouwen/borgen (45%)	"Stabiliseren en borgen van hetgeen we gerealiseerd hebben. Doorontwikkelen van ons potentieel met als doel tot de beste scholen van ons land te behoren"
2. Uitbreiden activiteiten (22%)	"Uitbreiding van ons huidige activiteitenaanbod naar de schoolvakanties"
3. Samenwerking met partners versterken (8%)	"We willen komen tot goede samenwerking en afstemming met het Centrum voor de Kunsten. Gezamenlijk het beheer uitvoeren en kijken waar we personeel kunnen uitwisselen"
4. Wijkfunctie (nader) vormgeven (8%)	"Om echt een brede buurtschool te worden gaan we een breed activiteitenaanbod aanbieden voor leerlingen, hun ouders en andere buurtbewoners"
5. Inbedden brede school in programma/doorgaande lijn (6%)	"We gaan de huidige projecten inpassen in het curriculum en het bestaande brede schoolprogramma evalueren"
6. Overig (10%)	"We hopen binnen drie jaar van twee aparte locaties over te gaan naar één gebouw met toegankelijke ruimtes, zodat wij toegerust zijn voor een brede wijksschool"

4 GEMEENTEN OVER DE BREDE SCHOOL

Inhoud

Wat was voor gemeenten de aanleiding om te starten met de brede school? Wat willen ze bereiken? Welke andere beleidsontwikkelingen binnen de gemeente raken aan de brede school?

Breed aanbod voor kinderen en schaalvoordelen

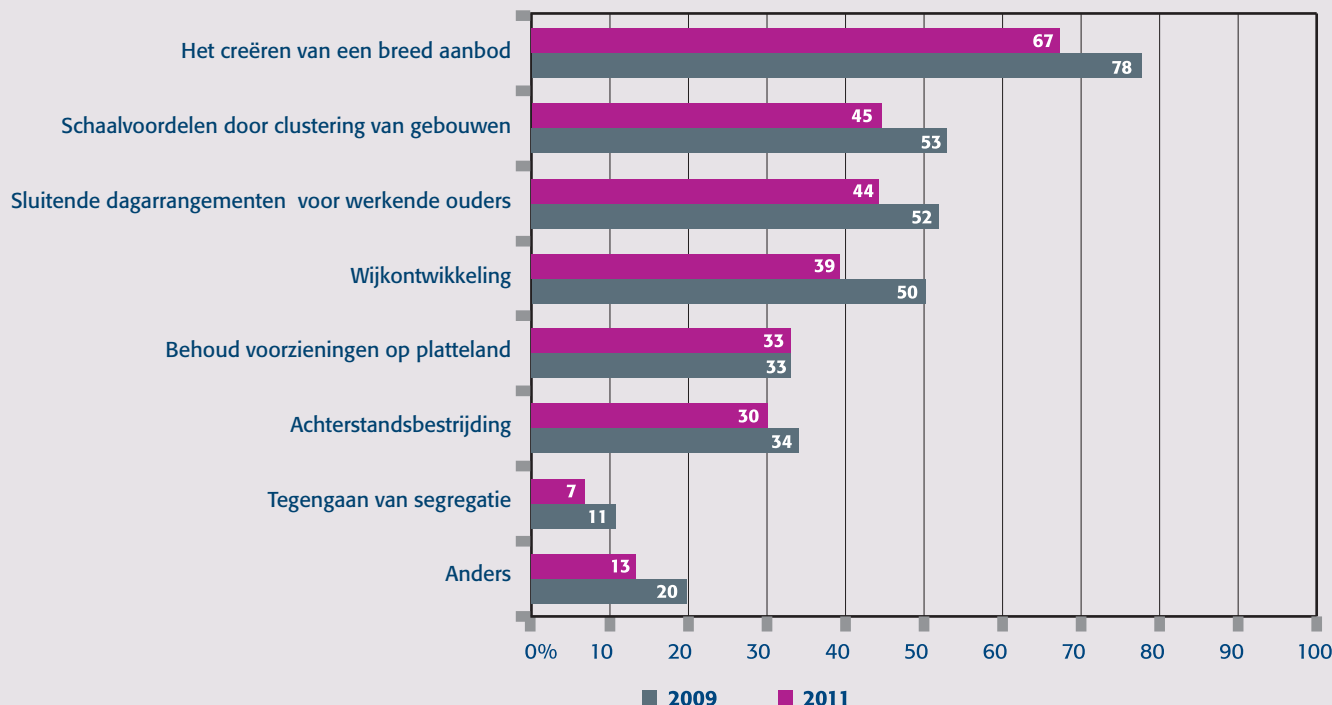
Het creëren van een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied is de belangrijkste aanleiding om met het ontwikkelen van brede scholen te beginnen. Daarnaast spelen schaalvoordelen door clustering van gebouwen een rol. Ook het bieden van sluitende dagarrange-

menten voor kinderen van werkende ouders is voor gemeenten een reden om brede scholen te ontwikkelen. De aanleidingen vormen dus een combinatie van inhoudelijke en meer praktische zaken.

Doelen: ontwikkelingskansen bieden en doorgaande lijn in aanbod

Wat zijn de belangrijkste doelen die gemeenten met de brede school willen bereiken? Wanneer we naar de 'doelen top 5' kijken, valt op dat in 2011 dezelfde doelen op plaats 1 tot en met 4 staan als in 2009, maar dat daarbinnen de eerste en de tweede plaats van plaats gewisseld zijn (toen stond de doorgaande lijn op 1). Nieuw in de top 5 is het versterken van de ouderbetrokkenheid; het makkelijker maken van de combinatie arbeid-zorg voor ouders is uit de top 5 verdwenen.

Figuur 4.1 Aanleidingen voor gemeenten om brede school te ontwikkelen (n 2011=177, n 2009=184)

Doelen top 5 – algemeen (n = 161-162)

1. Ontwikkelingskansen bieden voor kinderen
2. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
3. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
4. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod voor kinderen
5. Versterken van ouderbetrokkenheid

Hieronder beschrijven we de doelen voor de verschillende doelgroepen: kinderen, ouders en de wijk, en, op een ander niveau, de doelen voor de gemeente en de partners binnen de brede school.

Doelen voor kinderen

Het belangrijkste doel voor kinderen dat door de gemeenten wordt genoemd is het bieden van ontwikkelingskansen. Net als in 2009 is daarnaast het uitbreiden en verbeteren van het activiteitenaanbod een belangrijk doel. Kinderen meer laten sporten en bewegen staat ook hoog op de prioriteitenlijst van de gemeenten. In 2009 stond in plaats hiervan kinderen in aanraking brengen met kunst en cultuur op de derde plaats.

Top 3 doelen voor kinderen (n=162)

1. Ontwikkelingskansen bieden voor kinderen
2. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod voor kinderen
3. Kinderen meer laten sporten en bewegen

Doelen voor ouders

Gemeenten met brede scholen willen bij ouders vooral inzetten op het versterken van de ouderbetrokkenheid. Dit is de afgelopen jaren een steeds belangrijker doel geworden voor gemeenten. Daarnaast willen gemeenten de combinatie arbeid en zorg makkelijker maken en opvoedingsondersteuning bieden. De top 3 van

doelen voor ouders is terug te vinden in de twee belangrijkste profielen van de brede school: het kansenprofiel (ouderbetrokkenheid, opvoedingsondersteuning) en het opvangprofiel (combinatie arbeid en zorg).

Top 3 doelen voor ouders (n=162)

1. Ouderbetrokkenheid versterken
2. Combinatie arbeid en zorg makkelijker maken
3. Opvoedingsondersteuning bieden

Doelen voor de wijk

Voor de wijk vinden de gemeenten het versterken van de sociale cohesie en veiligheid en het creëren van activiteiten en voorzieningen voor wijkbewoners even belangrijke doelen van de brede school. Deze doelen staan op de gedeelde eerste plaats. Het aantal gemeenten dat nog andere doelen noemt, is beperkt.

Doelen voor de gemeente en bredeschoolpartners

Voor de gemeente en de bredeschoolpartners is het belangrijkste doel het verbeteren van de samenwerking. Daarna komen het realiseren van de doorgaande lijn in het aanbod en het realiseren van een integraal gemeentelijk beleid. In 2009 was het realiseren van de doorgaande lijn nog de belangrijkste doelstelling voor de gemeente en bredeschoolpartners; samenwerking stond toen op de tweede plaats.

Top 3 doelen voor gemeente en bredeschoolpartners (n=161)

1. Samenwerking tussen partners verbeteren
2. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
3. Integraal gemeentelijk beleid realiseren

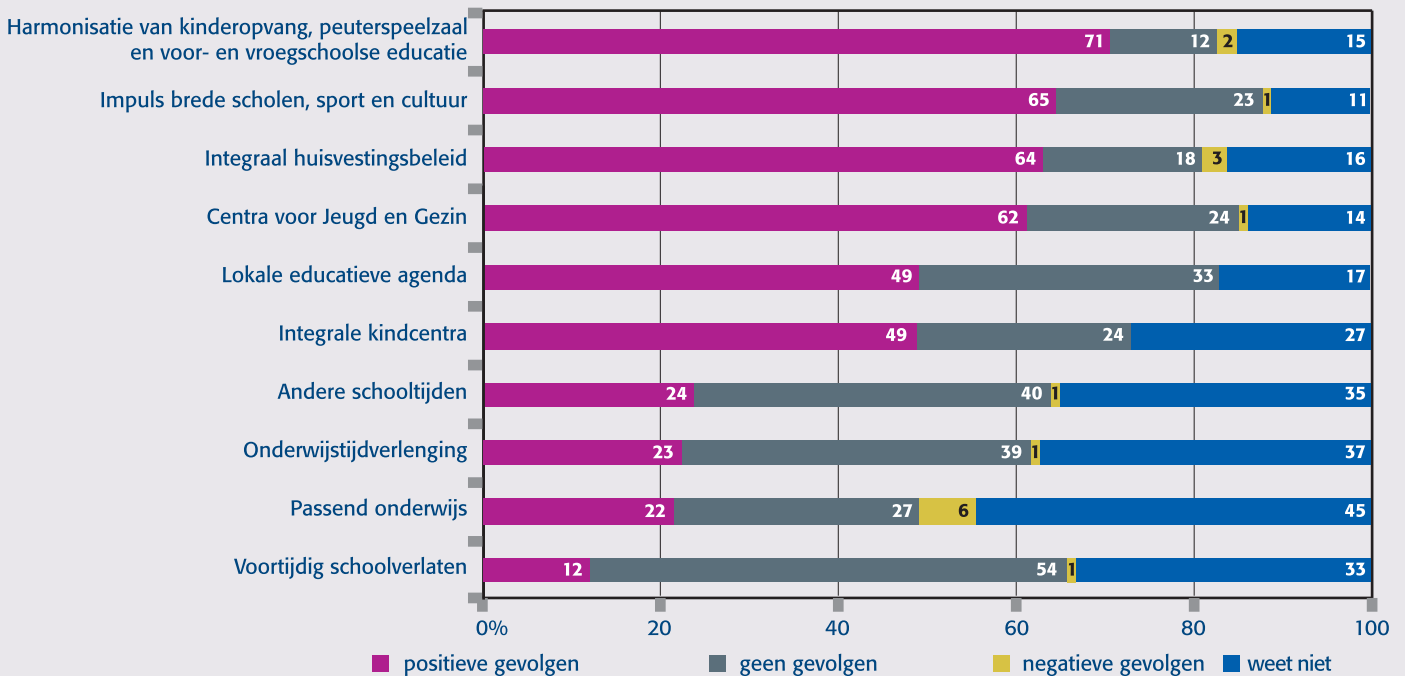
Brede school en andere beleidsontwikkelingen

De laatste tijd hebben er veel veranderingen plaatsgevonden in het beleid rondom onderwijs en jeugd. Een deel van die beleidsontwikkelingen kan – in positieve of negatieve zin – van invloed zijn op de brede school. De gemeenten zien vooral positieve gevolgen van de harmonisatie van de kinderopvang, peuterspeelzaal en voor- en vroegschoolse educatie; van de Impuls brede scholen, sport en cultuur; van integraal huisvestingsbeleid; en van Centra voor Jeugd en Gezin. Er worden nauwelijks negatieve gevolgen van recente beleidsontwikkelingen ervaren. Van

een aantal beleidsontwikkelingen weten de gemeenten vaak niet wat de gevolgen zijn voor de brede school of zien ze geen gevolgen. Dit geldt met name voor passend onderwijs, voortijdig schoolverlaten, onderwijstijdverlenging en andere schooltijden. Deze laatste twee thema's staan wellicht wat verder van de gemeente af.

Bijna de helft van de gemeenten (47%) verwacht geen beleidswijzigingen op het gebied van de brede school. Een kwart van de gemeenten heeft andere prioriteiten vastgesteld en ruim een derde is (ook) bezig met bezuinigingen.

Figuur 4.2 Gevolgen van recente beleidsontwikkelingen voor de brede school (n=150)

Proces

Welke rol heeft de gemeente in de ontwikkeling van brede scholen? Hoe is het gesteld met huisvesting, beheer en financiën?

Voortgang van het proces: veelal consolideren

Omdat er steeds nieuwe brede scholen bij komen, bevinden de brede scholen zich in verschillende ontwikkelingsfasen. In 2011 bevindt ruim 60% van de brede scholen zich in de uitvoerings- en consolidatiefase. Daarnaast is er een relatief grote nieuwe aanwas van brede scholen (25%) die zich in de fase van oriënteren en visie ontwikkelen bevindt (de initiatiefase). Vergeleken met eerdere jaren is er een aanzienlijke toename van scholen die bezig zijn met de consolidatie van de uitvoering (41%) en zitten er wat minder scholen in de voorbereidingsfase (14%).

2 Vanwege het beperkte aantal gemeenten dat uitspraken heeft gedaan over hun rol in het vo, vermelden we alleen de grote lijn.

Gemeenten en schoolbesturen faciliterende rol

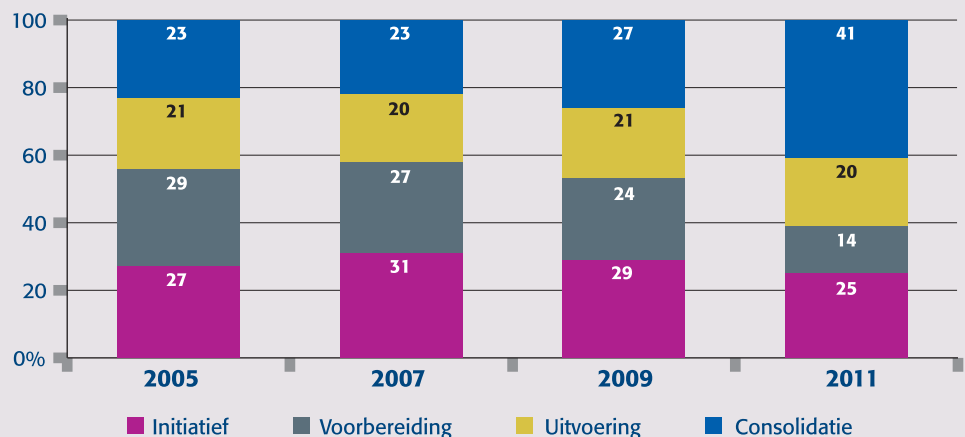
Bij het bredeschoolproces spelen veel partijen een rol. Welke rol zien de gemeenten hierbij voor zichzelf weggelegd en welke rol spelen de schoolbesturen volgens de gemeenten?

Gemeente faciliteert, financiert en regisseert

Ruim driekwart van de gemeenten ziet zichzelf als faciliterend: de gemeente schept randvoorwaarden om brede scholen te ontwikkelen. Zo'n 70% speelt ook een financiële rol en voert de regie op het proces. Een kleine 60% van de gemeenten heeft (ook) een initiërende en coördinerende rol. In vergelijking met voorgaande jaren zijn er minder gemeenten die coördineren.

De rol van gemeenten bij brede scholen in het voortgezet onderwijs is meestal wat meer op afstand dan in het primair onderwijs². Twaalf procent van de gemeenten met brede scholen is betrokken bij de ontwikkeling van brede scholen in het vo. Dit is vergelijkbaar met eerdere jaren. De belangrijkste rol van de gemeenten is dan ook die van financierder en facilitator. Dit lijkt wel vaker het geval te zijn dan in 2009.

Figuur 4.3 Fases van bredeschoolproces volgens gemeenten (n=169)

Figuur 4.4 Rollen gemeente in de (ontwikkeling van) brede scholen in het primair onderwijs (n 2011=174)

	2011	2009	2007
Faciliteren: randvoorwaarden scheppen	78%	79%	82%
Financieren: subsidies verstrekken, geldstromen ontschotten	70%	78%	73%
Regisseren: regie voeren en het proces managen	69%	76%	76%
Initiëren: aanjagen, stimuleren en coördineren	58%	68%	66%
Coördineren: afstemmen, organisaties bijeen brengen, initiatieven stroomlijnen	56%	62%	70%
Geen	2%	2%	-

Figuur 4.5 Gemeenten over hun positie binnen de brede school (n=151)

	% (zeer) mee eens
Binnen onze gemeente is er structureel politiek draagvlak voor de brede school	67%
Op den duur zouden brede scholen zonder steun van de gemeente moeten functioneren	57%
Onze gemeente heeft vooral een makelaarsfunctie in de brede school: ze brengt partijen bij elkaar	50%

Schoolbesturen initiëren en faciliteren

Welke rol spelen schoolbesturen in de brede school, volgens de gemeenten? Net als in 2009 hebben de schoolbesturen vooral een initiëren- (55%) en faciliterende (51%) rol binnen de bredeschoolontwikkeling, vindt de meerderheid van de gemeenten. Daarnaast hebben schoolbesturen volgens een behoorlijk deel van de gemeenten (41%) ook een rol in het coördineren van de brede school. De regisserende en financierende rol komt veel minder voor bij besturen: ongeveer een kwart van de gemeenten vinden dat schoolbesturen deze rollen vervullen.

Lokale politiek staat achter de brede school

Bij twee derde van de gemeenten is er structureel politiek draagvlak voor de brede school. Een kleine meerderheid van de

gemeenten vindt dat brede scholen op den duur zonder steun van de gemeenten moeten functioneren. De helft van de gemeenten vindt dat ze vooral een makelaarsfunctie hebben in de brede school, dat wil zeggen dat zij partijen bij elkaar brengen.

Combinatiefunctionarissen sterk toegenomen

In bijna de helft van de gemeenten (44%) zijn combinatiefunctionarissen aangesteld op de brede scholen. Hierin is een grote sprong gemaakt ten opzichte van 2009, toen nog slechts 16% van de gemeenten met combinatiefunctionarissen was gestart. Dat is naar verwachting, aangezien de regeling Impuls brede scholen, sport en cultuur, gefaseerd wordt ingevoerd.

De meeste combinatiefunctionarissen werken in

de sector sport (87%) en cultuur (65%). Ook dit komt overeen met de focus van de regeling (namelijk sport en cultuur). Daarnaast zijn er behoorlijk wat combinatiefunctionarissen in de sector welzijn, een enkeling is afkomstig uit de sector opvang of zorg.

Organisatie: minder vaak in handen gemeenten

Hoe is de organisatie rondom de brede school op gemeentelijk niveau geregeld? Hier zien we vaak een combinatie van een overkoepelende gemeentelijke projectleider en stuurgroep en een bredeschoolcoördinator op locatieniveau.

Projectleiding en coördinatie

Ruim een derde van de gemeenten heeft een gemeentelijk projectleider brede scholen aangesteld. Het aantal uren varieert van 1 tot 40 uur per week, met een gemiddelde van 15 uur per week. Het aantal gemeenten met een gemeentelijk projectleider is langzaam teruggelopen van 57% in 2002 tot 35% in 2011. Een op de drie gemeenten heeft één of meerdere bredeschoolcoördinatoren of locatiemanagers op de bredeschoollocaties. Dit beeld is sinds 2005 niet sterk veranderd. De omvang van de aanstelling varieert van 1 tot 40 uur per week en is gemiddeld 11 uur per week.

Stuurgroep

De stuurgroep of gemeentelijke regiegroep is verantwoordelijk voor de koers en de voortgang van het bredeschoolproces. Het percentage gemeenten dat een stuurgroep heeft ingericht is iets teruggelopen van 59% in 2007 en 2009 naar 52% in 2011. In bijna al deze gemeenten (90%) zitten er ambtenaren in de stuurgroep. Ook portefeuillehouders (70%), bestuurders van de betrokken scholen/instellingen (68%) en directies van scholen/instellingen (59%) maken deel uit van de stuurgroep. Externe adviseurs zijn minder vaak betrokken (29%) en ook minder vaak dan in voorgaande jaren (was in 2007 nog 48%). In 29% van de gemeenten zijn ook andere partijen bij de stuurgroep betrokken, zoals de woningcorporatie en de bredeschoolcoördinator.

Financiering: uiteenlopende budgetten

Wat kost een brede school? Welke budgetten zijn beschikbaar en wat is de financiële situatie van de gemeenten ten aanzien van de brede school?

Budgetten

De budgetten die beschikbaar zijn voor de huisvesting van de brede school lopen sterk uiteen: een groot deel van de gemeenten (39%) heeft minder dan €50.000 beschikbaar voor huisvesting van de brede school; een lichte stijging ten opzichte van 2009 (32%). Een enkele gemeente

Figuur 4.6 Combinatie van disciplines van combinatiefunctionarissen (n=68)

Combinatiefunctie onderwijs en ...	2011
onderwijs - sport	87%
onderwijs - cultuur	65%
onderwijs - welzijn	24%
onderwijs - opvang	6%
onderwijs - zorg	3%
anders (o.a. coördinator brede school)	10%

(4%) heeft meer dan €20 miljoen beschikbaar. Bij de overige gemeenten (59%) varieert het budget tussen de €50.000 en 20 miljoen euro.

De budgetten die binnen gemeenten beschikbaar zijn naast het budget voor huisvesting lopen ook uiteen: 39% heeft minder dan €50.000 te besteden en 2% meer dan 20 miljoen. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van 2009. Uit een verdiepende analyse blijkt dat gemeenten met een klein budget (< 50.000 euro) meer brede scholen hebben die gevestigd zijn op locaties in elkaars nabijheid of op locaties verspreid in de wijk, dan gemeenten die meer budget hebben.

Hoeveel ontvangt een brede school van de gemeente? Jaarlijks ontvangt een brede school gemiddeld €17.470, maar het jaarlijkse bedrag varieert heel sterk: in sommige gemeenten krijgen de brede scholen niets, in andere gemeenten ontvangt iedere brede school €250.000. Bijna de helft van de gemeenten geeft elke brede school geld, terwijl bij 44% van de gemeenten geen enkele brede school krijgt.

Besteding van het budget

Waarom wordt het beschikbare budget vooral besteed? Veel gemeenten besteden het budget aan het financieren van het activiteitenaanbod (63%). 42% van de gemeenten betaalt mee aan locatiemanagement en/of de coördinatie van de brede school. Een kwart heeft geld beschikbaar voor PR en communicatie rondom de brede school. In vergelijking met eerdere jaren besteden minder gemeenten geld aan externe ondersteuning en advies. Het percentage gemeenten dat hier budget voor heeft, is gedaald van 40% in 2005 naar 16% in 2011.

Financieringsbronnen

Net als in voorgaande jaren betaalt zo'n 80% van de gemeenten de brede school (gedeeltelijk) vanuit eigen middelen. Daarnaast zetten veel gemeenten het onderwijshuisvestingsbudget in (53%). In 2001 deden veel meer

gemeenten dat (84%). Bijna de helft van de gemeenten maakt gebruik van subsidie-regelingen van de rijksoverheid; dit gebeurt in 2011 vaker dan in 2009. Andere bronnen, zoals bijdragen van participerende instellingen, provinciale subsidies en de opbrengst van de verkoop van vrijkomende gronden worden in mindere mate ingezet door de gemeente en het gebruik ervan lijkt ook geleidelijk af te nemen.

Bij twee derde van de gemeenten is sprake van een volledige dekking van de kosten. Een derde komt dus tekort. Uit verdiepende analyses blijkt dat er geen relatie is tussen de dekking van de kosten en eventuele bezuinigingen die in de gemeenten worden doorgevoerd.

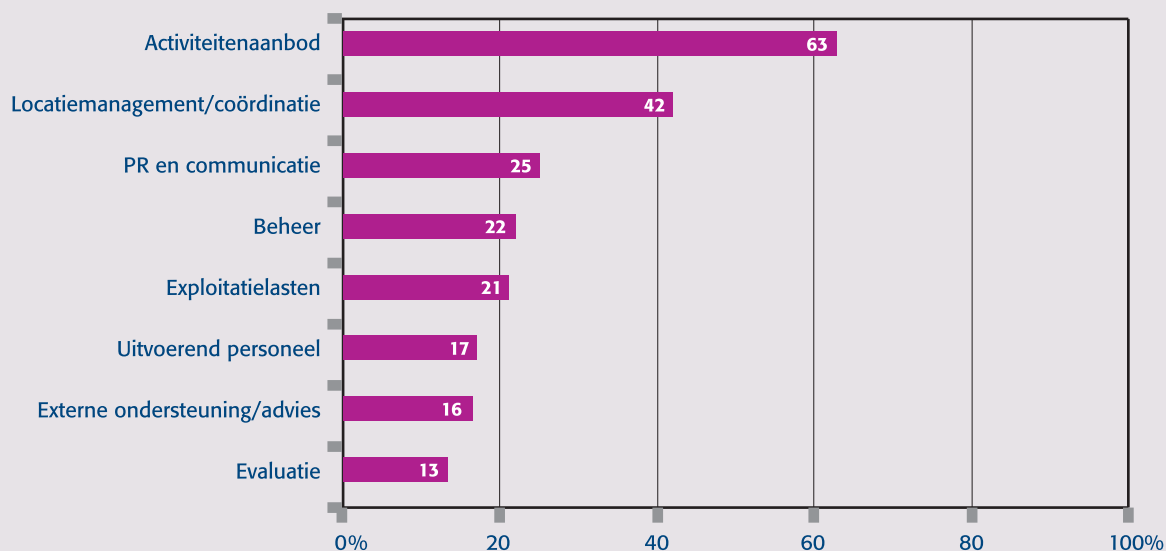
Eigendom, beheer en exploitatie: gemeente centrale rol

De afgelopen jaren was een ruime meerderheid van de gemeenten van mening dat brede scholen beter gedijen in een multifunctionele accommodatie. Nu is nog maar de helft van de gemeenten deze mening toegedaan. Uit een nadere analyse blijkt dat vooral gemeenten in niet-stedelijke gebieden een voorkeur hebben voor de MFA. Ruim een derde van de gemeenten (36%) vindt dat er voldoende geschikte accommodaties beschikbaar zijn voor de brede school. Voor een iets kleiner deel (28%) zijn er niet genoeg accommodaties beschikbaar. De overige gemeenten (36%) staan neutraal tegenover het aantal geschikte accommodaties.

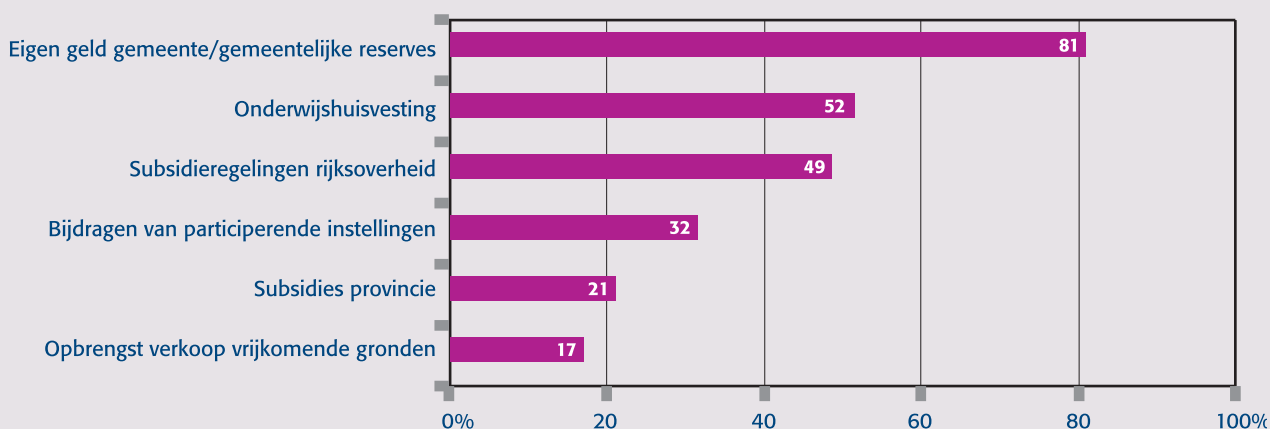
Eigendom

Van de brede scholen die gehuisvest zijn in een multifunctionele accommodatie is 69% eigendom van de gemeente. Ten opzichte van 2009 is dit een stijging van ruim 10%. Het percentage MFA's dat eigendom is van een woningcorporatie is toegenomen van 19% in 2007 naar 29% in 2011. Ruim een kwart van de MFA's (27%) is eigendom van een schoolbestuur; dit percentage ligt circa tien procent lager dan in 2009 en 2007. Een beperkt aantal MFA's heeft een andere eigenaar, zoals een vereniging van

Figuur 4.7 Door de gemeenten (gedeeltelijk) betaalde bredeschoolzaken (n=92)

Figuur 4.8 Financieringsbronnen voor brede scholen (n=88)

3 De percentages tellen op tot meer dan 100% omdat in sommige gemeenten sprake is van meerdere MFA's, die verschillende eigenaren kunnen hebben.

eigenaren, een stichting of een andere eigenaar (in alle gevallen 7%)³.

Beheer

Een derde van de gemeenten geeft aan dat er geen beheersconstructie is ingericht. Bij brede scholen die dat wel hebben is er vaak sprake van gebundeld beheer (29% van de gemeenten), waarbij een zelfstandige beheerorganisatie het

hele bredeschoolgebouw beheert. In 22% van de gemeenten is sprake van gesplitst beheer, waarbij elke instelling voor het beheer van zijn eigen ruimtes zorgt. In ruim een op de tien gemeenten is het beheer geheel uitbesteed aan een derde partij, vaak een woningcorporatie of een organisatie voor facility management.

Exploitatie

In het geval van een multifunctionele accommo-

Figuur 4.9 Beheersconstructie voor de brede school (n=158)

	(%)
Er is geen beheersconstructie	32
Gesplitst beheer: elke instelling zorgt voor het beheer van zijn eigen ruimtes	22
Gebundeld beheer: er is een zelfstandige beheerorganisatie voor het hele gebouw	29
Gebundeld beheer: men wijst gezamenlijk één gebruiker aan die het beheer verzorgt	18
Uitbesteding: het beheer is uitbesteed aan een derde partij	11

datie ligt de verantwoordelijkheid voor de exploitatie het vaakst in handen van de gemeente (35%). In sommige gemeenten is een beheersstichting of beheerder (18%) verantwoordelijk voor de exploitatie van de MFA. De exploitatie is soms in handen van een woning-

corporatie (15%). Voor de exploitatie van MFA's worden nauwelijks organisaties voor 'facility management' ingeschakeld (2%). Het beeld is grofweg vergelijkbaar met dat van 2009.

Opbrengst

Hoe ver zijn brede scholen op weg? Wordt er al geëvalueerd? Welke resultaten zijn te zien volgens de gemeenten?

Een derde gebruikt kwaliteitscriteria

Het gebruik van kwaliteitscriteria voor de brede school is in de afgelopen jaren min of meer hetzelfde gebleven. Deze kwaliteitscriteria

worden door gemeenten gebruikt om te bekijken welke scholen brede school mogen heten of in aanmerking komen voor gemeentelijke subsidie. Ruim een derde van alle gemeenten gebruikt zulke criteria, meestal in de vorm van een zelfevaluatie voor de brede school.

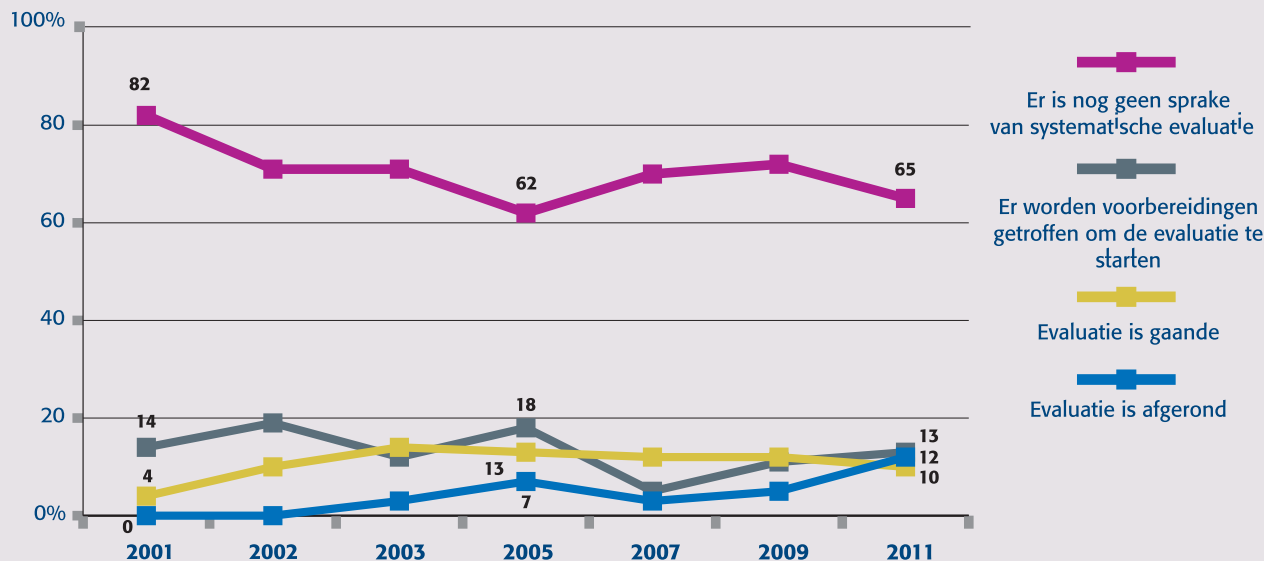
Evaluatie is toegenomen

Sinds 2001 is het percentage gemeenten dat de brede school evalueert toegenomen van 4% naar 22%. Tegelijk is het aandeel gemeenten dat nog niet systematisch evalueert in deze periode gedaald van 82% naar 65%. Net iets meer dan één op de tien gemeenten treft voorbereidingen voor een evaluatie. Naar verwachting voeren

Figuur 4.10 Kwaliteitscriteria voor de brede school (n=151)

	(%)
Nee	62
Ja, in de vorm van zelfevaluatie	34
Ja, met een onafhankelijke controle (door een andere partij)	4

Figuur 4.11 Evaluatie opbrengsten (n 2011=137)

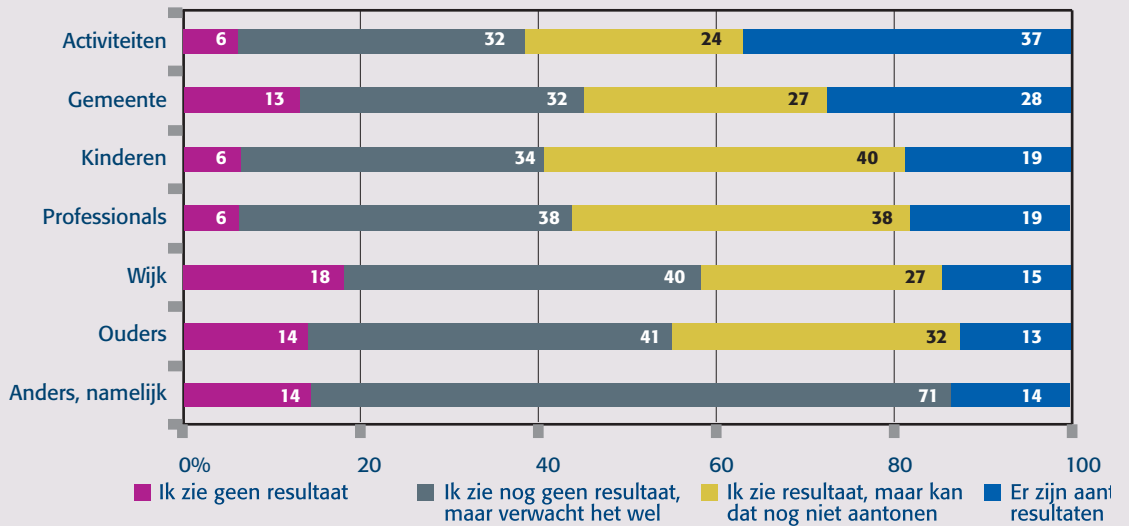
vooral brede scholen die verder gevorderd zijn in het bredeschoolproces evaluaties uit.

Resultaten lastig aantoonbaar

Het blijft voor gemeenten lastig om resultaten van de brede school aantoonbaar te maken. Ongeveer een derde van de gemeenten geeft aan de resultaten ook te kunnen aantonen. Het gaat hierbij vooral om resultaten rondom activi-

teiten (het activiteitenaanbod is uitgebreid) en resultaten voor de gemeente (er wordt integraal beleid gevoerd). Een even grote groep gemeenten ziet nog geen resultaten maar verwacht die wel en dan met name op het vlak van de professionals en de wijk. Resultaten bij kinderen worden wel gemeld door behoorlijk wat gemeenten, maar zijn vaak nog niet aantoonbaar. Slechts een klein deel van de gemeenten ziet nog helemaal geen resultaten van de brede school.

Figuur 4.12 Resultaten brede school volgens gemeenten (n =117-124)

Successen en knelpunten

Wat gaat er goed in de brede school, en wat kan er nog verbeterd worden volgens de gemeenten?

Samenwerking is grootste succes

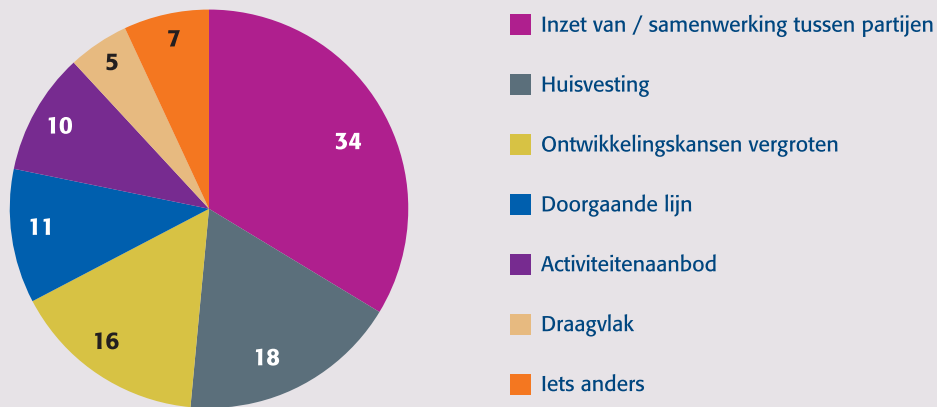
Samenwerking tussen partijen is net als in de voorgaande vier jaren het belangrijkste succes binnen de brede school volgens gemeenten. Wat verder opvalt is dat huisvesting, het vergroten van ontwikkelingskansen en de doorgaande lijn vaker als succes worden genoemd door gemeen-

ten dan in voorgaande jaren. Ook het activiteiten-aanbod en het draagvlak worden gezien als successen van de brede school.

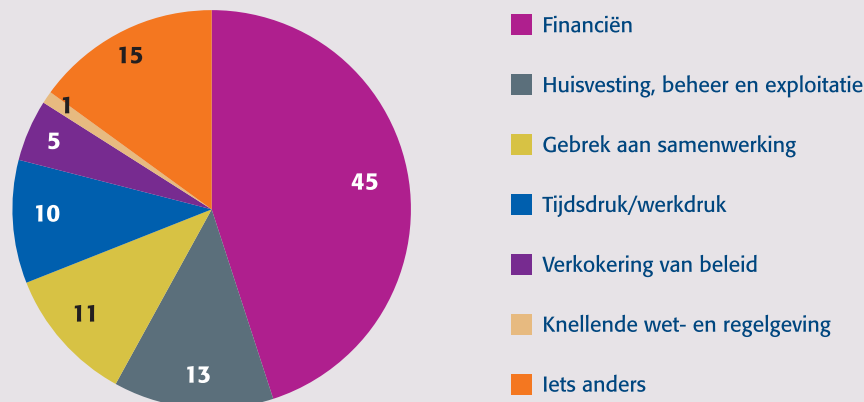
Financiën zijn het grootste knelpunt

Een tekort aan financiële middelen is voor gemeenten al lange tijd het grootste knelpunt bij het ontwikkelen van brede scholen. Andere grote knelpunten hebben te maken met huisvesting, gebrek aan samenwerking en werkdruk. Opvallend is dat tijds- en werkdruk in vergelijking met 2009 minder vaak genoemd worden als grootste knelpunt. In 2009 noemde bijna een kwart van de gemeenten dit als grootste knelpunt en in 2011 nog maar een tiende van de gemeenten.

Figuur 4.13 Grootste succes van brede scholen (in percentages) (n=134)

Figuur 4.14 Grootste knelpunt voor de verdere ontwikkeling van brede scholen (in percentages) (n=149)

Toekomst

Welke toekomst hebben gemeenten voor ogen met de brede school? Wat willen ze de komende jaren bereiken?

Ambities : uitbreiden en versterken

De ambities van gemeenten lopen sterk uiteen. Enerzijds willen sommige gemeenten het aantal brede scholen verder uitbreiden, anderzijds zijn er gemeenten die er juist voor kiezen om de huidige voorzieningen te behouden en versterken. Dan zijn er ook nog gemeenten die willen inzetten op specifieke punten van de brede school, zoals de samenwerking, de doorgaande lijn of het activiteitenaanbod. Een klein deel van de gemeenten wil het beleid rondom brede scholen verder uitwerken of herformuleren.

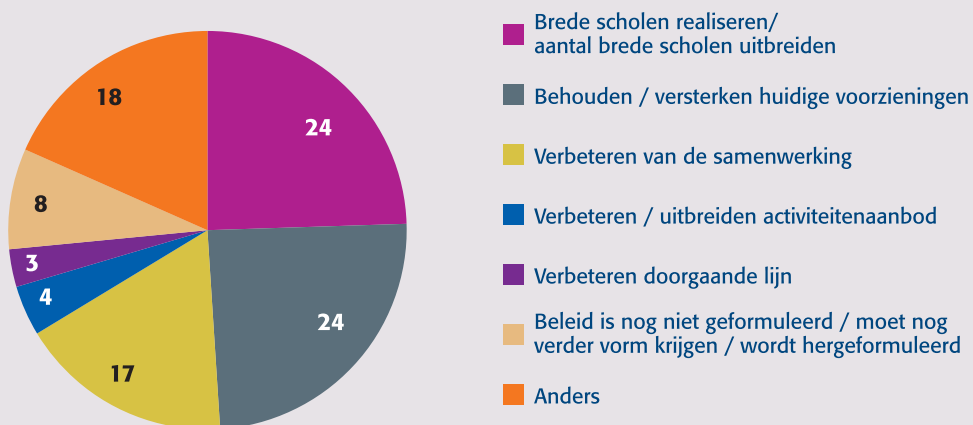
In vergelijking met voorgaande jaren is het behouden en versterken van de huidige voorzieningen voor gemeenten een steeds grotere prioriteit geworden (24% in 2011 tegenover 7% in 2007). Het omgekeerde is te zien bij

de ambitie om het activiteitenaanbod te verbeteren en verder uit te breiden; dat is minder belangrijk geworden (4% in 2011 tegenover 20% in 2007). Iets meer dan een helft van de gemeenten geeft aan dat zij beleidswijzigingen door gaan voeren doordat er andere prioriteiten worden gesteld (23%) of doordat er bezuinigd wordt (35%).

Een expert die deelnam aan de paneldiscussie merkte op dat brede scholen voorlopers zijn op het gebied van passend onderwijs. Deze brede scholen kunnen als voorbeeld dienen voor gemeenten die aan de slag gaan met de transitie jeugdzorg in combinatie met passend onderwijs.

▼
“Een goede brede school heeft passend onderwijs al goed geregeld. Zij hebben een voorsprong. Gemeenten zouden hiernaar kunnen kijken als ze bepalen wat er moet gebeuren in de andere scholen binnen de gemeente.”

Figuur 4.15 Ambities van gemeenten (in percentages) (n=90)

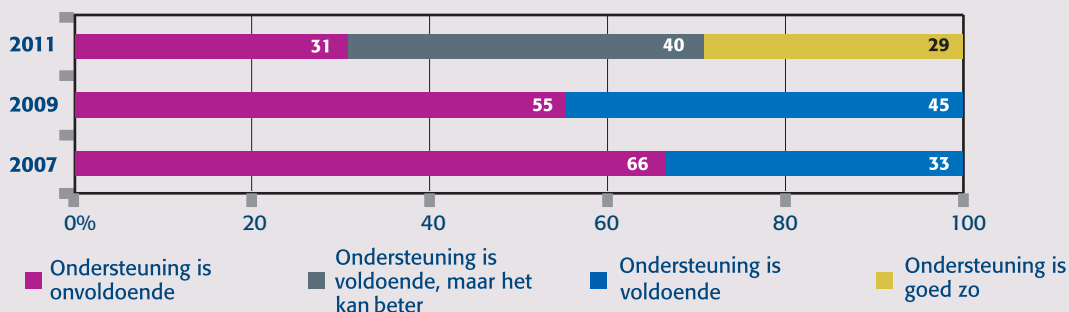
Brede School: alle voorzieningen voor 0-12-jarigen?

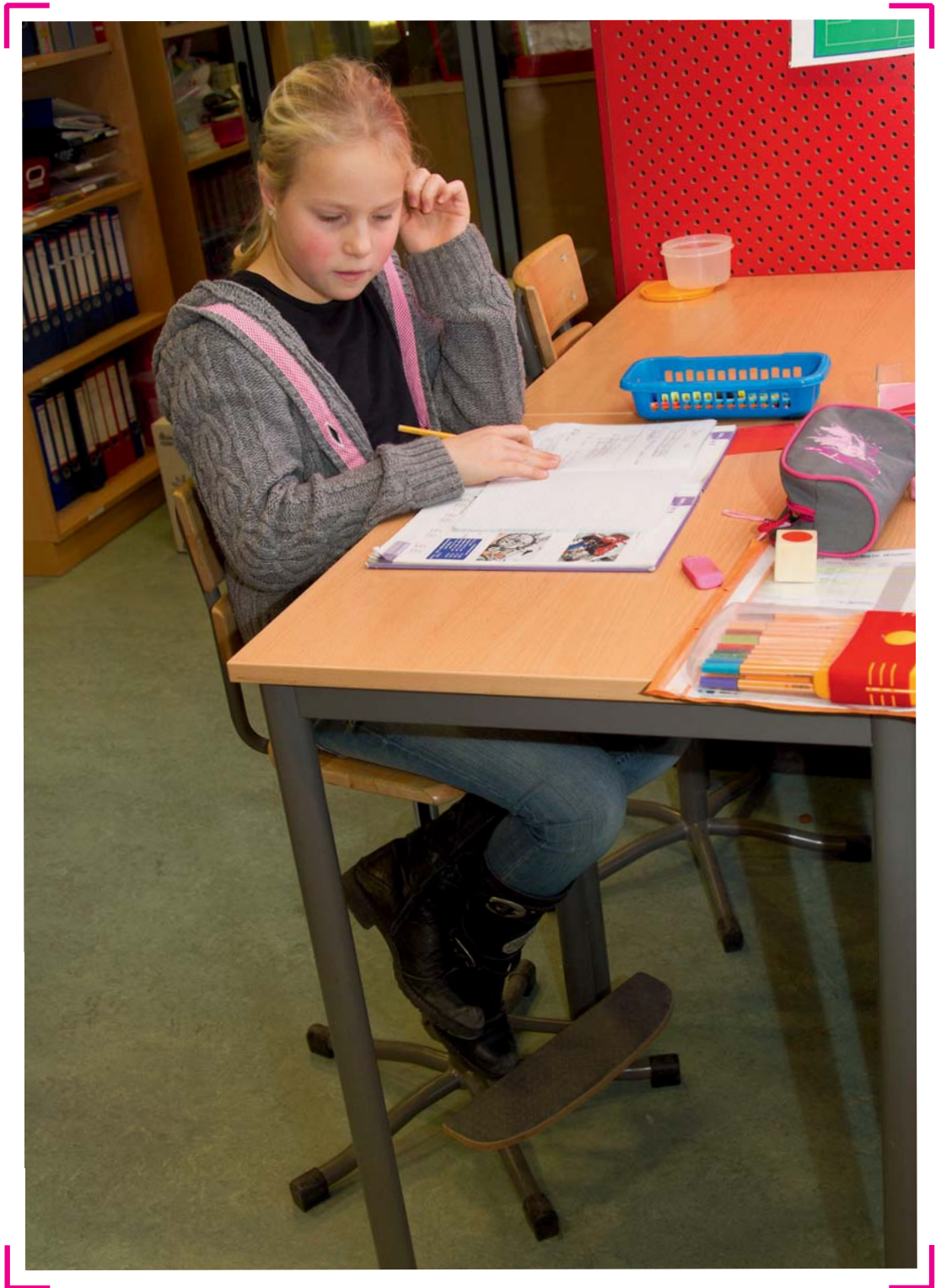
Meer dan de helft van de gemeenten (57%) vindt dat de brede school op termijn alle voorzieningen voor 0-12-jarigen zou moeten omvatten. Net als in 2009 vindt iets minder dan de helft (44%) van de gemeenten dat op termijn alle scholen breed moeten worden. In vergelijking met tien jaar geleden is dit percentage flink gedaald, toen wilde 70% van de gemeenten dat alle scholen breed zouden worden. Bij een kleine groep gemeenten (3%) is deze ambitie inmiddels gerealiseerd. Iets meer dan een derde van de gemeenten (36%) wil in elke wijk een brede school realiseren. 3% van de gemeenten heeft dit al gerealiseerd.

Tevredenheid over steun vanuit het rijk neemt toe

De rijksoverheid ondersteunt de ontwikkeling van brede scholen door communicatie te faciliteren (onder andere middels het Landelijk Steunpunt), onderzoek uit te zetten, brochures en handreikingen te ontwikkelen en door middel van regelingen voor extra investeringen in huisvesting en combinatiefuncties. De afgelopen vier jaar is de tevredenheid over de rijkssteun toegenomen: in 2007 vond een derde van de gemeenten de ondersteuning voldoende, in 2011 vindt tweederde het voldoende of goed (het onderscheid tussen voldoende en goed is in 2011 voor het eerst gemaakt).

Figuur 4.16 Ondersteuning vanuit de Rijksoverheid (n=140)

SLOTBESCHOUWING

Waar staat de brede school in 2011?

Tien jaar geleden, in 2001, kwam het eerste jaarbericht brede school uit. De eerste brede scholen waren toen zo'n vijf jaar bezig, en we schreven in het jaarbericht: 'Nederland ontwikkelt op grote schaal brede scholen'. Er waren op dat moment brede scholen in een derde van de gemeenten. De ambitie van deze gemeenten was om op termijn 700 brede scholen te realiseren. Tien jaar later is dat aantal ruim twee keer zo hoog en zijn er brede scholen in vrijwel alle gemeenten.

Of de groei van het aantal brede scholen door zal zetten weten we nog niet precies. De huidige cijfers wijzen erop dat de groei in elk geval niet meer zo explosief zal zijn als in de afgelopen jaren het geval was. Wat wel duidelijk is is dat de brede school voortdurend in ontwikkeling is en zich aanpast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Vorm, karakter en terminologie veranderen daardoor door de jaren heen (denk bijvoorbeeld aan het Kindcentrum), terwijl brede scholen aan de andere kant ook gewoon doorgaan met waar ze vanaf het begin af aan mee bezig zijn geweest: samenwerken aan een divers aanbod voor kinderen. Daarmee biedt de brede school een goede blijvende infrastructuur die kan worden benut voor nieuwe ontwikkelingen.

Kijken we naar die samenwerking en het aanbod van de brede school dan zijn de contouren van toen nog steeds actueel: er wordt structureel en multidisciplinair samengewerkt tussen scholen, kinderopvang, welzijn, kunst & cultuur, sport en zorg. Scholen, peuterspeelzalen en kinderopvang vormen de spil in de brede school in het po en het vergroten van ontwikkelingskansen is nog steeds het belangrijkste doel. Tegelijkertijd zien we een behoorlijke verschuiving van nadruk op achterstanden en kansen bieden naar aanbod en verrijking voor alle kinderen. De term 'ontwikkelingskansen' wordt in de brede school steeds vaker vervangen door 'talentontwikkeling'. In 2009 zagen we die verschuiving vooral in de doelen, nu ook in het activiteitenaanbod. De nadruk op talentontwikkeling uit zich in een aanbod op het gebied van educatie, maar juist ook op bredere gebieden als sport en kunst en cultuur.

Focus vooral op het kind, of toch ook op ouders en buurt?

We zien de afgelopen jaren een steeds duidelijker focus op het kind. Brede scholen beschouwen vooral kinderen en jongeren als primaire doelgroep, en minder dan in het verleden ook de wijk en de ouders. Dit past in de huidige tijdsgeest waarin (nog) meer dan voorheen aandacht is voor de ontwikkeling van

(jonge) kinderen en jongeren, taalontwikkeling en (leer)prestaties. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de wet Oké waarin geregeld wordt dat kinderopvang en peuterspeelzalen meer op één lijn komen. Daardoor wordt de samenwerking tussen beide partijen versterkt. Peuterspeelzalen, kinderopvang en scholen moeten (meer) samen gaan werken aan een doorgaande lijn voor de (taal)ontwikkeling van kinderen. Ook bij oudere kinderen zien we een steeds grotere nadruk op opbrengstgericht werken. Scholen werken systematisch en doelgericht aan het maximaliseren van de leerprestaties van kinderen en de effectiviteit van het onderwijs. Deze ontwikkelingen lijken zich te weerspiegelen in de brede school, met veel aandacht voor het kind en activiteiten die meer moeten zijn dan alleen leuk. Toch is de brede school doorgaans wel ingericht op de schaal van de buurt of wijk, met mogelijkheden om voorzieningen bij het kind, de ouders en buurtbewoners te brengen. Dat roept de vraag op wat de brede school de komende jaren zou kunnen betekenen voor ouders en buurtbewoners. Wij verwachten in ieder geval dat er ook op brede scholen meer aandacht voor ouderbetrokkenheid zal komen.

Bezuinigen op de brede school

We bevinden ons op dit moment midden in een economische crisis die ook de brede school raakt. Op de helft van de brede scholen wordt (flink) bezuinigd waardoor het activiteitenaanbod onder druk komt te staan. Dat is echter voor de meeste brede scholen geen reden om te stoppen. Wel worstelen ze met de vraag of ze het aanbod moeten verkleinen, of ze het meer door eigen leerkrachten moeten laten uitvoeren of dat ze geld moeten gaan vragen voor deelname. Maar trek je in dat laatste geval nog wel de leerlingen die het het hardst nodig hebben?

De opbrengstgerichte brede school

Mede door de bezuinigingen is het nodig om duidelijke prioriteiten te stellen: doen brede scholen de goede dingen, en doen ze de dingen goed? Op veel brede scholen zijn nog (steeds) geen concrete doelen geformuleerd, is er geen

duidelijke samenhang tussen doelen en doelgroep enerzijds en activiteiten-aanbod anderzijds en is er nog onvoldoende zicht op welke leerlingen aan welke activiteiten deelnemen. Bezuinigingen en de vraag vanuit de politiek 'wat het allemaal oplevert' dwingen om systematischer naar samenhang tussen doelen, activiteiten en deelname te kijken. Brede scholen werken nog onvoldoende 'opbrengstgericht'. Ze zouden systematischer moeten nagaan of ze de goede dingen doen, en of ze de goede dingen goed doen. Daarvoor kunnen ze 'de kunst afkijken' bij scholen die al enige tijd opbrengstgericht werken. Hiermee samenhangend valt op dat de vraag naar monitoring en evaluatie steeds groter wordt. Er wordt vaker naar resultaten van de brede school gevraagd, en als er zuinig moet worden omgesprongen met het beschikbare geld is het ook belangrijker om de meerwaarde te laten zien. Door op meer systematische wijze verder te werken aan de brede school kan een behoorlijke efficiëncyslag gemaakt worden en hebben we straks ook 'opbrengstgerichte brede scholen'.

De meerwaarde van combinatiefuncties

Veel brede scholen hebben een uitgebreid aanbod op het gebied van sport en kunst & cultuur. Combinatiefunctionarissen kunnen daar een belangrijke rol in spelen, en doen dat ook op steeds meer brede scholen. De komende jaren zullen de inzet en betekenis van combinatiefunctionarissen naar verwachting verder toenemen¹. Zij zorgen voor verbindingen en een doorgaande lijn tussen sport, bewegen, kunstzinnige vorming en cultuureducatie onder schooltijd en het aanbod en doorstroom naar sportverenigingen en culturele instellingen na schooltijd. Ook kan hun inzet bijdragen aan een kwaliteitsslag van het naschoolse aanbod, doordat zij goed gekwalificeerd zijn voor de betreffende discipline. Combinatiefunctionarissen werken voor meerdere instellingen binnen een brede school, waardoor de functie in feite een voorloper is van een integraal bedrijfsmodel. In een dergelijk model vallen alle instellingen in de brede school onder dezelfde

directie en/of onder hetzelfde bestuur. Schotten tussen instellingen vervallen waardoor het makkelijker kan zijn om samen te werken. Op dit moment zien we deze vorm van samenwerking (ook wel aangeduid als cheek to cheek) nog maar nauwelijks terug in brede scholen. Over het algemeen is de samenwerking met name op praktische afstemming gericht en nog maar in beperkte mate op het tot stand brengen van inhoudelijke doorgaande (leer)lijnen.

Het kindcentrum

Een belangrijke ontwikkeling van de afgelopen tien jaar is de opkomst van het opvangprofiel: steeds meer brede scholen richten zich op het bieden van opvang voor kinderen van werkende ouders. Scholen en kinderopvangorganisaties werken steeds meer samen, bijvoorbeeld door het invoeren van nieuwe schooltijden (o.a. het vijf gelijke dagen model). Wij zien ook de opkomst van (integrale) kindcentra in dit licht. Het kindcentrum is een voorziening voor kinderen van tenminste 0-12 jaar, waar zij gedurende de dag komen om te leren, spelen, ontwikkelen en ontmoeten. Er is een compleet dagprogramma, met minimale en maximale uren en ruime openingstijden. De partners zijn in ieder geval onderwijs en kinderopvang. Zij werken aan dezelfde doelen binnen het zelfde klimaat.

Daarmee is het kindcentrum in feite een smalle (met relatief weinig partners) en tegelijkertijd intensieve (door vergaande samenwerking) vorm van de brede school. Het is dan ook opvallend dat beide concepten naast elkaar bestaan. Dat roept de vraag op of en hoe er verbindingen tussen beide concepten gelegd kunnen worden. Omdat het in beide gevallen om multidisciplinaire samenwerking met onderwijs gaat, zou bij de ontwikkeling van kindcentra gebruik gemaakt kunnen worden van de ervaringen die zijn opgedaan met de brede school, en andersom. Brede scholen kunnen leren van de (integrale) samenwerking op kindcentra, en kindcentra kunnen leren van het uitgebreide activiteiten-aanbod op brede scholen. Het lijkt dan ook voor de hand liggend om brede school

1 Zie ook de beleidsbrief *Sport en bewegen in de buurt*, Ministerie VWS, 2011 en *Meer dan kwaliteit, een nieuwe visie op cultuurbeleid*, Ministerie OCW, 2011.

en kindcentra ook in (gemeentelijk) beleid te zien als varianten van hetzelfde principe.

Passend onderwijs en de transitie jeugdzorg

Erg actueel zijn op dit moment de ontwikkelingen rondom passend onderwijs² en de transitie jeugdzorg³. Alle scholen, en dus ook alle brede scholen, zullen met passend onderwijs te maken krijgen in die zin dat extra ondersteuning voor kinderen die dat nodig hebben zoveel mogelijk in de school en in de klas vorm moet krijgen. Ook de veranderingen op het gebied van jeugdzorg hebben gevolgen gehad voor de samenwerking in en rondom brede scholen. Gemeenten worden binnen enkele jaren volledig verantwoordelijk voor de zorg en ondersteuning voor kinderen en ouders. Zij krijgen de ruimte om de zorg voor de jeugd op lokaal niveau in samenhang te regelen, meer in te zetten op preventie en zo de druk op de gespecialiseerde zorg te verminderen. Dat vraagt het nodige van de samenwerking tussen gemeenten, scholen, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en zorginstellingen. Concreet betekent het onder meer dat scholen in toenemende mate als vind- én werkplaats zullen gaan functioneren, dat zorgadviesteams en centra voor jeugd en gezin met elkaar verbonden worden en dat de rol van het schoolmaatschappelijk werk zal toenemen.

Inhoudelijk gezien staat bij zowel passend onderwijs als de transitie jeugdzorg het versterken van de (didactische en pedagogische) basis centraal. Dat kan door het bieden van ondersteuning en zorg op maat en door uit te gaan van de kracht en mogelijkheden van kinderen en jongeren en hun ouders. Ook het versterken van het gewone opvoeden en opgroeien ('the civil society') en het bieden van goede jeugdvoorzieningen zijn daarbij van belang. Brede scholen zijn, met de ervaring die zij hebben op het vlak van multidisciplinaire samenwerking, bij uitstek geschikt om deze sterke basis vorm te geven. Het is echter wel belangrijk dat de scholen binnen de brede school goed afstemmen over passend onderwijs

met de andere bredeschoolpartners. Passend onderwijs kan, afhankelijk van de keuzes die door scholen worden gemaakt, gevolgen hebben voor de leerlingpopulatie binnen de brede school. En dat heeft dan ook consequenties voor de andere partners wat betreft hun visie, aanbod, benodigde competenties van het personeel en voor het pedagogisch beleid van de tussen- en naschoolse opvang, het buitenschoolse aanbod en de gebouwen. Al met al verwachten we dat door de invoering van passend onderwijs en de transitie jeugdzorg de zorgcomponent van brede scholen de komende jaren aanzienlijk versterkt zal worden.

Tot slot: de brede school als infrastructuur voor talentontwikkeling

De afgelopen vijftien jaar is er in het hele land hard gewerkt aan de ontwikkeling van brede scholen. Over het algemeen functioneren de brede scholen goed, met een steeds scherper focus op het kind en op de kwaliteit die zij beogen te leveren. Met de school als startpunt worden de verbindingen met andere voorzieningen voor kinderen, jongeren en ouders in wijken, buurten en dorpskernen versterkt. De multidisciplinaire infrastructuur die daarmee ontstaat biedt mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen die de komende jaren in en rond het onderwijs gestalte gaan krijgen. Zo beschouwd breken er nieuwe tijden voor de brede school aan: een (nog) sterkere inzet op sport, bewegen en buurt, op kunstzinnige en creatieve vorming, op extra ondersteuning voor kinderen en ouders die dat nodig hebben, op ouderbetrokkenheid, op nieuwe schooltijden en volledige dagarrangementen, op leeropbrengsten en talentontwikkeling. Zo worden voorzieningen veel meer in samenhang en dicht bij kinderen en jongeren gebracht. Dat biedt hen meer kansen en mogelijkheden om hun talenten optimaal te ontwikkelen.

2 Een operatie die de komende jaren moet zorgen voor een passend onderwijs aanbod voor alle leerlingen. Schoolbesturen krijgen daarmee de verantwoordelijkheid om voor alle kinderen die extra ondersteuning nodig hebben een zo goed mogelijk plek op een school te organiseren.

3 Een drastische reorganisatie van de jeugdzorg waarbij gemeenten verantwoordelijk worden voor de provinciale jeugdzorg, jeugdzorgPlus, jeugd-GGZ, jeugd_LVB, jeugdbescherming en jeugdreclassering. De centra voor jeugd en gezin gaan functioneren als front office.

GERAADPLEEGDE EXPERTS

- Tonny van den Berg, Landelijk steunpunt brede scholen
- Elly Dekker, VNG
- Renske van Dillen, Kunstbalie
- Pauline Dresscher, Cinekid
- Nita Halman, SKVR
- Tea Haveman, brede school coördinator Enschede
- Esmee Hornstra, PO-raad
- Hans van Kekem, De brede school Gouda
- Hans Laan, Calvijn met Junior College
- Irene van Marle, Sportformule Eindhoven
- Rinske Masselman, DMO gemeente Utrecht
- Job van Velsen, Landelijk steunpunt brede scholen

Colofon

Oberon

Uitgave & tekst

Joke Kruiter
Claudy Oomen
Edwin Dubbelman
Jessica van der Linden
Madeleine Hulsen
Debbie Kooij
Michiel van der Grinten

Vormgeving

Dvada | Cas de Vries, Utrecht

Druk

Badoux, Houten

Fotografie

Sijmen Hendriks
De foto's zijn genomen op Basisschool De Groote Wielen, Rosmalen en
Life College, Schiedam

ISBN/EAN:

978-90-77737-78-1

Utrecht, januari 2012

© Oberon

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op wat voor wijze dan ook, of opgeslagen worden in een gegevensbestand zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tien jaar geleden verscheen het eerste Jaarbericht brede scholen. Inmiddels is de brede school niet meer weg te denken uit de Nederlandse samenleving. In dit Jaarbericht 2011 laten we zien hoe de brede school er in Nederland voorstaat. We presenteren de actuele stand van zaken en laten zien wat de ontwikkelingen zijn over tien jaar tijd. Daarmee geven we antwoord op vragen als 'Hoeveel brede scholen zijn er in het primair en voortgezet onderwijs?'; 'Hoe ziet het programma eruit?'; 'Hoe staat het met de gebouwen en de financiën?' en 'Wat moet de brede school eigenlijk opleveren?'. We sluiten af met een toekomstperspectief.

Het jaarbericht 2011 is bij te bestellen of te downloaden via www.oberon.eu.

In opdracht van het Ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Oberon

ONDERZOEK & ADVIES

POSTBUS 1423

3500 BK UTRECHT

TEL. : 030 - 230 60 90

FAX : 030 - 230 60 80

E-MAIL : info@oberon.eu

INTERNET : www.oberon.eu